

У нумары:

Мінск вітаў беларусаў замежжа

Адбыўся V З'езд беларусаў свету.

Стар. 2

Дарослыя пісьменнікія «хітрыкі» для дзяцей

Айчынная дзіцячая літаратура ва ўмовах шматвектарнай канкурэнцыі.

Стар. 7

Спрадвечны ідэал

Народная песня ў творчасці Эміля Наско.

Стар. 11

На спатканне з Джорджам Байранам

Зборнік твораў Дж. Байрана ў перакладзе У. Скарынікіна дастаўлены ў Лондан.

Стар. 13

Кветка пад промнямі сонца

Постаць Аляксандра Ельскага (1834 — 1916) для Беларусі — знакавая.

Стар. 15

ІДЗЕ ПАПІСКА НА II ПАЎГОДДЗЕ 2009 г.

Для індывідуальных падпісчыкаў:
1 месяц — 7760 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Ведамасная падпіска:
1 месяц — 10060 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў:
на 1 месяц — 5200 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска для ўстаноў культуры і адукацыі:
1 месяц — 7870 руб. Падпісны індэкс — 63880

Каб год для вас быў неблагім — падпішыцеся на «ЛіМ»!

“Нельга распавядаць, якім чынам адбываецца падрыхтоўка да спектакля. Чаму? Таму, што знікае таямніца мастацтва. А ілюзія павінна быць заўсёды... Пасля заканчэння тэатральнага інстытута я ехаў на працу ў Віцебск. Ужо тады я стварыў для сябе простую формулу: перад кожнай новай ролю я нічога не ведаю, нічога не ўмею і вучуся нанова. Усё жыццё імкнуся трымацца гэтага правіла”, — так разважаў герой сённяшняга дня актёр-купалавец Генадзь Гарбук два гады таму, адказваючы на пытанні карэспандэнта нашай газеты.

У Тэатры — Чалавек...

Сёння, 24 ліпеня, спаўняецца 75 гадоў народнаму артысту Беларусі Генадзю Гарбуку

Спектакль “Людзі на балоце” паводле І. Мележа — у залатым фондзе Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы. З гэтым творам звязана многае ў актёрскай біяграфіі Генадзя Гарбука. Спачатку поспех у ролі Васіля Дзятліка ў радыёпастаноўцы, потым у гэтай жа ролі — у тэатральным і тэлевізійным спектаклях “Людзі на балоце” (Дзяржаўная прэмія Беларусі, 1966 год). Артыст увасобіў у вобразе мележаўскага героя ўсё лепшае, што было характэрна для беларуса-палешука: багатую сакавітую мову, працавітасць, яго мары і сумненні. Гэтая роля зрабілася класікай беларускага тэатра, Гарбук іграў яе шаснаццаць гадоў запар...

На купалаўскай сцэне Генадзь Міхайлавіч стварыў шмат вобразаў — розных і непаўторных... Быў захопленым юнаком і разважлівым старым, на сій фрак, мундзір, сурдут, а часцей — гімнасцёркі і палатняныя кашулі; махаў пашкай, касіў, малаціў, страляў, будаваў, разбураў, вынаходзіў, фантазіраваў, спяваў, плакаў, смяяўся... Герой Гарбука — людзі неспакойнага,

нават цяжкага лёсу. Ім даводзіцца развязаць складаныя жыццёвыя вузлы, перажываць драмы, уключацца ў напружаныя канфлікты, іншым разам — у драматычныя і трагічныя абставіны. Да такіх сцэнічных герояў адносяцца Сымон Зяблік (“Раскіданае гняздо” Янкі Купалы), Ціхан (“Навальніца” А. Астроўскага), Сіпаты (“Аптымістычная трагедыя” У. Вішнеўскага), Актёр (“На дне” М. Горкага) ды іншыя.

Жыццё ў тэатры — гэта не толькі ролі і апладыменты. Сцэна — выпрабаванне волі, трыушчасці, цярдлівасці. Генадзь

Гарбук не належыць да тых людзей, якім заўсёды шанцуе. Ён з ліку тых, хто ўмее цярдзец і чакаць, назапашваць жыццёвы і творчы багаж, упарта і настойліва развіваць свой талент.

Нарадзіўся ён у вёсцы Глыбачка Ушацкага раёна. На дзіцячыя гады Генадзя прыпала вайна. Калі фашысты блакіравалі партызанскае злучэнне, сям’я пайшла ў лес да бацькі-партызана. У дзесяць гадоў хлопчык ведаў, што такое бяда. Гэта не магло не пакінуць след у яго жыцці: ёсць у мастацтве артыста нявыказаны, несутцешны боль...

“Да сцэны “прызвычаіцца” немажліва. Здавалася б, я паўстагоддзя ўжо на сцэне, а перад кожнай прэм’ерай мяне перапаўняюць неверагодныя хваляванні. Калі прызвычаішся, не хвалюешся — збягай з тэатра! А яшчэ я заўсёды вельмі дакладна адчуваю глядача. Але ніколі не дазволю сабе “падпарадкавацца” аўдыторыі, раблю ўсё магчымае, каб трымаць узровень, зададзены рэжысёрам. За гэта глядчы мне заўсёды ўдзячныя. Часта прыгадваю свайго выкладчыка Дзмітрыя Аляксеевіча Арлова. Ён казаў: “У тэатры было ўсё, толькі ёсць адно вечна новае — індывідуальнасць мастака”. Сапраўды, у кожнай галіне мастацтва было ўсё: у музыцы — вядомыя ноты, у жывапісе — фарбы. Але індывідуальнасць творчага чалавека кожны раз новая”. З інтэрв’ю Генадзя Гарбука ў “ЛіМ” за 23 сакавіка 2007 года.

Вучыўся Генадзь Гарбук у Беларускай дзяржаўнай тэатральна-мастацкай інстытуце ў народнага артыста рэспублікі Дзмітрыя Арлова. Першыя ж студэнцкія практыкаванні, эцюды, маленькія ролі паказалі, што ў інстытут прыйшоў таленавіты чалавек, цікавая і яркая актёрская індывідуальнасць. Курсавы спектакль “На дне” паводле М. Горкага, у якім Гарбук стварыў вобраз Васіля Пепла, быў паказаны ў Маскве на Усеаюзным аглядзе творчых ВУНУ. Ужо тады на маладога артыста звярнулі ўвагу. Пасля заканчэння вучобы Гарбук пачаў працаваць на роднай Віцебшчыне ў славытым Акадэмічным тэатры імя Якуба Коласа. На коласаўскай сцэне ён стварыў шмат адметных вобразаў. Мабыць, таму ў 1962 годзе Генадзя Міхайлавіча і запрасілі ў тэатр імя Янкі Купалы, дзе ён працуе і сёння.

Імя Генадзя Гарбука знаёмае і шматлікім аматарам кіно. Яго работы ў фільмах уражваюць дакладнасцю, псіхалагічнай глыбіняй, яркім тэмпераментам і драматызмам. Ад эпизодаў у карцінах беларускіх кінамастаграфістаў Г. Гарбук прыйшоў да галоўных роляў, атрымаў прызнанне не толькі ў сваёй краіне. На Міжнародным фестывалі ў Заграбе (колішняй Югаславія) ён быў прызнаны лепшым выканаўцам мужчынскай ролі (роля Петрака ў фільме “Знак бяды”). Генадзь Гарбук — актёр перш за ўсё ярка нацыянальны, таму і ў кіно найбольш удалымі ў яго выкананні атрымліваюцца ролі, драматургія якіх адметная менавіта нацыянальнымі рысамі. Гэта Лапатуха (“Чорны замак Альшанскі”), Стары (“Раскіданае гняздо”), Вашчыла (“Маці ўрагану”)...

Не пералічыць усе тыя работы Генадзя Міхайлавіча на сцэне, у радыётэатры і на экране, што з’яўляюцца прыкладам таго, як мастак можа несці сваю тэму, свярдажаць свае эстэтычныя погляды ў розных відах актёрскай творчасці, узбагачаючы ўласны прафесійны патэнцыял і выклікаючы захапленне ў публіцы.

Кацярына ВАРАНЬКО
Фота
Кастуся Дробава

Пункцірам

• У 2012 годзе Беларусь і Францыя плануець рэалізаваць сумесны навуковы праект, прымеркаваны да 200-годдзя пераправы арміі Напалеона праз Бярэзіну. Пра гэта паведаміла Найдзвычайны і Паўнамоцны Пасол Францыі ў нашай краіне Мірэй Міусо. У маі беларуская дэлегацыя наведала Парыж з мэтай наладжвання супрацоўніцтва з Музеям арміі. Тады і былі абмеркаваны пытанні па рэалізацыі праекта па 200-годдзю напалеонаўскай пераправы. Кіраўнік французскай дыпламатычнай місіі выказала словы ўдзячнасці беларускім міністэрствам абароны, культуры, кіраўніцтву Мінскай вобласці за падтрымку праекта.

• Ля сцен Крэўскага замка прайшло чарговае свята з нагоды каранавання першага князя Вялікага княства Літоўскага Міндоўга. Гэтае свята да 2003 года праходзіла ў Навагрудку, дзе 756 гаў таму князь быў каранаваны. Удзел у святкаванні прынялі больш як тысяча гасцей з Беларусі і Літвы. Перад прысутнымі выступілі літоўскі ансамбль песні і танца "Дайнава", беларускія гурты "Вечарынка", "Медуніца". Былі арганізаваны інсцэніроўкі рыцарскіх баёў. Закончылася свята фаер-шоу.

• Свет пабачыла кніга Мікалая Нікалаева "Беларускі Пецірбург". У выданні распадаецца пра жыццё і дзейнасць ураджэнцаў нашай краіны ў Санкт-Пецярбургу на працягу ўсяго існавання горада. У кнізе ўзгадваецца больш як пра 2000 выдатных асоб беларускага паходжання. У канцы выдання змешчаны спіс беларускай тапанімікі на карце расійскай паўночнай сталіцы, а таксама алфавітны іменны паказальнік беларусаў Санкт-Пецярбурга.

• У Сморгоні прайшоў рэгіянальны конкурс эстраднай песні "Адна зямля". Гран-пры на ім атрымаў саліст народнай эстрады студыі "Міраж" Сморгонскага раённага Дома культуры Дзяніс Паўловіч. Удзел у "Адною зямлі" прынялі 40 канкурсантаў з Маладзечанскага, Валожынскага, Вілейскага, Мядзельскага, Сморгонскага, Ашмянскага і Астравецкага раёнаў. Канкурсанты саборнічалі ў чатырох узроставых катэгорыях. Фестываль праводзіўся ў межах Дня моладзі. У наступным годзе "Адна зямля" пройдзе ў Ашмянах.

• У выдавецтве Мінскай рыма-каталіцкай абшчыны святых Сімяона і Алены выйшла кніжка ксяндза Уладзіслава Завальнюка "Касцёлы царскай Расіі". У выданні адлюстравана жыццё рыма-каталіцкай царквы ў Расійскай імперыі на мяжы XIX—XX стагоддзяў. У кнігу ўвайшла інфармацыя больш чым пра 600 манастыроў, касцёлаў, званіц. Таксама ўключаны звесткі аб колькасці абшчын, нядзельных школ, дамоў міласэрнасці, пра тых, хто пахаваны ў храмах ці побач з імі. Прыводзіцца тлумачальны слоўнік, паказальнік імён мецэнатаў і святароў. Прэзентацыя кнігі адбудзецца ўвосень.

• Беларусы, якія жывуць у Швецыі, патрабуюць ад улад змяніць афіцыйную шведскую назву Беларусі з Vitryssland на Belagus. Адапаведны ліст яны накіравалі ў Міністэрства замежных спраў Швецыі, Шведскі моўны савет і Шведскую акадэмію. Сярод ініцыятараў гэтай акцыі гісторык Андрэй Катлярчук. Як адзначаецца ў звароце, цяперашняя назва Беларусі — Vitryssland — даслоўна перакладаецца як "Белая Расія". Гэта, на думку аўтараў ліста, прыніжае суверэнітэт Беларусі. Аналагічная праблема з назвай нашай краіны існуе таксама ў Германіі і Латвіі.

Падрыхтаваў Павел РАДЫНА

18-19 ліпеня ў Міжнародным адукацыйным цэнтры прайшоў V З'езд беларусаў свету. Асноўнай тэмай форуму была "Нацыянальная ідэнтычнасць беларусаў у сучасным свеце: праблемы захавання і развіцця".

За падзеяй

Мінск вітаў беларусаў замежжа

У працы з'езда прынялі ўдзел больш як 250 дэлегатаў з 18 краін. Сярод запрошаных гасцей былі міністр культуры Беларусі Павел Латушка, Упаўнаважаны па справах рэлігій і нацыянальнасцей Леанід Гуляка, прадстаўнікі міністэрстваў замежных спраў, эканомікі, адукацыі, інфармацыі, парламенту Саюзнай дзяржавы Беларусі і Расіі, дэпутаты Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу, замежныя дыпламаты.

Павел Латушка ў сваім выступленні звярнуў увагу на развіццё беларускай культуры. "Заснавана камісія пры Савеце міні-

страў Беларусі па выяўленні, вяртанні, сумесным выкарыстанні і ўвядзенні ў навуковы і культурны ўжытак нацыянальных культурных каштоўнасцей, якія апынуліся за межамі Беларусі, — сказаў міністр. — І тут бы я хацеў звярнуцца таксама да нашых сяброў з замежжа. Для нас сапраўды вельмі важны працэс вяртання нашых нацыянальных каштоўнасцей. І калі вы можаце нам дапамагчы ў гэтым даволі цяжкім, складаным працэсе, мы будзем вам за гэта ўдзячныя". Павел Латушка таксама падтрымаў ідэю аб правядзенні ў краіне Фестывалу беларускага замежжа.

У першы дзень з'езда заслухалі даклады старшыні Задзіночання беларусаў свету "Бацькаўшчына" Аляксея Марачкіна, Наталлі Гардзіенкі, Янкі Запрудніка, Алега Рудакова, Віталія Сіліцкага. Пасля чаго са справаздачнымі дакладамі выступілі кіруючыя органы аб'яднання. Затым праца была працягнута па трох секцыях, абмеркаванні ў якіх былі скіравана на тое, каб акрэсліць існуючыя праблемы. Закончыўся першы дзень з'езда святковым канцэртам.

У другі дзень прайшлі сустрэчы прадстаўнікоў дзяржстановаў з дыяспарай. Новым старшы-

ней Міжнароднай грамадскай арганізацыі "Задзіночання беларусаў свету "Бацькаўшчына" стала Алена Макоўская, якая да гэтага ўзначальвала раду арганізацыі.

Падчас працы форуму быў падпісаны шэраг дакументаў. У выніковай рэзалюцыі ўвага звернута на фальсіфікацыю гістарычных звестак. У сувязі з гэтым дэлегаты з'езда "лічаць неабходным стварэнне Грамадскай камісіі па пытаннях беларускай гісторыі з лепшых прагматычнай гістарычнай навукі з Беларусі і замежжа і надзялення яе правам кантролю за зместам выданняў гістарычнай тэматыкі, якія распаўсюджваюцца на тэрыторыі Беларусі... У мэтах стварэння для нашых грамадзян спрыяльных умоў для пазнання сваёй гісторыі, заклікаем Урад Рэспублікі Беларусь звярнуцца да адпаведных дзяржаўных органаў Літоўскай Рэспублікі з прапановай абяспечыць грамадзянам Беларусі права бязвізавага наведвання старажытнай сталіцы нашай дзяржавы — Вільні". Не абмінулі і моўную сітуацыю. У пачатку 2009 года ЮНЕСКА аднесла беларускую да моў, якім пагражае знікненне. Дэлегаты звярнуліся да дзяржаўных органаў і грамадскасці са зваротам "Аб беларускай мове". Былі падрыхтаваны таксама прапановы ў праект закона Рэспублікі Беларусь "Аб беларусах замежжа".

Наступны З'езд беларусаў свету пройдзе праз чатыры гады.

Сяргей МАКАРЭВІЧ
Фота аўтара

Прэс-канферэнцыі

Прэс-канферэнцыя, якая адбылася ў прэс-цэнтры Дома прэсы была прысвечана тэме развіцця этнаканфесійных адносінаў у Рэспубліцы Беларусь і супрацоўніцтва з суайчыннікамі за мяжой. Аб рэлігійнай сітуацыі ў краіне і працы з нацыянальна-культурнымі аб'яднаннямі ў Беларусі і за яе межамі паведаміў Упаўнаважаны па справах рэлігій і нацыянальнасцей Рэспублікі Беларусь Леанід ГУЛЯКА.

На сёння ў Беларусі афіцыйна зарэгістравана 25 канфесій рэспубліканскага ўзроўню. Дакладна вызначыць колькасць веруючых, якія належыць да той ці іншай канфесіі, складана: перапіс з афіцыйным указаннем веравызнання не вядзецца, хоць вядома, што пераважная частка веруючых з'яўляюцца праваслаўнымі. Аднак, як зазначыў Леанід Паўловіч, наша дзяржава ў роўнай меры ставіцца да прадстаўнікоў усіх нацыянальнасцей і канфесій. Многія храмы, незалежна ад

3 пазіцыі талерантнасці

іх канфесійнага прызначэння, з'яўляюцца помнікамі культуры пэўных гістарычных перыядаў. І дзяржава імкнецца па магчымасці падтрымліваць такія аб'екты ў належным стане, каб захаваць для нашчадкаў духоўную спадчыну Беларусі. Пытанні ўзаемадзеяння канфесій — у полі зроку Міжканфесійнага Савета, які быў створаны ў мінулым годзе, дзе прадстаўлены ўсе наяўныя канфесіі. Існуе таксама створаны два гады

таму Кансультацыйны Савет па нацыянальных аб'яднаннях, у склад якога ўваходзяць і прадстаўнікі канфесій. У апошні час шмат увагі надаецца духоўнаму навучанню моладзі. Кожны год Указам Прэзідэнта краіны пэўная колькасць навучэнцаў семінарыі вызваляюцца ад службы ў арміі. Гэта робіцца дзеля забеспячэння бесперапыннага цыкла атрымання духоўнай адукацыі. На пытанне аб прыездзе Кіраўніка дзяржавы Ватыкан,

правай рукі папы Рымскага, Тарчызіа Бергоні ў Беларусь, Леанід Паўловіч адказаў: "Плануецца, што візіт будзе звязаны з абмеркаваннем праекта Пагаднення паміж Рэспублікай Беларусь і Ватыканам". Дарэчы, як заўважыў Леанід Паўловіч, на сёння 14 міністэрстваў, дзяржаўных камітэтаў краіны маюць пагадненні аб супрацоўніцтве з Экзархатам Беларускай Праваслаўнай Царквы. Нядаўна, як вядома, было падпісана такое пагадненне і з Саюзам пісьменнікаў Беларусі.

Прэс-канферэнцыя адбылася напярэдадні З'езда беларусаў свету, таму належнае месца мела тэма супрацоўніцтва з суайчыннікамі замежжа. Шмат з задум і прапаноў Упаўнаважанага па справах рэлігій і нацыянальнасцей увабіліся ў прынятых рашэннях менавіта на з'ездзе.

Людміла ЦУБА

На здымку: Л. Гуляка падчас прэс-канферэнцыі.

Фота Ірыны Чарняўскай

Памяць

Ад удзячных нашчадкаў

На пляцоўцы перад Мінскім дрожджавым заводам адбылося ўрачыстае адкрыццё мемарыяльнага знака. Ён быў устаноўлены ў памяць аб удзельніках Мінскага падполля Кірыла Труса, Уладзіміра Шчарбацэвіча і Марыі Брускінай, якія былі публічна пакараны смерцю ў першыя месяцы Вялікай Айчыннай вайны.

Мемарыяльны знак у памяць аб удзельніках Мінскага падполля Марыі Брускінай, Кірыла Труса і Уладзіміра Шчарбацэвіча — яшчэ адзін нямы напамінак пра тыя страшэнныя дні і разам з тым яшчэ адна праява нашай удзячнасці змагарам за незалежнасць Беларусі. Летам 41-га яны, выпускнікі мінскіх школ, камсамольцы, рабочыя, аб'ядналіся ў падпольную групу, каб весці барацьбу за свабоду сваёй радзімы. Аднак знайшоўся здраднік, гестапаўцы схпілі маладых людзей і публічна пакаралі іх смерцю праз павешанне на варотах Мінскага дрожджавага завода.

Як і ў кожнага помніка, у гэтага мемарыяльнага знака свой асаблівы лёс. Доўгі час на мемарыяльнай дошцы значыліся імёны толькі Уладзіміра Шчарбацэвіча і Кірыла Труса. Дзяўчына ж, што прыняла пакутлівую смерць разам са сваімі баявымі таварышамі, лічылася невядомай, і толькі два гады таму адкрылася яе імя. Цяпер імя мінскай падпольшчыцы Марыі Брускінай не толькі на мемарыяльным знаку ў Мінску, у яе гонар названа таксама вуліца ў горадзе Іерусалім.

Словы ўдзячнасці і пашаны прагучалі ад першага намесніка

старшыні Мінскага гарвыканкома Мікалая Ладуцькі, ветэрана Вялікай Айчыннай вайны Васіля Качалава, сына Кірылы Труса Эрнста Труса, старшыні Беларускага аб'яднання вязняў гета і кандагераў Міхаіла Трэстара, першага сакратара Мінскага гарадскога камітэта грамадскага аб'яднання "БРСМ" Алены Хадька, а таксама ад галоўнага рэдактара газеты "Советская Белоруссия" Паўла Якубовіча. Удзячнасць беларускім героям-падпольшчыкам выказалі Надзвычайны і Паўнамоцны Паслы Расійскай Федэрацыі, Рэспублікі Казахстан, Злучанага Каралеўства Вялікабрытаніі і Паўночнай Ірландыі, Злучаных Штатаў Амерыкі і іншых краін свету ў Беларусі.

Ірына ЧАРНЯЎСКАЯ
Фота Кастуся Дробова

Навідавоку

У ёй удзельнічалі старшыня СПБ Мікалай Чаргінец, першы сакратар СПБ Віктар Праўдзін, старшыня Мінскага гарадскога аддзялення СПБ Міхась Пазнякоў, сакратар СПБ, галоўны рэдактар часопіса "Польмя" Мікалай Мятліцкі і старшыня Гомельскага абласнога аддзялення СПБ Уладзімір Гаўрыловіч.

У пісьменнікаў — юбілей

3 нагоды 75-годдзя Саюза пісьменнікаў Беларусі ў Нацыянальным прэс-цэнтры адбылася прэс-канферэнцыя.

Паводле слоў Мікалая Іванавіча, гэтая грамадская арганізацыя цяпер налічвае каля 500 членаў. На сённяшні момант СПБ мае падпісаныя пагадненні аб супрацоўніцтве з пісьменніцкімі арганізацыямі 21 краіны, свае арыгінальныя праекты (да прыкладу, у серыі "Бібліятэка Саюза пісьменнікаў Беларусі" выйшла больш як 30 кніг), вызначаны напярэжым дзейнасці па асноўных кірунках: проза, паэзія, драматургія, сатыра і гумар, крытыка, публіцыстыка, пераклады і інш. Падпісана пагадненне аб супрацоўніцтве з Беларускай Праваслаўнай Царквой, створаны Грамадскі Савет па маральнасці (у якім аб'ядналіся

прадстаўнікі ўсіх традыцыйных на Беларусі канфесій, навукоўцы, пісьменнікі, артысты — найбольш аўтарытэтных ў краіне людзі). Саюз пісьменнікаў Беларусі мае свой галоўны літаратурны конкурс на лепшы твор года — сёлета ён будзе праводзіцца ў трэці раз, вынікі яго становяцца вядомымі падчас Свята беларускага пісьменства, калі лепшым творцам уручаюцца ўзнагароды.

Пра тое, якія здабыткі ў беларускіх літаратараў па працы з маладымі аўтарамі, распавёў Віктар Праўдзін. Пра творчыя планы самай шматлікай, сталічнай пісьменніцкай арганізацыі згадаў старшыня Мінскага гарадскога аддзялення СПБ Міхась Пазнякоў. Дарэчы, тут праводзіцца агульнабеларускі творчы конкурс сярод старшакласнікаў, які займае шырокі грамадскі рэзананс. Сёлета яшчэ адзін творчы конкурс будзе прысвечаны 65-годдзю Перамогі.

Плэнна працуе школа юнага літаратара і на базе Славянскай бібліятэкі ў Гомелі. Трое з яе слухачоў змаглі сёлета нават выдаць свае асобнікі. Багатыя напрацоўкі на Гомельшчыне таксама па ўстаноўленні творчых кантактаў з нашымі блізкімі суседзямі: літаратарамі Бранска, Курска ды іншых гарадоў.

Удзельнікі прэс-канферэнцыі падзяліліся планами на будучае і адказалі на пытанні журналістаў.

Ярына РЫТАМІНСКАЯ
Фота Кастуся Дробава

Повязі

Адміністрацыя Заводскага раёна горада Мінска наладзіла цеснае супрацоўніцтва з Беларускай культурна-асветніцкай цэнтрам імя Еўфрасінні Полацкай горада Новасібірска. Восі і напярэдадні Дня Незалежнасці тут, у будынку адміністрацыі, сустрэкалі дэлегацыю ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны з далёкай Сібіры. Пяць тысяч кіламетраў — шлях не блізкі, а кожнаму з ветэранаў ужо за восемдзесят.

— Калі б не было вялікай Перамогі, не было б сёння магчымасці спакойна жыць і радавацца жыццю, — сказаў у прывітальным слове першы намеснік старшыні Заводскага раёна Мінска Уладзімір Рудзько. — Вельмі кранальны той факт, што 30 войнаў толькі адной Новасібірскай вобласці атрымалі званні Герояў Савецкага Саюза за ўдзел у баях на зямлі Беларусі.

Як вядома, Кіраўніком дзяржавы было прынята рашэнне аб узнагароджанні ўсіх удзельнікаў баявых дзеянняў памятным медалём «65 год вызвалення Рэспублікі Беларусь ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў». Да шматлікіх баявых узнагарод ветэранаў з Новасібірска дадаўся яшчэ і гэты медалёк — як даніна павагі і

падзяка, як напамін, што не забылі салдатаў, якія здабылі Перамогі.

Хто ж яны, тое ветэранаў Вялікай Айчыннай, што прыехалі з далёкай Сібіры ў Беларусь, на месцы былых баёў, каб яшчэ раз дакрануцца да апаленай вогненнай віхурай зямлі і пакланіцца праху загінулых сяброў.

Герой Савецкага Саюза Дзмітрый Аляксеевіч Бакураў — артылерыст, прайшоў вайну ад Курскай дуці да Прагі, удзельнік Парада Перамогі на Краснай плошчы. Фарсіраваў Дзясну, Дняпро і Прыпяць, вызваляў Курскую і Арлоўскую вобласці, Беларусь і Украіну, Польшчу і Чэхаславакію, атрымаў Зорку Героя ў дзевятнаццаць гадоў за фарсіраванне Дняпра.

Беларускія сібіракі

Сафія Цімафееўна Домант — партызанка Віцебшчыны. Удзельнічала ў атрадзе спецыяльнага прызначэння партызанскага камандзіра Нікандра. Ніна Аляксееўна Факанова — у 1941-м студэнтка Саратаўскага медыцынскага інстытута, пайшла добраахвотнікам на фронт. Удзельнічала ў баях за Жлобін і Гомель. Рызыкуючы жыццём, вывезла з акружэння параненага камандзіра дывізіі Мікалая Прышчэгу. Скончыла вайну ў Кенігсбергу.

Ветэраны Новасібірскай вобласці даслалі ў Беларусь прывітанне, якое зачытала намеснік старшыні Беларускага культурна-асветніцкага цэнтры імя Еўфрасінні Полацкай горада Новасібірска Людміла Шчаслівенка і ў якім, у прыватнасці, гаворыцца: «У гэ-

тыя дні ўсе сумленныя людзі нашых краін адзначаюць 65-годдзе вызвалення Беларусі ад фашысцкіх захопнікаў. Браты-беларусы першымі прынялі ўдар фашысцкіх полчышчаў, але не даліся, не сагнуліся, а мужна супраціўляліся нашэнню ворага. Слава вам, браты-беларусы! Не наша з вамі віна ў тым, што мы вымушаны жыць у розных краінах. Нашы ветэраны з гонарам успамінаюць, як яны разам з вамі білі фашыстаў, разам аднаўлялі разбураныя гарады і сёлы».

Амаль тыдзень гасцявалі сібіракі. Змаглі наведаць месцы мінулых баёў каля Жлобіна, сустрэліся з моладзю Заводскага раёна Мінска. З'ездзілі на экскурсію на Мінскі завод калёсных цягачоў, сустрэліся з рабочымі завода. Удзельнічалі ва ўсіх святочных мерапрыемствах у Мінску. Гэта нашы землякі-беларусы, якія не забываюць сваю гістарычную радзіму, якія заўсёды рады нашым поспехам, яны — нашы паўнамоцныя прадстаўнікі ў Сібіры, беларускія сібіракі.

Анатоль КУДЛАСЕВІЧ
На здымку: уручэнне кветак і памятных падарункаў вызаліцелям зямлі беларускай.
Фота Кастуся Дробава

Імпрэзы

Размова з памяццю

«Размова з памяццю» — так у свой час Хведар Чэрня назваў аўтабіяграфічную паэму. Размову з памяццю і паэтам праз ягоныя творы ды ўспаміны родных і блізкіх нагадала і творчая сустрэча, якую ладзілі землякі Хв. Чэрні ў Вішнеўскім сельскім Доме культуры на Валожыншчыне.

У чэрвені паэту споўнілася б 70 гадоў. Ён пражыў кароткае жыццё, але зрабіў паспеў шмат. Прайшоўшы рабочую загартоўку ў гарачым цэху аўтазавода, паэт славіў людзей працы, шчыра і ўзнёсла апіваў родныя пушчанскія мясціны і тыя шматлікія дарогі, якія дарыла яму жыццё. Пра гэта і згадваў ў сваіх выступленнях галоўны спецыяліст аддзела культуры Валожынскага райвыканкама В. Бацян, начальнік аддзела ідэалагічнай работы В. Краўнэвіч, паэтэса В. Пірчук-Русакевіч, якая вяла вечарыну.

Пра гады вучобы Хв. Чэрні ў Вішнеўскай сярэдняй школе шмат чаго згадаў у сваім выступленні былы дырэктар школы Іван Часноўскі. Пра гісторыю двух аўтографу паэта згадала былая настаўніца Соф'я Ткач. Сваімі ўспамінамі пра Хв. Чэрню падзяліліся яго сябры — паэты Казімір Камейша і Мікола Чарняўскі. Шчыра віталі прысутныя ўдава паэта Надзея Анатольеўна, унука Антона, стрыечную сястру Аксану Юройць.

Дзве песні на словы Хв. Чэрні на сустрэчы выканаў мясцовы кампазітар Уладзімір Гаркуша. Сустрэча цягнулася больш як дзве гадзіны, а ўспаміны яе ўдзельнікаў добра падамацоўваліся вершамі юбіляра, якія чыталі вучні мясцовай школы.

Кастусь ВІКЕНЦЕЎ

Сустрэчы

3 пашанай да класіка

20 ліпеня ўдзельнікаў пятага З'езда беларусаў свету прымалі ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа. Ініцыятарам сустрэчы выступіла ўнучка класіка Марыя Міцкевіч, якая займаецца вывучэннем пытанняў беларускага замежжа. «На З'ездзе беларусаў свету было сказана, што трэба працаваць усім разам. І наш музей першым пачаў такое супрацоўніцтва», — сказала Марыя Міхайлаўна.

Па доме, у якім апошнія гады свайго жыцця правёў Якуб Колас, для гасцей была праведзена экскурсія. Пасля чаго кожнаму з іх было зададзена пытанне: «Што для вас Якуб Колас?» Усе выказаліся. Адаказы паказалі дасведчанасць беларусаў замежжа ў айчыннай літаратуры. У музычнай паўзе выступіў ансамбль

«Рагнеда». У мінулым годзе калектыў два дні правёў у Лондане ў а. Аляксандра Надсана. І цяпер гэта была нечаканая і прыемная сустрэча для святара. Гучала ў доме песняра, безумоўна, і паэзія. Свае вершы чытала беларуская паэтэса з Палтавы Іна Снарская. Прысутнічалі на сустрэчы таксама Янка і Надзея Запруднікі з

ЗША, Мікола Пачкаеў з Вялікабрытаніі, Алег Рудакоў, Мікола Нікалаеў і Маргарыта Пярова з Расіі. Запрошаных было значна болей, але шмат

хто з іх, удзельнікаў з'езду, ужо пакінуў Беларусь.
Дзмітрый БЕРАЖНЫ
Фота Кастуся Дробава

3-пад пяра

На мяжы трох рэспублік — Беларусі, Расіі і Украіны — каля Манумента Дружбы у чарговы раз сабраліся дзсяткі тысяч людзей, каб адзначыць пабрацімства трох славянскіх народаў. Сёлета год юбілейны — 40 гадоў споўнілася з таго часу, калі тут упершыню сустрэліся браты-славяне.

У межах гэтага свята адбылася прэзентацыя новай кнігі гомельскага пісьменніка Рыгора Андрэяўца «Две родины», якая нядаўна выйшла ў Маскве ў «Воениздате». Прэзентацыя адбылася на казачым стане, дзе сабраліся сотні казакоў з Цэнтральнага казачага войска Расіі і Усевялікага войска Данскага, Запарожскага казацтва і ўсіх акругоў Беларускага казацтва. Менавіта на прэзентацыі кнігі многія ўпершыню даведаліся пра паходжанне слаўтага атамана Ермака Цімафеевіча з беларускай зямлі, пра ўтварэнне ў сярэднія вякі Гомельскай Сечы, пра «вяртанне на царства ў Расію» казака Емяльяна Пугачова, якое адбылося ў Ветцы...

Наталля ДРАЗДОВА

«У Музеі гісторыі беларускай літаратуры адбылося неардынарнае мерапрыемства, нешта кшталту літаратурнай студыі, семінара ці літаратурнай вучобы. Памочнік начальніка Акадэміі МУС, пісьменнік Юрый Кур'яновіч прывёў у музей курсантаў, якія спрабуюць сябе ў літаратуры, пішуць вершы або прозу. На сустрэчу з курсантамі былі запрошаны пісьменнікі, якія ўжо заявілі пра сябе ў літаратуры».

На сустрэчу з пачынаючымі літаратарамі прыйшоў паэт і кінадакументаліст Уладзімір Мароз, паэт і публіцыст Алесь Гібок-Гібокўскі, паэт Віктар Жыбуль, паэтэса Наталля Кучмель, а таксама выкладчык рускай літаратуры БДУ Аляксандр Гарбачоў.

Курсанты, для якіх, магчыма, творчасць, з'яўляецца пакуль што звычайным хобі ці захапленнем, не толькі прадставілі на суд старэйшых калег свае творы, але змаглі выказацца і пра творы настаўнікаў. Думаецца, карысным было паслухаць прафесійныя заўвагі і добрыя парады на пачатку творчага шляху.

У далейшых планах Акадэміі МУС — стварэнне літаратурнага аб'яднання.

Анатоль КУДЛАСЕВІЧ

Лаўрэат Літаратурнай прэміі імя Івана Мележа, прэміі Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі празаік Леанід Левановіч нарадзіўся на Касцюкоўшчыне. Натуральна, што як чалавек-патрыёт, чалавек, улюбены ў родны край, ён мае трывалыя сувязі са сваімі землякамі. Тут жывуць героі яго твораў. І сам Леанід Кірэвіч часта наведваецца на радзіму.

Нядаўна Касцюковіцкі раённы выканаўчы камітэт за заслугі перад раёнам, высокі прафесіяналізм і значны ўклад у развіццё і памнажэнне духоўнага патэнцыялу, культурнай спадчыны Касцюкоўшчыны прысвоіў яму званне «Ганаровы грамадзянін Касцюковіцкага раёна». Старшыня райвыканкама ўручыў Л. Левановічу адпаведнае пасведчанне і дыплом.

Грына ПЕТРУСЕВІЧ

Археалагічныя помнікі і музеі часта звязаны з імёнамі даследчыкаў. Напрыклад, славутае "Бярэсце" і шэраг археалагічных помнікаў Турава-Пінскай зямлі абавязаны свайму з'яўленню на культурнай карце Беларусі доктару гістарычных навук Пятру Лысенку. А Мсціслаўшчына з удзячнасцю ўспамінае імя расійскага археолага Леаніда Аляксеева, які некалькі дзесяцігоддзяў (1952—1980 гг.) праводзіў раскопкі Мсціслава, а затым падараваў мясцоваму музею шматлікую калекцыю, з якой музей і адлічвае сваё існаванне: заснаваны ў 1988-м, і цяпер сярод падобных музеяў ён адзін з лепшых у рэспубліцы. Дырэктар музея Уладзімір Шыляноў разам са старэйшым навуковым супрацоўнікам Валянцінай Цімашковай правялі займальную экскурсію па экспазіцыйных залах Мсціслаўскага гісторыка-археалагічнага музея.

Пустанскі манастыр у ваколіцах Мсціслава

П'еса «перажыла» свайго аўтара

У маім сёлетнім календары сярод памятных дат значыцца і такая — стагоддзе напісання Касьянам Вясэлым п'есы "Не розумам сцяміў, а сэрцам". Твор, відаць, для шырокага чытача невядомы. Ды і імя пісьменніка, напэўна, таксама.

"Не розумам сцяміў, а сэрцам" — адзіны твор Касьяна Вясэлага, які ўдалося адшукаць, хоць ёсць спасылкі і на ягоныя апавяданні ("Пустэльнік у свеце", "Ах, які страшны камар..."). З'яўленне п'есы на старонках газеты "Крестыяннін" датуецца годам напісання — 1909. А ў 1927 годзе п'еса выйшла асобным выданнем. Улічым пры гэтым, што сам аўтар загінуў падчас Першай сусветнай вайны.

А што яшчэ вядома пра пісьменніка? Сапраўднае яго прозвішча — Вінчук Язэпавіч Аўдзеі. Нарадзіўся ён у 1886 годзе ў вёсцы Губы Куранецкай воласці Вілейскага павета. (Генадзь Каханюўскі ў сваёй кнізе "Адчыніся, таямніца часу" падае іншую дату нараджэння — 1891 год). Бацькі былі сялянамі. Пачатковую адукацыю атрымаў у Куранцы. У 1905 годзе ён скончыў Маладзечанскую настаўніцкую семінарыю. Як піша Міхась Казлоўскі, у семінарыі Вінчук уваходзіў у беларускі студэнцкі гурток. У 1910 годзе Вінчук Аўдзеі скончыў Віленскі настаўніцкі інстытут.

Пасля працаваў у гарадскіх вучэльнях у Вільні і Вілейцы. Калі пачалася Першая сусветная вайна, яго прызвалі ў войска. Загінуў падчас аднаго з баёў на аўстрыйскім фронце ў канцы 1916 года.

У свой час Генадзь Каханюўскі ў Губах адшукаў пляменніка пісьменніка. Ці жывы ён цяпер — невядома. У гісторыка-дакументальнай хроніцы "Памяць" Вілейскага раёна ў спісах тых, хто вярнуўся з франтоў Другой сусветнай вайны, значыцца Аўдзеі Мікалай Іосіфавіч і Аўдзеі Іван Фёдаравіч. Першы, відавочна, родны брат Касьяна Вясэлага.

Пра што ж п'еса "Не розумам сцяміў, а сэрцам"? Язэп Дораш хоча аддаць замуж за ўрадніка сваю дачку Настасю. У літаратуры мы прывыклі чытаць пра маці, якая хоча сваю дачку супраць яе волі выдаць за багатага. А ў Касьяна Вясэлага ўсё наадварот. Але Настася і не супраціўляецца надагта — пагаджаецца ўсё зрабіць па волю бацькі, хоць дзюўчына і чакае Грышку, якога забралі ў войска. З горада прыязджае родны брат Настасі Костусь, які "палкоўніцкі чын як заслужыць, дык тады дваранінам будзе". Ён адукаваны, але не цураецца мужыкоў. Ягона прамова прымушае бацьку прыняць рашэнне, што сыходзіць ад сэрца. "Бедная мая сястрыца! — прамаўляе Костусь. — І ўсе мы бедныя, і ўвесь народ мой бедны, неасвечаны... Забіты і зняважаны, заштурханы і спанявераны, хіба можа ён уразумець гэта вялікае шчасце вольнага кахання, калі цэлымі вякамі свістаў над ім страшны біч гвалтаўнікоў, неміасэрна калеччы цела і душу яго, калі вякамі пазіраў яму ў вочы і легзіяніў душу смртэльным жахам голад? Голад і рабства — вот два страшэнныя валадары, каторыя пракадалі крывавы гістарычны шлях гэтуму народу. І паўміралі ў сэрцы яго лепшыя вольныя пачуцці". Штучна, праўда, атрымліваецца, што пасля слоў сына падвышліты бацька раптам падхопліваецца і прызнае, што не меў рацыі. І пасылае свайго парабка па "Грышку-маскала".

Не ўсе вобразы ў творы вылісаны належным чынам. Палова герояў — эпизадчыныя. Але кожны з іх мае знаямы нам па іншых мастацкіх творах, свае адметнасці. Яўрэй Лейзар — хітры, ураднік — гаворыць сапраўднай мовай начальніка.

А што яшчэ вядома пра п'есу? Сапраўднае яго прозвішча — Вінчук Язэпавіч Аўдзеі. Нарадзіўся ён у 1886 годзе ў вёсцы Губы Куранецкай воласці Вілейскага павета. (Генадзь Каханюўскі ў сваёй кнізе "Адчыніся, таямніца часу" падае іншую дату нараджэння — 1891 год). Бацькі былі сялянамі. Пачатковую адукацыю атрымаў у Куранцы. У 1905 годзе ён скончыў Маладзечанскую настаўніцкую семінарыю. Як піша Міхась Казлоўскі, у семінарыі Вінчук уваходзіў у беларускі студэнцкі гурток. У 1910 годзе Вінчук Аўдзеі скончыў Віленскі настаўніцкі інстытут. Пасля працаваў у гарадскіх вучэльнях у Вільні і Вілейцы. Калі пачалася Першая сусветная вайна, яго прызвалі ў войска. Загінуў падчас аднаго з баёў на аўстрыйскім фронце ў канцы 1916 года.

У 1920-30 гады ў Вілейцы працавала тэатральная студыя, якой кіраваў Аляксей Калыда. Сярод пастаўленых спектакляў была п'еса Касьяна Вясэлага. Вядома, што ў 1910-х гадах у Куранцы існаваў драматычны гурток. Можна выказаць здагадку, што і тут адбылася пастаўка "Не розумам сцяміў, а сэрцам".

У 1927 годзе п'еса выйшла асобным выданнем. Выдавец — П. Мятла, друкарня "Віленскага выдавецтва Б. Клецічна". Рэдагаваў і пісаў прамову Ігнат Дварчанін. Дварчанін і расправіў пра гісторыю п'есы: "...што да п'есы — невядома нават дакладна, дзе яна была перадрукавана. Па расказах — у "Вольнай Беларусі" за 1918 год, а ў якім нумары — неамаведама". Удакладнім, што яна была надрукавана сапраўды ў "Вольнай Беларусі" ў 1918 годзе ў чатырох студэнцкіх нумарах.

Значна пазней, у 1978 годзе, твор увайшоў у зборнік "Беларуская дакастрычніцкая драматургія". Але ў сучаснай "Хрэстаматыі па гісторыі беларускага тэатра і драматургіі", якая складаецца з некалькіх тамоў, Касьяну Вясэламу месца чамусьці не знайшлося.

Такім чынам, трыццацігадовае жыццё аўтара супраць 69 гадоў п'есы. Але спадзяванца на тое, што "Не розумаў сцяміў, а сэрцам" будзе пастаўлена сёння на сцэнах сталічных тэатраў, не выпадае: мінае час і змяняюцца прыярытэты. Тэма твора, лічу, страціла сваю актуальнасць. Будзем чакаць, мо знойдзецца даследчык, які адшукае ўсе творы Касьяна Вясэлага ды выдасць іх асобнай кніжкай.

Сяргей МАКАРЭВІЧ

Хай ведаюць нашчадкі

Асаблівы гонар музея — друкарскі станок (не тыповы музейны муляж), ён знаходзіцца ў працоўным стане, хоць сёння друкуй, што было паспяхова паказана на адным з Дзён славянскага пісьменства. На такім станку некалі Пятро Мсціславец, асветнік і першадрукар, распаўсюджаў кнігадрукаванне ў Беларусі, Украіне і Расіі.

Экспедыцыя пачынаецца з помнікаў археалогіі, усяго музеяў мае 12 000 прадметаў асноўнага фонду, з іх 19 гістарычных помнікаў і помнікаў архітэктуры ўнесены ў дзяржаўны спіс.

Сярод экспанатаў — кераміка ранняга бронзавага веку, шмат керамікі днепрадзвінскай культуры і ранняга этапа зарубінецкай. У экспазіцыі прадстаўлены берасцяныя граматы і металічныя пісалы, касцяныя пацеркі і голкі, шклянныя бранзалеты... Цікавая калекцыя мсціслаўскага шкла, мсціслаўскай кафлі, якая мела вялікае значэнне ў развіцці архітэктурна-дэкаратыўнай керамікі Беларусі, добрая калекцыя зброі, ёсць калекцыя манет, ікон і нацыянальных строяў.

Цэнтрам горада ў XII ст. была замкавая гара, натуральнае прыроднае ўзвышша, якое захавалася да нашага часу. У музейнай рэканструкцыі наглядна бачна, што гэта было добра ўмацаванае месца, акружанае агароджай, па кутах стаялі вартавыя вежы, а праз роў перакідаўся мост. У цэнтральнай частцы замкавай гары стаяў высокі і прыгожы васьмівугольны будынак (атрымаў у архітэктуры назву "данжон"), які служыў дзеля абарончых мэт. Пры ваеннай небяспецы жыхары хаваліся ў будынку і абаранялі горад. Людзі жылі і каля замкавай гары, і ў часы асады хаваліся за сцены ўмацаванняў. Горад будаваўся як крэпасць, і да Руска-польскай вайны (XVII ст.), замкавая гара ніводнага разу не была ўзята.

На фотаздымках раскопак 1969 года відаць, што вуліцы масціліся бярвеннем. Пра

Музейная рэканструкцыя старажытнага Мсціслава

Падчас святочнага мерапрыемства ў музеі

развіццё духоўнай культуры можна меркаваць па знойдзеным у раскопках рэчах — шахматныя і пашчаныя фігуркі, музычныя інструменты, пісалы.

Ёсць цікавая калекцыя жаночых упрыгожванняў XI—XII ст. — шклянныя бранзалеты, на той час не вельмі танныя. Прыцягваюць увагу самшытавыя грабенчыкі, знойдзеныя пры раскопках — сведчанне таго, што гараджане падтрымлівалі сувязі не толькі з бліжэйшымі суседзямі, але і з Кіевам, і з арабскім усходам: самшытавыя грэбні менавіта адтуль. Пра адукаванасць мсціслаўцаў сведчыць знаходка 1980 года: фрагмент берасцяной граматы, у якой ідзе гаворка (паводле расшыфроваўкі Аляксеева) "нейкі Сямён паведам-

ляе, што купіў пшаніцу па чатыры з паловаю грыўны". Аляксееў мяркуе, што быў неўраджайны год, і кушча Сямёна адправілі на закупку.

Мсціслаў увайшоў у склад ВКЛ, а пазней — у склад Рэчы Паспалітай і стаў цэнтрам ваяводства. Горад павялічваецца, і ў 1634 годзе атрымлівае Магдэбургскае права з гербам "Малая пагоя", становіцца цэнтрам рамёстваў і гандлю. Кераміка, глазіраваная плітка і кафля, што вырабляліся з мясцовай гліны, разыходзіліся па ўсім краі. Гісторыя захавала сведчанні пра мсціслаўскага майстра Сцяпана Іванова, які за сваё майстэрства атрымаў мянушку "полубес", у час Руска-польскай вайны 1654 года ён трапіў у палон, але палікі стварылі яму неабходныя

ляе, што купіў пшаніцу па чатыры з паловаю грыўны". Аляксееў мяркуе, што быў неўраджайны год, і кушча Сямёна адправілі на закупку.

Мсціслаў увайшоў у склад ВКЛ, а пазней — у склад Рэчы Паспалітай і стаў цэнтрам ваяводства. Горад павялічваецца, і ў 1634 годзе атрымлівае Магдэбургскае права з гербам "Малая пагоя", становіцца цэнтрам рамёстваў і гандлю. Кераміка, глазіраваная плітка і кафля, што вырабляліся з мясцовай гліны, разыходзіліся па ўсім краі. Гісторыя захавала сведчанні пра мсціслаўскага майстра Сцяпана Іванова, які за сваё майстэрства атрымаў мянушку "полубес", у час Руска-польскай вайны 1654 года ён трапіў у палон, але палікі стварылі яму неабходныя

А вось інтэлектуальнае здароўе нацыі, — адзначыў Іван Сяргей, — вызначаецца яе гаворкай. Наколькі багатая мова, настолькі багатая і дзяржава".

На міжнародны конкурс з'ехалі студэнты ВНУ трох славянскіх краін: Расіі, Украіны і Беларусі. Былі прадстаўлены ва семнаццаць ВНУ, усяго — трыццаць два ўдзельнікі. Конкурс праходзіў ў два туры, на першым прамоўцы дэманстравалі сваё майстэрства на загадзя падрыхтаваную тэму: "Я хачу расказаць..." У другім туры былі задзейнічаны элементы імправізацыі, дыспутнага спаборніцтва і гульні. Дыяген калісьці звяртаўся да сваіх апанентаў: "Загавары, я цябе не бачу!" І студэнты загаварылі на розныя тэмы, якія найболей іх краналі. Добры знак, што для некалькіх прамоў была выбрана менавіта родная мова.

Першае і другое месца прадстаўнічае журы прысудзіла Раману Талалуеву і Юліі Шталікавай, студэнтам філалагічнага факультэта Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы. "Серабро" павезла на Украіну Алена Мікалайчук, студэнтка Харкаўскага нацыянальнага ўніверсітэта спецыялістаў унутраных спраў.

Анатоль КУДАСЕВІЧ

Цыцэроній 2009

"Яшчэ прамоўцы старажытнасці, такія як Цыцэрон і Дэмафен, карыстаючыся прамоўніцкім майстэрствам, маглі пачынаць і спыняць войны. У гады Вялікай Айчыннай вайны фашысты залічылі ў лік сваіх першых ворагаў Львю Эрэнбурга і Юрыя Левітана..." — гэта цытата прывітальнага слова начальніка Акадэміі МУС Рэспублікі Беларусь Івана Сяргея да ўдзельнікаў IX міжнароднага конкурсу прамоўніцкага майстэрства "Цыцэроній 2009", які прайшоў наядаўна ў сценах акадэміі.

Ідэя арганізацыі конкурсу належыць доктару філосафскіх навук, прафесару Васілю Голубеву. Ужо дзевяты год студэнты вышэйшых навучальных устаноў збіраюцца на прамоўніцкае спаборніцтва, каб папрактыкавацца ў красамоўстве, памерацца сіламі і выявіць лепшых.

"Пра маральнае здароўе нацыі і грамадства можа сведчыць стан бібліятэк і кніжных фондаў. Гуманістычны стан грамадства вызначаецца адносінамі да хворых, нямоглых і інвалідаў. Матэрыяльна-фінанасавае ўзровень вызначаецца станам дарог.

Анатоль КУДАСЕВІЧ

Прэміяй Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі ўзнагароджаны Міхась Пазнякоў за кнігі для дзяцей «Вавёрчына хатка» (2006 г.) і «Падарожжа ў краіну загадак» (2007 г.). Рэдакцыя газеты «Літаратура і мастацтва» далучаецца да віншаванняў і запрашае Міхася Паўлавіча ў сваю гасцёўню.

За пісьменніка гаворыць рукапіс

Паважаю праўдзівую крытыку, калі не прымешваюцца ні палітычныя погляды, ні асабістыя рахункі, ні чалавечая неахайнасць. Трэба чытаць усё і ўзважваць, бо слова крытыка можа і дапамагчы аўтару, а можа і перакрэсліць, балюча зачэпаць як чалавека. Хай ён нават не столькі літаратар, колькі проста імкнецца выславіць свае адносіны да людзей, да свету, да жанчыны, да прыгожлага. Кожны мае права выказацца. Іншая справа, што не кожны і не ўсё напісанае павінен друкаваць. Ды і ў творчы саюзы часам трапляюць людзі, якіх пісьменнікамі можна назваць з вялікай нацяжкай. Таму крытыка павінна быць справядлівай, патрабавальнай і накіраванай на тое, каб падказаць аўтару, асабліва, калі ён збіраецца стала працаваць у літаратуры, як пазбавіцца тых або іншых хібаў і выйсці на больш высокі ўзровень.

— *Мне здаецца, што большасць аўтараў не гатовыя прызнаць, што ў іх творчасці ёсць хібы.*

— Так, з гэтым часта даводзіцца сутыкацца. Калі працаваў галоўным рэдактарам выдавецтва «Юнацтва», галоўным рэдактарам часопісаў «Вожык» і «Нёман»,

безумоўна, сустракаўся з самымі рознымі аўтарамі. Было такое, што некаторыя пісьменнікі прыходзілі і казалі: я пішу лепш за Шамякіна, Танка... Мне хацелася смятцца альбо не размаўляць з гэтым чалавекам. Хай пра цябе скажа гісторыя, скажучь людзі, скажа рукапіс, скажа, нарэшце, удумлівы крытык, чытач.

— *А хто для вас самы аўтарытэтны чытач?*

— Калі пра дзіцячую літаратуру казаць, то гэта дзеці, настаўнікі, бібліятэкары. Я атрымліваю шмат лістоў і тэлефанаванняў менавіта ад іх. І яшчэ — ітэраы, як казалі ў савецкі час. Інжынерна-тэхнічныя работнікі. Неяк я аналізаваў, хто чытае часопіс «Нёман». І аказалася, што сярод чытачоў шмат ітэраў, а гэта людзі, якія маюць невялікі заробкі, але выписваюць літаратурныя часопісы, бо маюць жывую душу, патрэбу ў духоўнай страве, і шукаюць у літаратуры, у паэтычным слове адказы на пытанні, што іх хвалюць.

А што датычыць дзяцей, то я перакананы — іх нельга падмануць. У іх ёсць падсвядомае адчуванне, дзе сапраўднае, а дзе не. У 1991-м адна мая дзіцячая паэтычная кніга выйшла тыражом 120

тысяч асобнікаў. (Сёння гэта цяжка ўявіць, нават павяршыць у гэта немагчыма!) Неяк выступаў у Слуцку, і мне адзін экзэмпляр гэтай кнігі падаравалі. А яна — такая зацэртая, такая зачытаная... І выдзертая напалову. Юныя чытачы вырывалі старонкі з гэтай кнігі, таму што ім вельмі спадабаліся вершы, загадкі, лічыкі. Вось гэта самая высокая ўзнагарода! Самы каштоўны падарунак!

— *Беларускія паэты традыцыйна прывязаны да вёскі, да вясковай тэматыкі. Вам не здаецца, што праз тое, што мы ўжо некалькі дзесяцігоддзяў запар пішам пра вёску, адбылася прафанацыя патрыятычнай тэматыкі (бо менавіта яна, як правіла, выражалася праз вясковыя матывы)?*

— Я ўвогуле лічу, што горад і паэзія — рэчы чужародныя. Бо паэзія для мяне — у першую чаргу, душэўнасць, чысціня, прыгожая таямніца. Калі прыехаў з вёскі, у Мінск, то штопятніцу сядзю ў таксі, ехаў да Магілёва, а з Магілёва па Бабруйскай пашы яшчэ сорок кіламетраў, а пасля — пяць кіламетраў пешкі да сваёй роднай вёскі. Пішоў і кланяўся кожнай сцяжынцы, камяню, дрэву, васьліку, жыту, ішоў, і мая

душа спявала. Я не ўспрыняў горад. Мяне часам крытыкуюць: маўляў, хопіць пісаць пра боль па вёсцы, што яна гіне, знікае... Сам жа ты ў горадзе — вось едзь туды і жыві. Але ж мы павінны вучыцца, нешта спасцігаць тое, чаго там няма. Рэаліі жыцця адарвалі нас, перасялілі ў кам'яні. Лічу, што сапраўдным, глыбокім, тонкім паэтам можа стаць толькі чалавек, зліты з вёскай, шчырым людам, прыродай, які прыйшоў адтуль. Таму не стаў бы внаваціць паэтаў за любоў да вясковай тэматыкі, яны ж не ў першым пакаленні жывуць на зямлі, у іх гэта генетычна закладзена. Трэба проста выходзіць новае пакаленне гарадскіх паэтаў, бо чалавек, народжаны ў вёсцы, які там склаўся, не можа насамрэч паўнаважна ўзняць гарадскую тэматыку.

— *Цяпер вы працуеце намеснікам дырэктара РВУ «Літаратура і Мастацтва»... Што змянілася ў вашых службовых клопатах?*

— Раней я 16 гадоў працаваў у выдавецтве «Юнацтва», з іх 10 — галоўным рэдактарам. Таму, калі мне была прапанавана пасада намесніка дырэктара РВУ «Літаратура і Мастацтва» — кіраўніка выдавецкай справы нашай установы, то амаль ніколькі не вагаўся. Задача — наладзіць работу сапраўднага выдавецтва, абавязкі — ад распрацоўкі перспектывных планаў выпуску самай разнастайнай, каштоўнай у наш час літаратуры да іх поўнай рэалізацыі. А гэта — работа перш-наперш з аўтарамі, распрацоўка серый, бібліятэк, сацыяльна-значных праектаў. Аб пераходзе не шкадую — у нас фарміруецца здольны выдавецкі калектыў, якому па плячы самыя складаныя праекты. Наперадзе шмат няпростай у наш час, але вельмі цікавай і важнай работы. Спадзяюся, што многія нашы выданні і надалей будуць прызнавацца спецыялістамі і шырокім чытацкім колам. Запрашаю пісьменнікаў — чытачоў «ЛіМа» да сур'езнага супрацоўніцтва.

**Гутарыла
Жанна КАПУСТА**

Напярэдадні значнай даты

Абласная навуковая бібліятэка размяшчаецца ў чатырох будынках. Гэта стварае пэўную нязручнасць у абслугоўванні чытачоў. Але ўжо ёсць рашэнне Гродзенскага аблвыканкама аб узвядзенні асобнага будынка для бібліятэкі. Астатняе залежыць ад будаўнікоў. Увогуле бібліятэчным пытанням у Гродне надаецца дастаткова ўвагі. Сёлетня атрымалася закончыць рамонт і мадэрнізацыю аднаго з будынкаў бібліятэкі. Гэта юнацкі філіял і аддзел выданняў на замежных мовах, якія размяшчаюцца ў доме Элізы Ажэшкі. Тут створаны таксама інфармацыйна-адукацыйны цэнтр, мемарыяльны пакой пісьменніцы. Сімвалічна, што сёння ў гэтым будынку размяшчаецца філіял бібліятэкі. Бо пры жыцці пані Элізы на другім паверсе дома размяшчалася таксама бібліятэка, якой карысталіся і інтэлігенцыя, і простыя людзі. У сваім доме пісьменніца арганізавала прытулак для дзяўчынак-сірот. У наш час на навагоднюю ёлку ў дом Ажэшкі збіраюцца дзеці з сірочых прытулкаў. Такая яна вельмі пераемнасць.

— *Хочам на базе філіяла стварыць яшчэ курсы працы на камп'ютэры, — дзеліцца планами Лідзія Васільеўна.*

Актыўна ўкараняюцца ў практыку сучасныя інфармацыйныя тэхналогіі. Абслугоўванне чытачоў выдзелена ў аўтаматызаваным рэжыме, ва ўсіх структурных падраздзяленнях ёсць электронная пошта і выхад у Інтэрнет. Працуе віртуальная чытальня зала, у якой чытачы маюць магчымасць карыстацца нават фондамі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. У гэтым у поўнай ступені заслуга яе дырэктара Рамана Матульскага.

Прэмія дзеячам культуры і мастацтва най-

Калектыў Гродзенскай абласной навуковай бібліятэкі імя Я.Ф.Карскага стаў лаўрэатам спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусі дзеячам культуры і мастацтва за 2008 год. Лаўрэатаў наведваю наш карэспандэнт Гродзенскай абласной навуковай бібліятэкі з'яўляецца першай публічнай бібліятэкай у Беларусі. У наступным годзе яна адзначыць сваё 180-годдзе. А з 1957 года яна носіць імя беларускага акадэміка Яфіма Фёдаравіча Карскага. Сёння яе фонд налічвае 620 тысяч адзінак. Штодзённа залы бібліятэкі наведвае звыш 900 чынароў горада і вобласці. У электронным каталогу адлюстравана 97 працэнтаў фонду. Гэта найлепшы паказчык у краіне. А да канца года, як запэўнівае дырэктар установы Лідзія МАЛЬЦАВА, можа, і ўсё фонд будзе ўнесены ў электронную базу.

перш прысуджаецца за адпаведную працу. Якую працу праводзіць калектыў бібліятэкі? — *Ужо на працягу пяці гадоў сумесна з Гродзенскай епархіяй, з прадстаўнікамі адукацыі, медыцыны і праваахоўных органаў мы праводзім мерапрыемствы па маральна-духоўным выхаванні, — распавядае Лідзія Мальцава. — Першая рэалізаваная праграма насіла назву "У справы добрыя ўкладзі ўсё лепшае сваёй душы". Затым быў марафон маральнасці, добра і здароўя "Жыццё вартае таго, каб жыць". Лагічным працягам гэтай працы стала праграма "З надзеяй у будучыню", мэтай якой — аказанне падтрымкі сацыяльна неабароненым катэгорыям насельніцтва і выхаванне высокіх маральных якасцяў у моладзі. А гульня "Суд над жорсткасцю" праводзілася ажно 30 разоў.*

У бібліятэцы тры дзесяткі відаў платных паслуг. Акрамя традыцыйнага ксеракапіра-

вання, чорна-белага і каляровага, раздрукоўкі, працы на камп'ютэры, чытачам прапануюцца браніраванне кніг па тэлефоне, курсы па вывучэнні замежных моў. Бібліятэкарамі ладзяцца экскурсіі па доміку Ажэшкі. Экскурсіі праходзяць на шасці мовах: рускай, беларускай, польскай, нямецкай, англійскай і французскай. Калі чытач-студэнт рыхтуе курсавую альбо дыпломную работу, то за асобную плату бібліятэкары могуць падараваць яму патрэбную літаратуру. Прамысловым падпрыемствам прапануюць зрабіць падборку копіяў з усіх матэрыялаў аб падпрыемстве і яго калектыве, якія ёсць у на-яўнасці ў бібліятэцы.

Варта адзначыць працу публічнага цэнтра прававой інфармацыі пры бібліятэцы. Пры цэнтры існуе грамадская прыёмная, дзе можна бясплатна атрымаць юрыдычную кансультацыю. Рэалізаваны праект

"Дыстанцыйная прававая дапамога насельніцтву раённых цэнтраў і аграгарадкоў Гродзенскай вобласці". У аграгарадках уведзена такая паслуга, як "авакат па перапісцы". Спецыялісту па электроннай пошце можна адаслаць пытанне. І абавязкова на яго прыйдзе адказ.

Сярод наведвальнікаў Гродзенскай абласной навуковай бібліятэкі не толькі беларусы, прыязджаюць чытачы і з замежжа. Часта бываюць палякі, літвіны. І нездарма. Агульная ж гісторыя з беларусамі. Некалькі гадоў таму абласная бібліятэка сумесна з бібліятэкай польскага горада Суwalki выйграла грант Еўрапейскага Саюза. Праграма прадугледжвала супрацоўніцтва бібліятэк тых краін, якія маюць агульныя гістарычныя карані. Вынікам той працы сталі сумесныя канферэнцыі, краязнаўчыя выставы, выданне метадычнай літаратуры.

Што да кніжных праектаў, то і тут у бібліятэцы імя Карскага наладжана праца. Штокартальна ствараецца бібліяграфічны паказальнік "Новая літаратура аб Гродзенскай вобласці", у якім сабрана ўсё, што тычыцца вобласці. Такі паказальнік рассылаецца па ўсіх бібліятэках рэгіёна. Выдаецца календар краязнаўчых дат.

А як жа супрацоўніцтва з літаратарамі? Пры бібліятэцы створаны літаратурныя аб'яднанні — "Нябесны знак", "Літаратурныя чэпвары", "У пані Элізы", "Рускае літаратурнае таварыства. Праводзяцца сустрэчы з пісьменнікамі, абмяркоўваюцца кніжныя навінкі. І, безумоўна, адбываюцца прэзентацыі кніг саміх майстроў піра. А ў аддзеле мастацтва стала традыцыйнай правядзенне выстаў вырабаў дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва народных майстроў і твораў мастакоў Гродзеншчыны.

Павел РАДЫНА

На здымку: дырэктар бібліятэкі Лідзія Мальцава.

Фота аўтара

Так назваў новую працу пра выдатнага пісьменніка, класіка беларускай літаратуры Максіма Гарэцкага вядомы даследчык роднай літаратуры Міхась Мушынінскі. Гэта, безумоўна, не першае даследаванне творчасці М. Гарэцкага. Яшчэ ў дакастрычніцкі час пра яго апавяданні пісалі В. Ластоўскі, А. Навіна, Эм. Бядуля. У дваццатыя гады з'явіліся водгукі П. Жарскага, К. Галабурды, А. Мардвілікі, П. Бузука. А ў 1930 годзе імя М. Гарэцкага было выкраслена з літаратуры, творы забаронены і на 30 год выкінуты з бібліятэк. І толькі ў 60-х гадах мінулага стагоддзя імя пісьменніка вернута народу. У друку з'яўляюцца высокія ацэнкі Ю. Пшыркова, Дз. Бугаёва, А. Адамовіча.

Падзвіжнік з Малой Багацькаўкі

М. Мушынінскі не толькі падагульніў сказанае пра М. Гарэцкага ў друку, але і значна паглыбіў агляд яго творчасці. Атрымаўся важкі том на 26 улікова-выдавецкіх аркушаў, 512 старонак. У том пяць раздзелаў, імяны паказальнік, грунтоўны ўступ на 38 старонак. М. Гарэцкі паказваецца як мастак-наватар, які імкнуўся ў яскравай вобразнай форме выявіць духоўную сутнасць беларуса, яго глыбокія творчыя патэнцыі. Шырокі дыяпазон творчасці пісьменніка, вядомы яго выдатныя гісторыка-літаратурныя працы, літаратурна-крытычныя і публіцыстычныя артыкулы. Ён выбітны як лексікограф, перакладчык, прапагандыст вуснай народнай творчасці, выкладчык сярэдняй школы і ВНУ. Яго першыя публікацыі "У лазні", "Стогны душы", "Роднае карэнне" паказалі, што малады пісьменнік удумліва глядзеў на жыццё.

Пачынаючы з 60-х гадоў мінулага стагоддзя выдаюцца выбраныя творы М. Гарэцкага, з'яўляюцца ў друку "Віленскія камунары", якія затым друкуюцца ў Літве, у Маскве, у Кіеве. У другім томе "Беларускай дакастрычніцкай літаратуры" пра М. Гарэцкага змяшчаецца асобны раздзел, у якім паказваецца маштабнасць фігуры пісьменніка, падкрэслівана, што яго творы выпраменьваюць моцную энергію, цэпльна, ад іх ідзе прыцягальнае святло. Творчасць пісьменніка разглядалі А. Лойка, Г. Кіслёў, Я. Усікаў, К. Хромчанка, М. Стральцоў. Асабліва каштоўны матэрыял Раздзіма Гарэцкага пра трагічны лёс Максіма і Гаўрылы Гарэцкіх. Па творчасці пісьменніка абаронены шэраг дысертацый. З 1992 года праводзяцца штогадова выдання Гарэцкі чытанні. Праведзена 17 такіх чытанняў. Створаны "Рэспубліканскі фонд імя братаў Гарэцкіх".

М. Мушынінскі вызначае чатыры перыяды ў творчасці М. Гарэцкага: ранні перыяд, гады вайны і рэвалюцыі, віленскі перыяд, савецкі перыяд. У ранні перыяд выйшаў з друку зборнік "Рунь". Адрозна стала ясна, што ў літаратуру прыйшоў пісьменнік вялікага таленту, які ўсведамляе сваю адказнасць за будучыню роднага краю, разумею адаласць. У апавяданнях востра ставілася тэма ўзаемаадносін народа і інтэлігенцыі, найбольш свядомая частка якой гатова сумленна служыць роднаму краю. Пісьменнік узбагачаў мастацкую літаратуру новымі выявамі мастацкіх магічмасцяў. У драматызаванай аповесці "Антон" створаны шырокі сацыяльна-бытавы фон у абарону духоўных пачаткаў жыцця.

На вайну ў 1914 г. М. Гарэцкі пайшоў вольнапісаным. У канцы кастрычніка быў цяжка паранены. Лячыўся ў шпіталь у Вільні, Магілёва, пэўны час знаходзіўся ў роднай Багацькаўцы, потым далечваўся ў Маскве.

Затым зноў фронт, зноў лячэнне, на гэты раз у Смаленску. З-пад яго пярэ выходзіць шэраг апавяданняў, у якіх вайна паказваецца як вялікая народная

трагедыя. Расце літаратурнае майстэрства аўтара, глыбока псіхалагічны аналіз дзеючых асоб, выяўленне складанасцей унутранага свету чалавека. Асобна адзначае М. Мушынінскі рускамоўную публіцыстыку смаленскага перыяду, у якой даецца ўспрымання і ацэнка падзей рэвалюцыйнай эпохі. Пісьменнік імкнецца прымірыць гуманістычныя прынцыпы з бальшавіцкай ідэалогіяй.

Разам з рэдакцыяй газеты "Звезда" пісьменнік пераязджае ў Мінск, а затым у Вільню. Пачынаецца віленскі перыяд жыцця. У аповесці "Дзве душы" паказаны пакутлівы шлях у рэвалюцыйную інтэлігенцыю. Зборнік "Досвіткі" — гэта нібы працяг аповесці. Пісьменнік уздымаў праблему духоўнага абнаўлення чалавека, бо ў новых умовах узнікала неабходнасць яго духоўнага адраджэння. Цяжкім годам выдаўся 1922 год: у Маскве пад трамваем загінула сястра, там жа арыштавалі брата, а ў Вільні арыштавалі самога Максіма. Але ён не спыняе творчай працы, піша аднаактоўкі, працуе над "Гісторыяй беларускае літаратуры", складае "Хрэстаматыю беларускае літаратуры".

У 1923 годзе М. Гарэцкі з сям'ёй пераязджае ў Мінск. Тут працуе ў Інбелкульце, не спыняючы працы над мастацкімі творами — аповесцямі "У чым яго крыўда", "Меланхолія". Працягвае апрацоўваць дзённікавыя запісы ваенных гадоў, рыхтуе кніжку "На імперыялістычнай вайне", дзе паказаў вайну з пункту погляду радавога салдата, адлюстравуў франтавыя, акупныя будні. Гэта трагічная і горкая праўда пра вайну. У другой палове дваццатых гадоў напісаў шэраг літаратурна-крытычных артыкулаў, зрабіў шырокі агляд маладой літаратуры "Маладыя за пяць гадоў". У 1926 годзе зрабіў падарожжа ў Сібір і на Далёкі Усход з мэтай пазнаёміцца з жыццём беларусаў-перасяленцаў. Таксама перакладаў на беларускую мову творы М. Горкага, А. Фадзеева, Ю. Лебядзінскага.

У даследаванні М. Мушынінскага паўстае прыцягальны вобраз пісьменніка, беззапаветна адданага роднай краіне. Праўда, духоўны свет М. Гарэцкага настолькі шматгранны, што не ўсе бакі яго дзейнасці ў адной манаграфіі можна ахапіць. Безумоўна, заслугоўваюць увагі гістарычныя, эстэтычныя погляды пісьменніка-патрыёта.

У 1930 годзе М. Гарэцкі быў арыштаваны. Сядзеў у мінскай турме, затым быў высланы ў Вятку. У 1935—1938 гадах настаўнічаў, зноў быў арыштаваны і прыгавораны да выключнай меры пакарання. Расстраляны ў лютым 1938 года. Так трагічна абарвалася жыццё вялікага сына беларускага народа.

На жаль тыраж кнігі (выдавецтва "Беларуская навука") усяго 400 экзэмпляраў. А гэта праца так неабходна і выкладчыкам вышэйшай і сярэдняй школы, і студэнтам, і проста неабякаваму чытачу.

Георгій ЮРЧАНКА

«Смелыя вобразы новых ідэй...»

У сучасным багатым і жанрава разнастайным літаратурным працэсе маладому паэту цяжка вылучыцца з натоўпу такіх жа маладых (і не вельмі) творцаў: столькі ўсяго напісана, што, здаецца, нічога новага нельга прыдумаць. Але з іншага боку, сённяшняя паэзія патрабуе ад творцы не толькі арыгінальнасці і дакладнасці формы, але і змястоўнасці, а таксама асабістай інтэрпрэтацыі падзей і пачуццяў.

Воля Чайкоўская — малады паэт. Яе дэбютная кніга "Лупы", ахвяраваная "Усяму Свету", — новая старонка ў беларускай паэзіі, якой яна смела сцвярджае: *"Я не такая, як вы! // Я — іншая!"* — і даказвае гэта кожным вершаваным радком, кожным вобразам. У яе творах складана знайсці банальнасці (калі і шукаць іх, мэтазгодна ўзброіцца лупай), і аўтарка сама прызнаецца, нібы ганарыцца гэтым:

*Адмахваюся ад банальнасцяў,
як ад мух,*

*Як толькі пачую
банальнасцяў гук.*

У яе творах гарманічна спалучаюцца навізна і традыцыйнасць, нават дастаткова складана вызначыць мяжу, дзе першае пераходзіць у другое. Часам у межах аднаго верша суседнічаюць рэфрэннасць народных песень і замоў, задумлены дактылічны настрой, заклікаваць і арыгінальная вобразнасць:

*Прыйдзі да мяне, невядомая!
Мы з табой завядзём*

катрынку.

І справім па мне памінку.

Прыйдзі да мяне, невядомая!

Яшчэ адна варта ўвагі дэталі — у зборніку няма доўгіх вершаў. Паэтка ўмее трапіна і змястоўна выказаць думку ў двух-трох радках:

*Ты стаў для мяне знакам —
У полі сярод лапухоў — макама.*

У вершах думкі афармляюцца лаканічна, няма грувасткасці, педантычнасці апісанняў. Ёсць толькі пачуцці, шчырыя і непрываўныя; вобразы — рэалістычныя і споррэалістычныя (верш "Шэдэўр", прысвечаны Сальвадору Далі); рыфмы — дакладныя і не, часам ламаныя, — словам, ёсць усё, патрэбнае для неардынарнага твора.

Для таго, каб больш дасканала перадаць настрой і танальнасць верша, Воля ўжывае нават неалагізмы, яркія, смелыя, нечаканыя (напрыклад, *цудаспатканне*). А вершы з незвычайнымі вобразамі можна цытаваць і цытаваць. Вось некаторыя з іх (вобразы, не вершы, хоць у кантэксце яны выглядаюць больш ярка): *"душа — старая майка на брытэльках", "нервы-арэлы", "парэчкі-калекі", "аргэсты-зграднікі"...*

Здаецца, усё добра, але здзіўляе — ці хутэй насыражвае — тое, што ў вершах Воля Чайкоўскай падазрона часта з'яўляецца матыў грошай:

*Смелыя вобразы
новых ідэй
ёсць на якой*

валюце?

"Не варта маладой дзяўчыне, тым больш студэнтцы і паэтцы думаць пра матэрыяльныя каштоўнасці",

— сказаў бы строгі крытык. Але тут не ўсё так проста. Думаецца, аўтарка па-наватарску выкарыстоўвае прыём пераносу эканамічных тэрмінаў у неэканамічную сферу з мэтай падкрэсліць важнасць з'яў, пра якія яна піша, для яе асабіста. Гэта толькі спроба растлумачыць складаныя ідэі прастай і ўсім зразумелай мовай. Трэба заўважыць, удалая спроба. Відафільм, які ўваходзіць у камплект "кніга + фільм", яшчэ больш дакладна паказвае чытачу, ператворанаму ў гледача, як выглядае свет вобразаў Воля, аформлены ўжо не вербальна, а візуальна.

Зборнік "Лупы" Воля Чайкоўскай — візійная картка маладога аўтара. Вершы, якія ў яго ўваходзяць, нібы лупы, павялічваюць пачуцці, эмоцыі лірычнай гераніі, тым самым дазваляючы чытачу заўважыць усе асаблівасці светаўспрымання аўтаркі, яе жыццёвую пазіцыю, светапогляд. Арцём Кавалеўскі ў прадмовы да зборніка называе гэтыя творы *"вольнымі вершамі(с)лупамі"* — і мае рацыю. Пра з'яўленне новага жанру, натуральна, гаварыць рана, але пра новую канцэпцыю творчасці — можна. У святле сваіх вершаў паэтка паказваецца *"наросхрыст з адкрытымі ранами"* (можна, не заўсёды з ранами, але з пачуццямі — абавязкова), яна нічога не хавае і ні аб чым не просіць, яна проста ЁСЦЬ.

Так, докажаў больш непатрэбна. *Я не такая, як вы!
Я згольная...*

І яна сапраўды здольная — *...стварыць ад канца да пачатку па не складзеным шчэ парадку — НОВАЕ.*

Пачатак ёсць і, сапраўды, добры пачатак. НОВАЕ.

Марына ВЕСЯЛУХА

Наш Тарас стаў шматмоўным

"Ці знаў хто з вас, браткі, Тараса, што палясоўшчыкам служыў?" З ім знаёмься ўсе, бо ён адзін з самых яркіх і дасціпных герояў беларускай класікі. А цяпер гэтага знакамітага вандроўца на Парнас ведаюць і далёка за межамі радзімы, дзякуючы перакладам славутай паэмы на сем моваў свету, якія выйшлі ў серыі "Класіка". Прэзентацыя выдання, што адбылася ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры, была прымеркаваная да 120-годдзя першай публікацыі сатырычна-гумарыстычнага твора "Тарас на Парнасе" ў "Мінскай лістку".

Кніга "Класіка", выдадзеная ў выдавецтве Віктара Хурсіка, змяшчае, акрамя паэмы "Тарас на Парнасе", п'есу "Пінская шляхта" Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча таксама ў перакладзе на еўрапейскія мовы. Выданне з'явілася больш як год таму, але ў Мінску прэзентуецца толькі цяпер. Яе ўкладальнік Язэп Янушкевіч зазначаў, што ідэя шматмоўнай гутаркі са светам узнікла ў яго даўно: пры яго ўкладанні выходзіў "Пан Тадэвуш" Адама Міцкевіча, а пасля і "Сымон-музыка" Якуба Коласа на трох мовах.

Гэтым вечарам палясоўшчык Тарас з віртуознасцю сапраўднага палігота размаўляў на некалькіх мовах: па-польску, па-іспанску, па-англійску...

На прэзентацыю нечакана завітаў балгарскі паэт Найдан Вылчаў, які агучыў урывак са свайго пера-

кладу "Тараса на Парнасе" на балгарскую мову. Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Рэспублікі Балгарыя ў Рэспубліцы Беларусь Петка Ганчарэў распавёў, што любіць паэму найперш за яе лёгкасць, народны гумар: "Гэты твор — адна з тых праяў духоўнасці беларусаў, якая ўспрымаецца ўсім іншымі славянскімі і еўрапейскімі народамі". А Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Рэспублікі Украіна ў Рэспубліцы Беларусь Дзмітрый Ліхавы падкрэсліў вялікую значнасць перакладаў, у тым ліку і на блізкія мовы. Дарэчы, "Тарас на Парнасе" ўжо выдаваўся ў перакладзе на рускую і ўкраінскую не так даўно — у 2005 годзе.

Шмат загадваў гэтым вечарам і вядомы даследчык Генадзь Кісялёў, якому беларуская літаратура абавязана тым, што твор перастаў быць ананімным — менавіта ён даказаў прыналежнасць "Тараса на Парнасе" п'яру Канстанціна Веранічына, ураджэнца вёскі Астраўляны Гарадоцкага раёна.

Вядома ж, дэкламавалі маналогі Тараса і на роднай мове — дыктарам Беларускага радыё Алегам Вінярскім і акцёрам Рэспубліканскага тэатра юнага гледача, выканаўцам глагоўнай ролі ў спектаклі "Тарас на Парнасе" па п'есе Сяргея Кавалева Андрэем Кізінам.

Саша ДОРСКАЯ

Рэпліка

З цягам часу некаторыя з'явы тракуюцца адвольна, а сведкі не могуць выправіць сітуацыю, бо іх ужо проста няма.

Так здарылася з перакладамі на беларускую мову рамана ў вершах А. Пушкіна "Яўгеній Анегін" (А. Дудара) і лібрэта оперы П. Чайкоўскага "Яўгеній Анегін" (Ю. Драйзіна).

Першым перакладчыкам рамана Пушкіна на беларускую мову быў Аляксей Дудар. Пераклад у 1936 годзе ўжо быў задзены ў Бельдзярж-выдавецтва, і яго выданне было шырока анансавана да 100-годдзя з дня смерці рускага класіка. У 1936 годзе былі надрукаваны І ("ЛіМ") і ІІ ("Польмя") главы рамана ў перакладзе А. Дудара. З невялікімі кушорамі машынапіс гэтага поўнага перакладу захаваўся ў сямейным архіве (у 1960-х яго бачыў і станоўча ўспрыняў А. Куляшоў — другі перакладчык рамана, 1949).

Між тым у акадэмічным біябіліяграфічным шасцітомным слоўніку "Беларускія пісьменнікі" (т. 2, с. 392) у біяграфічнай даведцы "Аляксей Ду-

Каб не памыліцца зноў, ці Памылкі няварта тыражаваць

дар" памылкова (і ўпершыню) Аляксей Дудар надаецца аўтарства перакладу не рамана, а лібрэта оперы "Яўгеній Анегін". Хаця на с. 395 гэтага ж выдання адзначана публікацыя ў "ЛіМ" перакладу І главы рамана А. Дударом.

Але лібрэта пераклаў менавіта Юльян Мікалаевіч Драйзін, аўтар перакладу многіх іншых оперных лібрэта. Пра гэта сведчаць хаця б "Самакрытычныя заўвагі" Ю. Драйзіна, надрукаваныя 31 студзеня 1934 года ў "ЛіМ".

Да тэатра А. Дудар дачыненне меў. Але не да опернага. Ён удзельнічаў як акцёр у вандроўнай трупі Ул. Галушка. Пад другім сваім псеўданімам Тодар Глыбоцкі (сапраўднае імя Аляксандр Дайлідовіч) у кнізе "Пра нашы літаратурныя справы" ён заклапочана пісаў пра нацыянальны рэпертуар беларускіх драматычных тэатраў. Ён быў удзельнікам вядомай тэатральнай дыскусіі 1930-х гадоў.

Оперныя лібрэта яго не тычыліся. Але час няўмоўны. Факты пачынаюць бльгаць. Ні Дудар, ні Драйзін ужо не ў стане іх праясніць.

Памылку пра аўтарства Драйзіна пачалі множыць. Яе назваў у адным з артыкулаў пра Дудара Л. Маракіў, хаця і паслаўся на інфармацыю І. Багдановіч (з 2-га тома "Беларускіх пісьменнікаў"). У 45 томе "Беларускага кнігазбору" "Расстраляная літаратура" гэты "факт" пададзены ўжо без спасылкі. У артыкуле "Аляксей Дудар" (1904—1937) у "Літэратурнай газетзе" (2009, № 18). І Бурсаў называе Дудара як аўтара, які супрацоўнічаў з тэатрам оперы і балета.

Не супрацоўнічаў А. Дудар з гэтым тэатрам. Супрацоўнічаў Ю. Драйзін. Інерцыйнае паўтарэнне гэтай памылкі пажадана прыпыніць. Кожны з перакладчыкаў сваю працу выканаў і застаўся ў далёкім гістарычным мінулым. Хацелася б яго не скажаць.

Лідзія МАЛІНІНА

На такія развагі натхніла новая кніга Анаголя Бутэвіча "Прыгоды Віруса Шкодзі", выдадзеная ў выдавецтве "Мастацкая літаратура" ў серыі "Казкі XXI стагоддзя". У гэтай, паводле аўтарскага азначэння, "незвычайнай казцы пра караля Віндаўса Вялікага, Віруса Шкодзі і чароўныя камп'ютэры" сапраўды шмат незвычайнага, нязвыкллага. Дзеянне адбываецца ў каралеўстве Сусветнае Сеціва, дзе валадарыць кароль Віндаўс Вялікі. Як гэта і павінна быць у казках, кароль мае дачку-прыгажуню Віндусачку — дасціпную, гарэзліваю і ганарлівую. Праўда, з жаніхамі сітуацыя крыху іншая, не казачна-класічная: замест таго, каб выбіраць лепшага сярод лепшых, Віндусачка вымушана пагадзіцца на шлюб з Вірусам Шкодзі... каб выведаць сакрэт яго смерці. (Вось вам і таямніца шлюбу.)

Казка насычана камп'ютэрнай лексікай, што для сучасных дзяцей праблемай не будзе. З лёгкай іроніяй аўтар ажыўляе Памяць, Працэсар, Мышку, Клавіятуру, Мадэм... А Манітор Дысплеевіч і галоўны камп'ютэршыч Камп Кампавіч сваёй мудрасцю і дасведчанасцю, безумоўна, выклікаюць павагу. Казка чытаецца цікава і захапляльна, не ў апошнюю чаргу праз нязвыкласць вобразнага напаяўнення, насычанага, зрэшты, традыцыйнымі казачнымі сюжэтнымі хадамі. Пытанне ў тым, наколькі аўтару ўдалося захаваць гармонію паміж гульнёвым складнікам і змястоўным. У кожным разе беларускай літаратуры часта не стае менавіта такой лёгкасці адыходу ад прычынаўнага. Думаецца, што ў дзіцячай аўдыторыі кніга будзе карыстацца поспехам акурат дзякуючы гэтаму. А калі памятаць пра тое, што па-беларуску большасць сучасных беларускіх школьнікаў чытаюць толькі ў такой ступені, у якой паграбуе школа, і значна менш — самахаць, то можна выказаць спадзяванне, што такія мастацкія "хітрыкі" А. Бутэвіча спрычыняцца і да прапаганды роднага слова.

А вось Генадзь Аўласенка паспрабаваў стварыць сучасны беларускі вары-

Сучасная беларуская літаратура для дзяцей сутыкаецца з шэрагам істотных праблем. Перш за ўсё, таму, што ёй даводзіцца існаваць у сітуацыі шматвектарнай канкурэнцыі — з аднаго боку, разнастайная расійская літаратура, якая пераважае на паліцах кнігарняў і якая ў тэхнічным, знешнім плане выглядае часта больш прываблива; з другога

— Інтэрнет, тэлебачанне і камп'ютэрныя гульні, да якіх сённяшнія дзеці імкнуцца з большай ахвотай, чым да кніг. Менавіта таму ў тых пісьменнікаў, якія бяруцца сёння пісаць для дзяцей па-беларуску, задача надзвычай складаная. Часам, каб забяспечыць сваёй кнізе аўдыторыю, даводзіцца ісці на своеасаблівыя мастацкія "хітрыкі"...

Па траве...
...Заўсміхаліся суніцы:
Гэта ж цуд у ранні час,
Гэта ж можа
толькі сніцца —
Промні сыплюцца на нас!
Падабраць усе паспеем —
За паўдня паружавеєм!..

У сучасным прагматычным свеце вельмі важна развіваць вобразнае мысленне дзяцей — зрэшты, для іх жа карысці, каб іх жыццё было больш яркім і насычаным. Іспане і тое, што М. Чарняўскі не перавышае меру "асучаснівання" твораў, стварае яркія пейзажныя замалёўкі, апёлае да рэальнай вясковага жыцця, да беларускіх назваў птушак і раслін. Цудоўна, што ў беларускай літаратуры з'явілася каралеўства Сусветнае Сеціва, але — для гармоніі — павінна заставацца і "Лясная гаспадыня", і "Камарыныя вясоркі", і "Ліса-калядоўшчыца".

Сваёўласнае меркаванне на гэты конт М. Чарняўскі выказаў у казцы "Ласіны хутар і дзіва-камп'ютэр". Дарэчы, вершаваныя казкі, змешчаныя ў зборніку, патрабуюць асобнай гаворкі. Напісаных добрай вобразнай мовай, з дасціпам і іроніяй, якія захопляць і дарослага чытача, гэтыя казкі даступныя для ўспрымання дзяцей і карысныя для фармавання іх жыццёвых прыярытэтаў. А казку "Воўк-прадпрыемальнік" увогуле — мяркуючы па яе алегарычным напаяўненні — можна назваць байкай для дарослых. Аўтар апісава сапраўдную "Лясную" рэвалюцыю, і галоўным бунтаўшчыком выступае персанаж з трывалым асацыятыўным падтэкстам — Сарока:

— Я да вас
з Ляснога фронту.

Хто не з намі —
супраць нас!

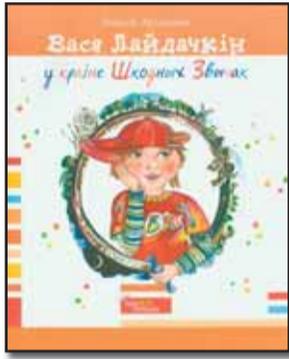
Бачылі ад фірмы
плён той?

Р-разабр-рацца самы час.
Прачытаеце лістоўку —

Пачынайце забастоўку!
Для малодшых школьнікаў яна, магчыма, стане адным з першых урокаў па айчыннай гісторыі XX стагоддзя.

Жанна КАПУСТА

Дарослыя пісьменніцкія «хітрыкі» для дзяцей

янт несмяротнага "Мойдодыра". "Вася Лайдачкін у краіне Шкодных Звычай" — так называецца яго казачная апавесць, выдадзеная, як і кніга А. Бутэвіча, у серыі "Казкі XXI стагоддзя".

У апавесці адбываецца двубой паміж двума героямі Здаровым Ладам Жыцця і Шкодным Звычайкам за прыхільнасць хлопчыка Васі. Кожны намагаецца даказаць сваю перавагу. Праўда, Шкодны Звычай робіць гэта больш пераканальна: яны лясцяць хлопчыку, жартуюць з ім, спакушаюць яго цукеркамі і... цыгарэтамі (даволі дзіўнае сумяшчэнне ўлюбёных прысмакаў). А станоўчы герой толькі ўвесьчасна дыдактычна паўтарае: не сябруй з імі, яны дрэнныя, сябруй са мной, я добры. Дыдактыка ў творы відавочная, непрыхаваная. І гэта не лепшы спосаб ненавязлівага выхаваўчага ўздзеяння. (У дадзеным выпадку аўтар, як і яго герой Здаровы Лад Жыцця, аказваецца ў не зусім выгадным становішчы.)

У некаторай ступені Г. Аўласенка таксама паўтарае традыцыйны сюжэты хады: легкадумны герой праходзіць праз выпрабаванні і робіць урэшце выбар на карысць добра (Здаровага Ладу Жыцця). Праўда, замест класічнага "і ў трэці раз...", Г. Аўласенка прапаноўвае Васю Лайдачкіну чаггыры экзамены на мудрасць і разважлівасць. Апынуўшыся ў Краіне Шкодных Звычай, Вася сустракаецца з Карыесам (і пасля гэтага абяцае штодня чысціць зубы), Скаліэзам (пераконваецца ў карыснасці заняткаў спортам), Мікробамі (адмаўляецца ад прыемнасці не мыць рукі) і Цыгарэтай Нікацінаўнай (гэта сустрача прымушае раструшчыць схаваныя ў кішэнні папяросы).

Усё нібыта правільна. Бянтэжыць толькі адно. У самы складаны момант двубою паміж Шкодным Звычайкам і Здаровым Ладам Жыцця кожны з удзельнікаў пачынае збіраць памагатых. Сярод "салдатаў" апошняга — "мыла ды шампуні маршыруюць

стройнымі шэрагамі, за імі зубныя шчоткі з пастамі наперавес. Тут жа ганталі, нібы рыцары, грозным клінам выстройваюцца, эспандэры ў бойку так і рвуцца..."

Нейкае надта ж дзіўнае, прымітыўнае (мыла, паста і ганталі) уяўленне пра здаровы лад жыцця складаецца з апісання такога "войска". Дарэчы, для таго, каб трапіць у Краіну Шкодных Звычай герой павінен быць вымавіць чароўныя словы: "Бруцыліз энд скаліэз, язва, карыес, цыроз!" Такі досціп могуць ацаніць толькі дарослыя, а маленькаму чалавеку яшчэ трэба растлумачыць, што такое цыроз. А вось яшчэ адзін "дарослы" момант у апавесці прымушае задаць аўтару пытанне: ці дапушчальная такая лексіка ў кнізе, прызначанай для дзяцей малодшага школьнага ўзросту? Маецца на ўвазе наступнае: "Цыгарэта Нікацінаўна ўсміхнулася і злавесна кажэ: — Дарэмна ты, Вася, мяне не баіся! Дарэмна! А потым як закрычыць: — Ніка-

цінус, какаінус, алкаголюс, гераніус! Што тут пачалося!" Аўтару, відаць, усё-ткі трэба было больш дасканала прадумаць сюжэт.

Вось такія яны, казкі XXI стагоддзя. Крыху жорсткія, крыху спрэчныя.

Кантрасте з імі новы зборнік Міколы Чарняўскага "Сонечны кошык", выдадзены таксама ў "Мастацкай літаратуры". У ім сапраўды — толькі сонца і ўсмішкі. Кніга складаецца з "вершаў, казак, прымаўлянак-забаўлянак, скарагаворак, лічылак і загадак". Працягваючы гаворку пра пісьменніцкія "хітрыкі", можна скарацаць, што калі А. Бутэвіч і Г. Аўласенка выкарысталі нетрадыцыйнае напаяўненне традыцыйных матываў, то М. Чарняўскі звярнуўся да патаемных сэнсаў слова. У многіх вершах, асабліва ў тых, дзе героямі з'яўляюцца жывёліны ці адухоўленыя прыродныя з'явы, адчуваецца імкненне аўтара адшукаць нейкае новае адценне, заахоўваючы дзіця, у якога яшчэ непрадзятае светаўспрымання, паглядзець на звычайныя рэчы не проста з мэтай атрымаць пра іх інфармацыю, але з мэтай спасцігнуць іх прыхаваны, патаемны сэнс:

Сонца промняў

кошык несла.

Памагаў яму жаўрук

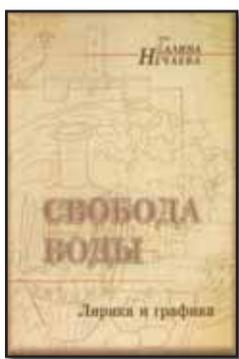
Спацькнулася над лесам,

Кошык выпусціла з рук —

І рассыпаліся промні

Па лістоце,

Жаночая паэзія, на мой погляд, лепш за ўсё спраўляецца з ваднымі метафарамі, бо вадная стыхія жаночага роду, яна цякучая, пераменлівая, сімвалічная звязаная з крыніцай жыцця. У псіхалагічным плане жаночы характар — гэта перш за ўсё эмоцыі, пачуцці, якія таксама падобныя да хваляў, у супрацьлегласць традыцыйна мужчынскім логіцы і рацыянальнасці. Паэзія Г. Нячаевай не заўсёды мае адшліфаваную форму, не заўсёды рыфмуецца, аднак, здаецца, што гэта натуральны працяг жаноча-воднага вобраза — перш за ўсё трэба "выліцца", а потым адшліфаваць:

Как мучительно дождь
собирается, как
Ударяет в ладони листья,
Как стучатся тени...
В жарком воздухе тая
И изнемогая от пыли,
Как редки его первые капли,
Как изменчивы пальцы
на струнах,
Всю горечь из сердца
Неспособные смыть...
("Фламенко дождя").

Аўтар тонка адчувае і "вылівае", транслюе паэтычнасць свайго светаадчування на паперу, у словы. Пры гэтым такая паэзія, калі выкарыстаць аўтарскую ж метафару, нараджаецца з "чыстай вады", якая ёсць перацяканне,

Спатканне з энергіяй вады

Зборнік Галіны Нячаевай называецца "Свобода воды: лирика и графика" (Гомель: Барк, 2008). Здаецца, што ёмка метафара, якая і дала назву кнізе, быццам спіраль, раскручваецца і налізвае на сябе разнастайныя сэнсы, тэмы і вобразы, працягваючы, аднак, структураваць вобразную прастору кнігі.

адлюстраванне, глыбіня, хвалі, кроплі. Вада прымае форму сасуда, у які яна наліта, аднак у Галіны Нячаевай вада свабодная, не абмежаваная сасудам. У гэтым сіла паэтычнасці, бо лірыка — гэта, перш за ўсё, эмоцыя, але ў гэтым і слабасць неструктураванай вады, якой не хапае дасканаласці і закончанасці формы, дакладнай рыфмы, таго, што дасягаецца ўжо з іншага архетыповага пласта — мужчынскіх стыхій агню і паветра, звязаных з ratio. Вада без сасуда хаатычная, разбітая на кроплі, але сіла кроплі ў тым, што яна можа зліцца з акіянам, стаць часткай вялікай стыхіі:

Дороги сдвинулись
и кажутся обозом
Воды небесной,
ввезенной в обход
Таможен...
...И первобытной
свежестью достигнут
Весь город,
взятый ими
в эту ночь
("Циклоны").

У вады бывае розны характар, але ў яе дзве асноўныя ўласцівасці — адлю-

страванне і цячэнне, з якіх выцякаюць разнастайныя варыяцыі вадных метафар: "Река, что навзничь течёт всегда, // Видит всё над собой. // И в отражениях города — // По пояс под той водой. // И тысячи тысяч славянских глаз — Все тело её — как свет, // Что видит она — поражает нас. // И нам отражён — ответ. // И внятна эта речная речь, // Все тело её — слова. // Беседа и время, и жизнь — течь // Обречены сперва. // Смотри, всё тело её — вода, // Омывает, когда войду — // Река, что навзничь течёт всегда // И держит в руке звезду" ("Река").

Жыццё — ёсць "плынь прыгажосці", гэта метафара — ключавая для графікі Г. Нячаевай, дзе прастора заўсёды, быццам закручваецца ў хвалю або з хвалі выходзіць. Прастора графічных карцін акруглая, абцякальная. Аб'екты, якія сумяшчаюць язычніцкую і хрысціянскую сімволіку, быццам выплываюць з іншасвету — казачныя чаўны, аголеныя купальшчыцы, коні, цыбулінкі праваслаўнай царквы, свечкі. Здаецца, што прастора праўдэнага раптам разамкнулася і з глыбіні непраўдэнага хваляй выкінула артэфакт іншасвету. Вадная метафара

здаўна звязаная з тэмай творчасці як адчайнай спробы зафіксаваць у слове, вобразе дасканалае імгненне "плыні прыгажосці" жыцця. Адсюль сэнсавы рад "хваля-творчасць": "Архитектура — тот же стих, // Медлительной волны // мгновённость // И раковины откровенность, // Что зодчий // только что постиг. // Пловцы трёхчастным видят Свет, // Межа земная — // лишь граница, // Предел земной, // куда стремится // Корабль, // ветхий, // как завет" ("Архитектура. Exercises").

Вобраз свабоды ў графіцы перадаецца праз аголенасць цела, а, значыць, і абвостранасць пачуццяў, залог паэтычнасці светаадчування. Вобразы аголеных жанчын каля вады, якія адплываюць удалячынь у чаўнах, прадастаўляюць жыццё як падарожжа, бо стыхія вады заўсёды запрашае нас у нязведанае. Назіранне за стыхіяй робіць чалавека больш гарманічным, супаккойвае. Плыць па вадзе — жыць, сплываць удалячынь — сыходзіць унутр сябе, у прастору творчасці.

Паэтка і мастачка Галіна Нячаева запрашае чытача ў падарожжа па рацэ слоў, вобразаў, метафар і, мне падаецца, што таго, хто здолее плыць на гэтай хвалі, чакае спатканне з цякучай, натхняльнай, жаночкай, хваляючай і надзіва прыгожай, як само жыццё, энергіяй.

Ала ШЫЛЕЦ

**Алена
БАБУРЭВІЧ**

Загнаўшы ўсіх паг той абцас,
Дзе мы губляем незалежнасць.
Няма яму ніякіх спраў
Да болю нашага і крыку.
Ён нас у нас саміх украў
І кропляй агдае пазыку.
Нічога не шкадуе час.
Ён точыць камяні...
І нас.

Вялікія сумныя вочы —
Як вочы самой цішыні,
Як вочы,
Паўночкія ночы,
Бязмежнасці і чысціні —
Глядзяць то прыхільна-сурова,
То стрымана-цвёрда знарок,
Каб верыла ў кожнае слова,
Каб верыла ў кожны радок,
Пакадзены мной на паперу,
Уплецены ў новы мой верш.
Вачам гэтым сумным я веру
І раюся з імі найперш.

Жоўты

Спрабую колеры на смак —
Шукаю жоўтага адценні.

Так пахне прыхаваны страх,
Пульсуюць даўнія сумненні,
Звініць нясмелы першы смех,
Так пахне ружа ў пераходзе,
Што я нясу паг мокры снег
Насуперак самой прыродзе.
Нясу насуперак табе...
Ты першы зведаў колер болю
І захаваў яго ў сабе.
Я прагну выпусціць на волю
Жоўты...

Ты не верыш ні мне, ні сабе.
Табе страшна цяпер, як ніколі:
Чым далей ты бяжыш ад мяне,
Тым хутчэй сваю страчваеш волю.

Ведаю — ты не разумееш мяне...
Аднак дазваляю чытаць свае гумкі,
Бытаю цябе на сцэжках
сваёй сьвядомасці,
Збіваю з ног хвалямі
свайго ўяўлення.
Сама не згагадваюся,
кім прагнуся заўтра...

Як у цябе заўсёды
атрымліваецца
Беспамылкова знаходзіць мяне
сапраўднаму?

Не хавай свае вочы —
Там даўно ўсё прачытана...
І я падрыхтавана да бітвы:
Мае стрэлы навостраны,
Мой лук нацягнуты,
Сэрца закрыта бранёй.
Я знаёма са стратэгіяй
Гэтай вечнай гульні.
Павер, мне вельмі шкада,
Аднак ты ўжо прайграў.

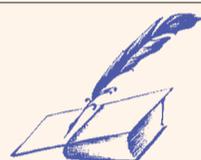
Я адчуваю жарсць на кончыках
тваіх пальцаў.
Кожны позірк —
прамое пападанне ў сэрца.
На вуснах —
прыхаваная ўсмешка.
Табе падабаецца сачыць,
як тае лёд у маіх
сціснутых далонях.

Разварушыць гняздо ўспамінаў
Было памылкай —
Праказальнай.
Даўно не лагіла я з імі —
Мы варагуем літаральна.
Яны злятаюцца, бы васы,
Свідруюць сэрца злосным джалам.
Варожыць непрыкметна восень —
Самоту разбаўляе жалем,
Прыносіць новыя сумненні,
Гадуе ўдоставіць успаміны.
Не прычакаць ад іх збаўлення
І не дамовіцца мне з імі...

Нічога не шкадуе час.
Даказвае сваю бязмежнасць,

**Змітрок
МАРОЗАЎ**

...Канае ў змроку гзень асенні
Імжысты сібер студзіць скронь...
І я грашовае сумленне
Кладу самотніцы ў далонь.

Роднасць

Ігу дарогаю сваёй.
Багаты тым, што меў і маю,
Ад злых людзей аберагаю
Насельнікаў душы сваёй:
Зямныя вобразы жывых,
Памерлых вобразы святых...
Яны — ўва мне, а я — у іх:
Крык першы і апошні ўздых.

Чароўныя імгненні —
Дзвюх блізкіх душ зліццё:
Страсае клён асенні
На плечы мне лісцё.

Я скінуў часу ношу,
Трывог, турботаў, страт...
І на душы так гожа,
Бы клён мне родны брат.

Паўзе бабулька на кавёлах
Ад крамы з торбачкай пустой,
Бягуць праз двор дзяўчаты ў школу
Гуллівай, звонкай гурмой.
Век чалавечы, як імгненне,
Ды ёсць у ім свой строй і лаг:
Адным — вяселы час квітнення,
Другім — самотны лістапад.

Душа мая, пакуль жывая,
Глядзіць на нашу мітусню:
На свет народжаных — вітае,
Памерлых моўчкі адпявае
І светла радуецца дню,

Які салоўкамі спявае,
Збудзіўшы ў сэрцы габрыню...
І я міжволі адчуваю:
Пакуль мая душа жывая —
І я жыву!

Прычасце

Неба мройная просінь
У азерца глядзіць,
Акварэльная восень
За пасёлкам стаіць.

Жураўліная ласка
Над палямі пльыве,
І самоціцца краска
Ў пераспелай траве.

Перад новай дарогай
На пагворку пустым
Пастаю ля парога, —
Прычашчуся святым.

Аднастайныя шэрыя будні,
як шэршні,
Джаляць сэрца да слёз уваччу,
Як стамлёны
далёкай дарогаю вершнік,
Больш Пегаса свайго не цвічу.
Аднаверцы мае
безнадзейна адсталі,
Хто мяне падтрымае ў хадзьбе?..
Углядаюся я
ў навальнічныя далі,
Ды не бачу самога сябе.

Як хораша вальсуе
матылёк-агнадзёнка
Над вясёлкавым кветнікам,
Аблашчаным апошнімі промнямі

Вечаровага жнівеньскага сонейка!..
Вальс "Развітанне з жыццём"
У геніяльным выкананні
Матылька-агнадзёнкі
Нагадвае мне пра імгненнасць
І непаўторнасць уласнага жыцця.

Жаданне

На зямлі нішто не нова.
Быццам знічкі, гаснуць дні...
Дагукацца мне б да слова
Невыказнай чысціні.
Каб з яго, нібы з крыніцы,
Невычэрпнай з веку ў век,
Мог у зморы наталіцца
Кожны добры чалавек.

"Пуста ў свеце,
хоць людзей багата.
Толькі я хоць троху пажыву..." —
Гаварыў спатнелым
надвячоркам тата,
Дакасіўшы позною траву.

Век мінуў
каля бацькоўскай хаты
Дакашу радзінную траву...
Пуста ў свеце,
хоць людзей багата...
Толькі я хоць троху пажыву!

"Душа хотела б быць звездой..."
Фёдар Цютчаў

Душа хацела б зоркай быць.
Магчыма, некалі і будзе...
Але каму душы свяціць,
Калі настане век бязлюддзя?..

Світальнае

Ноч навальнічная гула
Грамоў арганам Перуновым...
Чароўнай песняю святла
Душу збудзіў світанак новы.

Ад гэтай песні лёгка мне
І гэтак хораша пяецца...
Світальны месік у акне,
Бы ў зыбцы гзіцятка, смяецца.

Імгненнасць

Сышоў за вёску адвячорак,
Булькоча з юшкай саганок.
І ад кастра да першых зорак
Бялюткі цягнецца дымок.
Чарговы гзень сканаў...
Магчыма,
І я апошні час жыву...
І па танюткай сцежцы дыму
Да сумных зорак адплыву.

Жабрачка

Была калісьці маладою,
Смяшлівай, з сонцам у вачах...
Цяпер з працягнутай рукою
Стаіць на плошчы Ільіча.
Быў муж, ды кажа: "Згінуў дзесьці.
Мо, сена косіць для сабак?..
Сыны ж разбегліся па свеце,
Не дагукацца аніяк..."

Фота Уладзіслава Басько

Памяці Рыгора Скаварады

"Свет мяне лавіў, ды не спаймаў..."
Шмат я бегаў на сваім вяку.
Кожны раз ад свету я ўцякаў,
Ад людзей — ніколі не ўцяку!

На пагосце плача вярбіна,
З клёна ўпаў развітальны лісток...
Маці гладзіць магілу сына:
"Сні, мой буслік, сні, мой сыночк..."

Упэўненасць

Як многа хмар,
сталёвых, чорных хмар!..
Ды выблісне з-за іх прамень адзіны,
Які асветліць шлях да весніх чар,
Да існасці, да маці, да Радзімы.

Сечка - 12

Андрэй ФЕДАРЭНКА

рукі. 50 гадоў. Паляўнічы, матацькіст, рыбак, вясковы, карацей, дзядзька. Ды іншы змарнеў бы ад гора, памёр бы! Гэтаму хоць бы хны. Адзене на куксу шкарпэтку, кіруе адной рукою матацькікам, для касы зрабіў цераз плячо шлейку, рыбу таптухаю ловіць, сякерай нешта цюкае — хіба што мат-перамат на ўвесь двор.

А то Люша (ад Ільі), адзін з нямногіх няспітых мужчын, ну, дзядоў. Усё прасіў мяне сфатаграфаваш яго, толькі абавязкова з канём — у яго свой конь. Во, думаю, якія лірычныя вясковыя людзі, правільна нашы пісьменнікі пісалі. Аказалася, уласная картка яму сто гадоў не трэба, гэта каня перыядычна крадуць, дык каб потым праз міліцыю лятчэй было па фотатаргце яго адшукаць. Прыязджаю чарговы раз у вёску — у Люшы пальца няма! "Сячкарняй адрэзала... Да-а, ерунда!" Вясёлы, шчаслівы... Самому пад 70.

А каб на вас з вашымі сячкарнямі, з вашымі пальцамі і з вашымі галавамі!

І незразумела, і зайздросна.

3.

У "Маладосці" № 4 за г.г. крытык Ігар Запрудскі выступае з чарговым артыкулам "Бадай-2", дзе запрашае да палемікі — да "субседавання" пісьменніка з крытыкамі ды супрацоўнікамі рэдакцыі.

Калі ласка. Асноўная мэта даволі аб'ёмнага артыкула: "Трэба намагацца нетупа ствараць вобраз беларускага Супергероя... нацыянальнага Героя без недахопаў і заган".

Уяўляю, што гэта будзе за герой. І што крытыцы з ім рабіць? Як пра такога пісаць? Крытыку заклікаць да стварэння такога тыпа — тое самае, што пісьменніку марыць, каб мастацкія рэчы пісаў камп'ютэр. Каму і навошта тады спатрэбіцца сам пісьменнік?

Увогуле, з артыкула можна даведацца шмат цікавага. Напрыклад, як у часы Рыгора Бярозкіна "слова *цыцка*, як частка жаночага цела, не мела права на існаван-

не", а таксама, што "ў некаторых творах нашай найноўшай літаратуры назіраецца відавочнае імкненне не грэбаваш пахамі грамадскай прыбыральні".

Самае смешнае, што ў беларускай мове цыцкі і грудзі — не адно й тое ж (у нашых грудзей няма адзіночнага ліку), а самае сумнае — што пахі ханжаства і ілжэ-днатлівасці куды брыдчэйшыя за пахі прыбыральні. У якую, дарэчы, сапраўды наша літаратура раней ніколі не заглядала. Героі прачыналіся, снідалі — і адразу ж за працу. Калі ў "Знаку бяды" Пятрок, апынуўшыся ў Мінску, захацеў па малой патрэбе, гэта была вялікая пісьменніцкая "смеласць і знаходка", а з нявіннага і натуральнага жадання героя вырас цэлы вялікі раздзел. Якому ў сваю чаргу прысвечыць цэлы вялікі артыкул пад красамоўнай назвай — "Нявыкрутка" — крытык Сяргей Дубавец: пра "катастрафічную ментальнасць" і "катарсіс" беларусаў.

4.

Калі ўжо размова зайшла пра ханжаства, ёсць такая рэч, як ужыванне (ці злоўжыванне) слова "Бог" у літаратуры.

Дастаёўскага ўпікалі, што ён "піхае Бога куды трэба і не трэба". Упільнашыцькі ўявіць сабе не маглі, якія маштабы гэтае піханне, гэтага згадка Бога "всё" набудзе ў нашы дні.

Ну, можна карыстацца ўводнымі словамі, устойлівымі выразамі — "далібог!", "дай Бог памяці", "Божа ты мой мілы // Б'юся я, як гад"...

Але — "Аповесць-малітва"! "Паэма-малітва"! "Прысвячаецца мне, Богу і егіпецкай царыцы Клеапатры". "Божа, дай здароўя мне, маім дзецям, унукам, праўнукам, нашчадкам і спадкаемцам, і пляменнікам..."

"Это финал? — пытаў герой фільма "Пакроўскія вароты". — Нет, вы мне скажыце, ЭТО финал?!"

Вяртаю аўтару апавяданне: — Не пойдзе. — Чаму?! — Таму што суцэльнае божанне.

— Усё правільна. Чым часцей паўтараць слова Бог, тым лепш. І некалі даў зарок: у кожным вершы, у кожным апавяданні ўжываць гэтае слова не менш, як 17 разоў. Больш — можна.

— А вы ведаеце, што гэта грэх? І ў рэлігійным, і ў мастацкім сэнсе? Вы не спрабавалі проста напісаць 17 цікавых эпізодаў, 17 жывых дыялогаў і 17 арыгінальных малюнкаў прыроды? І тым самым уславіць Бога больш за прамую згадку яго?

Аўтар, на шчасце, быў не скандальніст. Ён толькі крыху здзівіўся:

— Так? А я неяк і не падумаў...

Вышэй напісана — "у нашы дні". Ды не, разумелі і раней. Якуб Колас, "Песні жалбы", 1910 год:

Божа, Божа, твая воля!
(Хоць гэта можа быць і грэх.)

5.

Выпадак з божаннем — маленькая ілюстрацыя, што такое рэальнае жыццё і што такое літаратура.

Адзін і той жа факт у жыцці можа выклікаць разуменне і павагу, і той жа самы факт, перанесены ў літаратуру — раздражненне і непрыняцце. І, адпаведна — наадварот.

Уявім футбаліста. Які б свабодны і незалежны ў рэальным жыцці ён ні быў, у межах зялёнага газона ён вымушаны дзейнічаць па законах тэрыторыі, на якой апынуўся.

Літаратура — хоць і геніяльная, але таксама ўсяго толькі гульня. ("У бісер", як заўважыў немец Г. Гесэ.) У яе ёсць свае законы і правілы. Іх, канечне, можна парушаць, з імі можна не лічыцца, але тады трэба быць гатовым, што за гэта будзе паказваць жоўтыя і чырвоныя карткі і ў выніку выдаляць з поля.

Ніхто не мае права ўказваць чалавеку, як часта і ў якіх выразках яму звяртацца да Усявышняга.

Але калі гэта набіраецца на камп'ютэры, падпісваецца сваім іменем, выстаўляецца на ўсіхнія вочы, ды яшчэ падаецца з праматой аглоблі і з бязбожным самалобаваннем, гэта яўнае, не вартае ніякіх дыскусій і спрэчак (бо яно па-за межамі літаратурнага "зялёнага газона") антымастацтва.

6.

Часам гартаеш пісьменніцкі даведнік і дзіву даешся. Маю на ўвазе псеўданімы. Чалавек з прыгожым натуральным прозвішчам мяняе яго на зусім немілагучнае. Або бярэ псеўданім амаль такі самы, як і прозвішча.

Прозвішча Тумас, псеўданім — Тумаш. Рукапіс у рэдакцыі, прозвішча аўтара — Рулік, псеўданім — Крулік. Забіце мяне, не разумею.

Вольныя, Свабодныя, Чорныя, Белья, Грэшныя... Дзям'ян Бедны, Максім Горкі, Антон Крайні (псеўданім З. Гіпіус)...

Разумею Коласа, які не мог працаваць пад прозвішчам Міцкевіч, разумею ў прынтшыпе і Максіма Танка, хоць і не ўспрымаю гэтае "мілітары". Некалі ўсё чапляўся да Алеся Жука: "Навошта лірычнаму паэту, аўтару "Аве Мары", такі цяжкі, гусенічны псеўданім?" — "Што ты з яго хочаш, — неахвотна адказваў Алякс Аляксандравіч,

— сялянскі сын, мода тады такая была"...

Тое самае, як цяпер бы гучала — Максім Ноўтбук.

Быў Васіль Быкаў, і застаўся Быкавым. А калі б ён быў Васіль Гармата? Ці Васіль Аўтамат?

"Дарэчы, мяне пры нараджэнні, — піша Бунін, — ледзь не назвалі Філіпам. Уяўляецца, каб гэта здарылася — я зваўся б "Філіпп Бунін". Цьфу! З-за такога гніоснага сутучча я, мабыць, і друкавацца ніколі б не стаў".

7.

Колькі намучыўся я са сваім прозвішчам, не перадаць.

У самалёт не пускалі, на мыгнях затрымлівалі, ганарары не плацілі... Такая прыемная справа, як хадзіць на пошту атрымліваць грашовы перавод, заказное пісьмо ці бандэроль — для мяне выпрабаванне, ніколі не атрымаецца без праблем.

Справа ў тым, што ў метрыках і ў пашпарце я запісаны па-руску як ФедАренко. А ўсе паперы, канечне ж, афармляюцца на ФедОренка.

У саміх рускіх такіх праблем няма чамусьці. Арлазоров, Аршавін, Баршцевский... У нас бы 100 працэнтаў пісалі Орлозоров, Оршавін і БОРшчевский.

Чарговая сварка на пошце. "Почему в паспорте у вас одна фамилия, а в компьютере — другая?.." Не вытрымліваю:

— А як ваша прозвішча?

— Ка-зо-рез, — па складах адказала дзяўчына, упэўнена, што ў яе з гэтым усё ў парадку.

Даўно "крамольна" здагадваюся: майму беларускаму, прыгожаму, лёгкаму ў вымаўленні і ў напісанні, нармальнаму прозвішчу знарок, каб жыццё малінаю не здавалася, навязваюць транскрыпцыю іншай мовы. Няхай сабе і тысячу разоў братняй. А нельга, і не прасцей назаўсёды зняць усё пытанні, калі пісаць толькі ў двух варыянтах: ФЕДАРЭНКА раз, і FEDARENKA два?

Без наўгародска-валагодскіх пасрэдкаў?

8.

Прышла ў рэдакцыю дзяўчына, прынесла апавяданне. Цуд, а не апавяданне! Якія ў нас растуць таленты! А якая прыгожая, сціплая, маладая...

Дабіраюся да прозвішча, якое чамусьці не на першай старонцы, над назваю, а на апошняй, у канцы, чытаю — і вачам не веру. Іна бл...дкіна. Можна, розыгрыш? Навошта? Ну, нічога, не бяда. Акурат той выпадак, калі псеўданім проста неабходны. Пагавару, яна ўсё зразумее... Званно. Прыходзіць аўтарка. Глядзіць на мяне: — Можце не старацца. Я ўсё зразумела.

Забірае рукапіс і, горда несучы прыгожую галаву, выходзіць.

Ну і правільна, Іна! Чорт з ёй, з літаратураю! Прозвішча, як і радзіму, не мяняюць, тым больш, усё адно хутка замуж, і тады тваё ад цябе не ўцячэ — станеш яшчэ выдатнай пісьменніцай...

Як рэдактар кажу.

2009 г.

1.

У вядомым мультфільме Дзед Мароз пытае ў вульгарнага шафэра: "Скажы, мілы чалавек, а што такое лета?" — так і ў мяне, бывае, калі-нікалі шчыра цікавяцца:

— Што азначае само слова — сечка?

Я тады хлушу, што гэта нававтор, слова-выдумка, як у рускай мове — "дэцал"; так па-беларуску называецца нешта кароценькае, аднаднёўка, мініяцюрка, вытрымка з дзённіка, карацей — "запіс", як проста і каратка назвалі гэты жанр у "Дзяслове" ("Слова ад "Дзяслова" і "Дуліна ад Барадуліна").

Мне кажучь — мала. Ты пішаш усё менш і ўсё карацей. А мне б хацелася навучыцца так — восеньскі ліст адарваўся ад галіны, і пакуль падае, марудна кружачыся, на зямлю — вось бы злавідзь гэты адрэзак часу і "ўпіхнуць" у яго думку. Альбо — пісаць дубчыкам на мокрым пяску паміж прылівам і адлівам. Напісаў — накаціла хваля, змыла і забрала з сабою ў нікуды, ці, лепш скажаць, у сваю бязмежную прастор.

"След мой волною смочет, а я на берег с утра приду опять..."

2.

Бо дзень і ноч працуе ўдарна літаратурная сячкарня.

У. Мазго

"Сярэдзіта зашамкала сячкарня вострымі нажамі, перасякаючы салому на дробныя шматочкі" (Я. Колас).

Што ў гэтым сказе? У гэтых свясцічых "с" і пагрозлівых "р" і "ж"? Правільна — папярэджанне аб шльясцы, тут не да жартаў — будзь напатагове, трымай вуха востра, а рукі не піхай куды не след!

Небяспечная штука — сячкарня. Не для тых, хто круціць (а круцілі зазвычай па двое, знарок наймалі для гэтага жанчын), — для таго, хто падае ў барабан салому або выпрабае з бункера, з-пад крывых нажоў, сечку. Рабіў гэта, як правіла, сам гаспадар. У нашым выпадку Арцень. Ды возьмі ты палку, ёсць жа, урэшце, спецыяльная лапатка — не, хочацца хутчэй, рукамі, памацаць, лішні раз да свайго добра дакрануцца...

Вынік: шах-шах! — два пальцы Арценю як карова языком злізала. Упалі ў бункер і пакаціліся ў мяшок. І што? Пакрыгчаў, пабегаў, паплакаў, заматаў анучою, дарэзаву сечку... Пасля расказваў, што на вайне гранатаю адарвала. Пакрысе сам паверыў, хадзіў выбіваць паперы ветэрана вайны... Было яму пад 60. І жыў ён яшчэ гадоў 20 без гэтых пальцаў, нібыта без іх і нарадзіўся.

Я ніколі не разумеў — як так лёгка прывыкаюць людзі? Тут хворы зуб вырываць, і то перадумаеш, нашкадуешся, гэты ж зуб столькі быў з табою, памагаў табе есці, яму ж таксама жыць хочацца... А то два рабочыя родныя пальцы!

Яшчэ адзін, Мікола, таму на пілараме адхапіла кісць правай

Фёдар ЛАПАНІК

Сёння, як і ў папярэднія дні, Віктар Марчык датэрмінова справіўся з заданнем і замахнуўся на дадатковыя гектары. Чаму б і не замахнуцца? Не стаміўся, ды і да вечара заставалася некалькі гадзін. Добраму настрою механізатара спрыяў і пагодлівы дзень. Лагодна прыгравала красавіцкае сонца. Дзясці высока ў нябёсах, нібы трымаючыся на нябачнай нітачцы, весела "свідраваў" густую сіначу трапяткі жаўранак. Казытліва пахла свежаўзаранай глейай, карой нагрэтых таполяў, маладой травой.

Роўна, ненатужліва снаваў з канца ў канец загануў рыжы, як мураш, трактар-колавік. Час ад часу Віктар вызіраў з кабіны, падстаўляў сваю русую галаву лёгкаму ветрыку. Нечакана ён убачыў чалавека, які, правальва-

Агрэх

Абразок

ючыся ў мяккай ралі, напразці ішоў да трактара. Марчык адразу пазнаў Сяргея Рахманца, якога нядаўна прызначылі брыгадзірам палыводачай брыгады. Падышоўшы бліжэй, Рахманец яніва ўзмахнуў рукою, і Віктар спыніў трактар. Саскочыў на дол, паздароўкаўся. Але замест адказу на прывітанне пачуў:

— Што ты натварыў, пацан?!

— У чым справа, Сяргей Пятровіч? — не зразумеў механізатар. — Што здарылася?

— Хадзем, хадзем, пакажу твае "художствы", — тузануў Рахманец за рукаў Віктара.

Падышлі да невялічкага, не кранутага плутам акрэўка зямлі.

— Ну вось, палобуйся.

— Я спецыяльна пакінуў некранным гэты лапкі, — патлумачыў Марчык. Нагнуўшыся ён разгарнуў злямцваную мінулагоднюю сухую траву. Пагляду адкрылася зграбна змайстраванае з былінак і засланае пухам гняздо і ў ім трое квольх бездапаможных птушанятак. Яны ціхенька папівкалі, разіялялі жоўтыя дзюбкі, прасілі есці.

— Кнігаўкі гэта, Сяргей Пятровіч, — радасна паведаміў Марчык. — Чарвячоў просяць.

— Што ты тут мне расчуліўся! — грэбліва скрывіўся брыгадзір, — А за брак хто будзе адказваць? Зараз жа заворвай гэтых галапузых істот, каб і следу іх не было!

— Не буду я, Пятровіч, грэх на душу браць. Не буду. Хай жывуць. Яны таксама жыць хочучь! — заўпарціўся Марчык.

— Ага, значыцца не будзеш? — пагрозліва выгукнуў брыгадзір, — дык я сам!

Рахманец рапуча ступіў да трактара, няўкладна ўціснуўся ў кабіну. Трактар, нібы конь, якога знячэўку моцна сцэбанулі дубцом, ірвануў з месца і ў адно імгненне пахаваў пад сабой гняздо. На ўзаранай паверхні засталася і трымцела на ветрыку адна-адноткая пярэнька. Брыгадзір вываліўся з кабіны, узняў з долу чырвоны шлем і паволі пашкандыбаў да дарогі, дзе пад старой бярозай стаяў ягоны матацыкл.

каледжы. Сярод юных вучаніц Інесы Душкевіч ёсць і прызёры міжнародных конкурсаў. Новае прафесійнае дасягненне ў салісткі балета Кацярыны Алейнік: яна атрымала бронзавы медаль на XI Міжнародным конкурсе артыстаў балета і харэографу, дадаўшы гэтую ўзнагароду да дыплама Міжнароднага балетнага конкурсу імя Р.Нурыева і спецыяльнага прызга Маі Плісецкай "За інтэрпрэтацыю Адылі", заваяваных летась у Венгрыі, да дыпламаў і лаўраў ранейшых міжнародных спаборніцтваў артыстаў балета — у Кітаі, Балгарыі, Украіне. Яшчэ адну балерыну — Надзею Філіпаву калегі павіншавалі са званнем дыпламанта, якім прадстаўніцу Беларусі адзначыла журы Міжнароднага конкурсу артыстаў балета ў Хельсінкі.

Лета — летам, але прыхільнікам тэатра, якія адчулі глядацкі ажыятаж вакол імпрэз, што адбываюцца тут пасля яго рэканструкцыі, варта парупіцца пра білеты на восеньскія спектаклі: продаж пачаўся 15 ліпеня, за два месяцы да адкрыцця чарговага сезона. Чым парадуюць публіку яго першыя вечары? Новы, 77-ы сезон тэатр адкрые 16 верасня балетам "Рамэо і Джульета". Назаўтра ж абудзецца паказ опернага спектакля "Чужое багацце нікому не служыць" — доўгачаканая прэм'ера беларускага музычна-сцэнічнага твора з адмысловым гістарычным радаводам. А далейшыя планы... Зразумела, яны ёсць. І неўзабаве дадуць спажыву для наступнай гаворкі пра тэатр.

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

На здымках: народная артыстка Беларусі Інеса Душкевіч і народны артыст СССР Валянцін Елізар'еў на прэс-канферэнцыі з нагоды ўручэння прэстыжнага міжнароднага прызга "Бенуа дэ ля данс" беларускаму спектаклю "Страсці (Рагнеда)" у 1996 годзе; лаўрэат і дыпламант міжнародных конкурсаў Кацярына Алейнік і заслужаны артыст Беларусі, лаўрэат балетнай прэміі "Філіп Морыс Дэбют" Ігар Артамонаў у спектаклі "Лебядзінае возера"; Надзея Філіпава падчас конкурснага выступлення; Дзітмар Зайферт на рэпетыцыі спектакля "Марная перасцярога", 2003 год; ліпеньскі надвячорак пасля заканчэння спектакля ў Нацыянальным акадэмічным Вялікім тэатры оперы і балета Беларусі.

Фота аўтара, Васіля Майсёнка і з архіва рэдакцыі

Лета балета. І оперы...

У прыгожым абноўленым доме на Траецкай гары — нязвычайная цішыня. Але творчае жыццё яго таленавітых гаспадароў не перапыняецца.

не ўдалося захаваць у рэпертуары і работу Дзітмара Зайферта. І вось майстар зноў наведваўся ў Мінск і разам з дырыжорам-пастаноўшчыкам Мікалаем Калядкам ды мастацкай Любоўю Сідзельнікавай даў новае жыццё яскраваму спектаклю, які захапляе і выканаўцаў, і глядачоў. У гонар юбілею народнай артысткі краіны, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Інесы Душкевіч адбыўся балет "Кармэн-сюіта". І ў гэтай

пастаноўцы Валянціна Елізар'ева, і ў іншых яго спектаклях — "Стварэнне свету", "Рамэо і Джульета", "Страсці (Рагнеда)" ды іншых, а таксама ў класіцы выдатнага салістка выконвала партыі галоўных герань, набыла славу зоркі беларускай сцэны. Тэатр яна вырашыла пакінуць, нарадзіўшы дзіця, і цяпер паспяхова займаецца новай справай — выкладае ў Беларускам дзяржаўным харэаграфічным

Сезон у Нацыянальным акадэмічным Вялікім тэатры оперы і балета Беларусі завяршыўся яшчэ 7 ліпеня — паказам прэм'еры спектакля "Чужое багацце нікому не служыць". І пра галоўную адметнасць гэтай новай опернай пастаноўкі чытач "ЛіМа" ўжо ведае. Ведае ён і пра тое, што, хача фармальна ў калектыву нашага самага магутнага тэатра цяпер вакацыі, большасці артыстаў адпачываць ад сваіх творчых спраў не выпадае: гастролі!

Сімфанічны аркестр НАВТ оперы і балета чарговы раз атрымаў афіцыйнае запрашэнне ад арганізатараў опернага фестывалю на востраве Ла Пальма (Канарскія астравы, Іспанія). Музыканты на чале з галоўным дырыжорам Віктарам Пласкінам узялі там удзел у трох ліпенскіх спектаклях "Мадам Батэрфляй" і прэзентавалі разам з салістамі канцэрт "Венскія Вальсы". Другая палова аркестра і артысты оперы выступаюць сёлета на фестывалі ў Германіі са спектаклем "Мадам Батэрфляй" і канцэртнымі праграмамі, прычым двойчы: першая вандроўка прыпала на ліпень, другая мае адбыцца з 19 жніўня па 7 верасня. А ў балета — гастролі з канцэртнымі праграмамі ў Ліване.

Дарэчы, для беларускай балетнай трупы лета 2009-га адметнае яшчэ некалькімі радаснымі падзеямі. Прыгадайма, якімі.

Пад кіраўніцтвам германскага харэографа Дзітмара Зайферта ажыццёўлена абнаўленне яго пастаноўкі балета "Марная перасцярога" з музыкай Луі Герольда. У гісторыі нашага тэатра гэта пятая сцэнічная версія славацкага твора, які з'явіўся на свет у 1789 годзе ў Францыі. Салідны ўзрост не паўплываў на мастацкую прыцягальнасць камічнага і кранальнага класі-

нага сюжэта, хоць і адбіўся на яго біяграфіі: аматары мастацтва ведаюць, што балет ішоў пад рознымі назвамі, нават з рознай музыкай. На мінскай сцэне ён ставіўся ў 1938, 1944, 1959 гадах (музыка П. Гертэля), у 1979-м (назва "Ліза і Кален", музыка Л. Герольда).

"Марную перасцярогу" ў харэаграфіі нямецкага госьця, які сам напісаў лібрэта паводле сцэнарыя Жана Даберваля, мы ўбачылі ў 2003 годзе. А потым разгарнуўся капітальны рамонт будынка Вялікага тэатра. Балетныя спектаклі часова ішлі на сцэне Палаца Рэспублікі, але — не ўсе. З-за тэхнічных прычын

Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь
Установа адукацыі

«Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі»

аб'яўляе прыём на 2009 год у аспірантуру на бюджэтной аснове

з адрывам і без адрыву ад вытворчасці па спецыяльнасці 17.00.02 "Музычнае мастацтва".

Паступаючыя здаюць уступныя экзамены па спецыяльнасці, замежнай мове і філасофіі. Асобы, якія паступаюць у аспірантуру, падаюць наступныя дакументы:

- заяву на імя рэктара акадэміі;
- асабісты лісток па ўліку кадраў, аўтабіяграфію і тры фотакарткі 3x4;
- копію дыплама аб вышэйшай адукацыі;
- выпіску з залікова-экзаменацыйнай ведамасці;
- выпіску з працоўнай кніжкі (пры наяўнасці);
- медыцынскую даведку па адпаведнай форме;
- спіс і копіі навуковых апублікаваных прац (пры наяўнасці);
- рэкамендацыю савета акадэміі (факультэта) для асоб, якія закончылі акадэмію ў б.г.;
- рэферат па спецыяльнасці з рэцэнзіяй;
- пашпарт, дыплом аб вышэйшай адукацыі прад'яўляецца асабіста.

Прыём дакументаў праводзіцца з 21 па 25 верасня 2009 года. Уступныя экзамены — з 1 па 20 кастрычніка 2009 года.

Даведкі па адрасе: г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30, тэл. 227-11-03; 226-11-76.

Пра вайну, пра мір, пра свет

Мастакі краіны, супрацоўнікі музеяў, выставачных галерэй, бібліятэк падрыхтавалі вялікую колькасць праектаў, прысвечаных 65-годдзю вызвалення Беларусі ад гітлераўскай навалы. Сярод самых уражлівых і прадстаўнічых — сталічныя экспазіцыі "Палітра памяці" ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь і "Памяць сэрца" ў Палацы мастацтва.

Выстаўка ў Нацыянальным мастацкім музеі аб'яднала некалькі раздзелаў, падрыхтаваных на аснове фондаў гэтай установы, а таксама Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны і аналагічнага Цэнтральнага музея, што знаходзіцца ў Расіі. У цэнтры ўвагі глядачоў — 81 твор 54-х майстроў, сярод якіх і класіка беларускага савецкага жывапісу. Работы мастакоў-ветэранаў, іх творчых пераемнікаў, "дзяцей вайны", уключаныя ў маштабны, ажыццёўлены на рэспубліканскім узроўні, праект Палаца мастацтва, — гэта і ўвасабленне, і асэнсаванне розных граняў незабыўнага, жорсткага, трагічнага перыяду гісторыі Беларусі. Жывапісы, скульптуры, майстры-графікі не толькі паказваюць суровыя сюжэты мінулых баталій, адлюстроўваюць хвалюючыя эпізоды вызвалення Бацькаўшчыны, распавядаюць мовану выяўленчага мастацтва пра боль і памяць людскіх сэрцаў. Яны распавядаюць пра Чалавека. І аплываюць родную Беларусь — такую ўтульную і прыгожую пад мірным небам. Гэтыя выстаўкі даюць уяўленне пра творчасць М. Савіцкага, В. Грамыкі, Л. Шчамялёва, В. Цвіркі, Н. Воранава, Л. Рана ды іншых майстроў, а таксама пра выяўленчую палітру ўдзельнікаў студыі ваенных мастакоў Цэнтральнага дома афіцэраў Узброеных Сіл Рэспублікі Беларусь.

Я. КАРАЇМА

На здымку: афорт вядомага сучаснага мастака Г. Грака, які многія свае графічныя работы прысвяціў партызанскай тэматыцы.

Фота Святланы Берасцень

Спрадвечны ідэал

Народная песня ў творчасці Эміля Наско

Імя Эміля Наско, члена БСМД і Беларускага саюза кампазітараў, добра вядомае ўсім, хто любіць і цэніць беларускую музыку. Спеўнасць, меладызм — агульная стыльвая прыкмета яго творчасці, на інтанацыйны строй якой актыўна ўплывае народная песня, яе ладавыя, рытмічныя асаблівасці, прынцыпы архітэктонікі. Ён зрабіў больш як трыццаць апрацовак народных песень. Многія з іх уваходзяць у рэпертуарны спіс як прафесійных харавых калектываў, так і самадзейных.

табе, жыццё на волі!), "Сказ-бадада памяці Г. І. Цітовіча" (словы У. Карызны), "Дзве рэкруцкія песні" (словы народныя), "Сэрца Беларусі" (словы П. Ліпая), кантата "Надзя-Надзея" (вершы П. Броўкі) для дух салістаў, народнага хору, флейты, аргана і ўдарных інструментаў, "Рагуй нас, Божа" (словы Т. Глазоўскай) — балада для саліста і народнага хору без суправаджэння... Пералік можна працягваць. Да 65-годдзя вызвалення Беларусі ад фашысцкіх захопнікаў Э. Наско напісаў паэму "Салот Перамогі" на вершы М. Танка, для салісткі, народнага хору і аркестра, над якой цяпер працуе наш калектыв. Гэты твор быў прадстаўлены на конкурс "Салдаты Перамогі" да 65-годдзя вызвалення Беларусі, які арганізавалі Міністэрства культуры краіны, Беларускае саюза кампазітараў і Беларускае дзяржаўнае акадэмія музыкі, і атрымаў станоўчы водгук. Некалькі гадоў таму Нацыянальны акадэмічны народны хор імя Г. Цітовіча браў дзейны

ўдзел у творчым вечары беларускіх кампазітараў — Мар'яна Наско, Эміля Наско, Станіслава Наско. Тады ў выкананні хору прагучала дзевяць твораў Э. Наско ў I аддзяленні, а ў фінале калектыву ўдзельнічаў у вакальна-сімфанічнай паэме "Асветнікі" (словы Ніны Загорскай), напісанай кампазітарам для чытальніка, трох хароў (дзіцячага, акадэмічнага і народнага), аргана, званой і вялікага сімфанічнага аркестра. Эміль Наско часта прыходзіць у наш хор, дзеліцца са мной сваімі задумкамі, планами. Аднойчы прызнаўся: "Перш за ўсё — я беларускі кампазітар, вельмі люблю сваю радзіму, яе працавіты народ, Пачынаючы з васьмага класа школы я на летніх канікулах працаваў у калгасе, дый калі вучыўся ў Мінску, кожнае лета, прыязджаючы дамоў, працаваў у родным калгасе, актыўна ўдзельнічаў у мастацкай самадзейнасці, слухаў песні дзяўчат і хлапцоў, ігру мясцовых музыкаў. І пры ўстамінах пра гэты шчаслівы час мяне агорвае трапяткое

пачуццё ўдзячнасці і любові да гэтых людзей, якія зрабілі вялікі ўплыў на мае станаўленне, яны заўсёды будуць у маім сэрцы". Падчас нашай размовы Эміль адзначыў, што праз яго жыццё ішлі і ідуць цудоўныя людзі: кампазітары, паэты, выканаўцы, сябры. Сярод іх М. Аладаў, У. Алоўнікаў, А. Багатыроў, Я. Глебаў, Я. Грыгаровіч, А. Пякуцька, Я. Рузтовіч, М. Каралькоў.

Кампазітар Э. Наско — лаўрэат Рэспубліканскіх конкурсаў на стварэнне лепшых харавых твораў, узнагароджаны Ганаровай граматай Міністэрства культуры краіны "За вялікі ўнёсак ва ўшанаванне памяці і прапаганду творчай спадчыны класіка беларускай літаратуры Максіма Багдановіча", Дыпламам II ступені як "Пераможца Рэспубліканскага конкурсу, прысвечанага 500-годдзю Францыска Скарыны", а таксама Ганаровым знакам Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусі "За ўнёсак у развіццё культуры Беларусі".

Мы жывём у напружаны і імклівы час, час радыкальных пераменаў на эканоміцы, палітыцы і сацыяльнай сферы, час дзеянняў. У гэтым супярэчлівым свеце мастаку неабходна чуйна рэагаваць на падзеі, якія адбываюцца вакол яго, выбіраць усё лепшае, перадавае і творча асэнсоўваць убацанае, працуючы над новымі творами. Я злучу кампазітару Эмілю Наско поспеху ў гэтым напрамку і віншую яго са слаўным жыццёвым юбілеем.

Міхась ДРЫНЕЎСКИ,
старшыня праўлення
БСМД, мастацкі кіраўнік
Нацыянальнага акадэмічнага
народнага хору імя
Г. Цітовіча, народны
артыст Беларусі

На здымку: Э. Наско і М. Дрынеўскі.

Незабыўная спадчына

У музеі "Дом Ваньковічаў. Культура і мастацтва першай паловы XIX ст." з вялікім поспехам прайшоў чарговы канцэрт праекта Беларускага саюза музычных дзеячаў "Музыка ў музеі". У выкананні лаўрэата міжнароднага конкурсу кватэты драўляных духавых інструментаў «Riviera» прагучала старажытная музыка XVIII—XIX стагоддзяў. На падрыхтоўку унікальнага канцэрта мастацкі кіраўнік ансамбля Максім Расоха атрымаў дзяржаўную стыпендыю. Гэта адна з сямі праграм у рэпертуары калектыву, створаная ім за тры гады існавання. Паколькі склад ансамбля вельмі рэдкі, артысты кватэты выконваюць толькі свае пералажэнні.

На канцэрце гучала музыка прадстаўнікоў чэшскай школы, якія працавалі на тэрыторыі Беларусі, — Войцаха Жыўнага, Яна Ладзіслава Дусіка, Эрнста Ванжуры, прадстаўніка нямецкай школы Яна Голанда, а таксама — Міхаіла Клеафаса Агінскага, яго сына Францішка Ксаверыя Агінскага і дачкі Амеліі Залускай. Ажывалі старонкі музычнай творчасці Тадэвуша Касцюшкі, Антона Абрамовіча, скрыпача-віртуоза Міхаіла Ельскага, Восіпа Казлоўскага, Напалеона Орды, Станіслава Манюшкі (з дня нараджэння якога сёлета споўнілася 190 гадоў) і Мацея Радзівіла.

Арцём КУМЕЛЬСКИХ

На здымках: кватэты «Riviera»; будынак музея.

Нашы юбіляры
Івашкоў Леанід Пятровіч — заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь, прафесар кафедры спеваў Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, кандыдат мастацтвазнаўства.

Санько Вольга Яўгенаўна — выкладчык Мінскай дзіцячай музычнай школы № 2 імя М. І. Аладава.

Спектар Барыс Ісакавіч — дацэнт, загадчык кафедры фартэпіяна Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі.

Сябры! На вашы пытанні, якія датычаць падрыхтоўкі матэрыялаў для гэтай старонкі, адкажа першы намеснік старшыні праўлення Беларускага саюза музычных дзеячаў Наталля Васільеўна ВІТЧАНКА. Тэлефоны: (017) 222-37-33 — працоўны; (029) 507-55-05 — МТС; (029) 699-32-00 — Velcom.

Напрацаванае духам — застаецца

Пры канцы навучальнага года кіраўніцтва і пярвічная арганізацыя БСМД сталічнай дзіцячай музычнай школы № 2 імя М. І. Аладава падрыхтавалі і паспяхова ажыццявілі добрую справу: вечар памяці таленавітага музыканта, папярэдніка шматлікіх слаўных спраў сённяшніх педагогаў і навучэнцаў — заслужанага дзеяча культуры Рэспублікі Беларусь Васіля Варатнікова. У неафіцыйным дэвізе гэтага мерапрыемства: "З учора праз сёння ў заўтра часоў сувязная ніціна" — быў закладзены вялікі мастацкі зарад і глыбокі маральны сэнс...

Прысутныя на творчым вечары — родныя, блізкія, сябры, прыхільнікі таленту Васіля Мікалаевіча, яго колішнія выхаванцы (сёння прафесары і дацэнты мінскіх ВНУ культуры і мастацтва) — былі адначасова слухачамі канцэрта і яго ўдзельнікамі, дзяліліся ўспамінамі. У іх ліку — прафесары Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі А. Янпольскі, В. Пісарчык, М. Салапаў; дацэнты БДПУ імя М. Танка В. Яшчанка і Т. Лізнева; кампазітар Р. Сурус; дырэктар ДМШ № 2 В. Арэшкін; арт-дырэктар некамерцыйнага прадюсерскага

цэнтра "Класіка" Беларускага саюза музычных дзеячаў В. Уколаў; дырэктар ДМШ № 10, заслужаны дзеяч культуры краіны Т. Куціцкая; педагог ДМШ № 2, кіраўнік ансамбля народных інструментаў Л. Маеўскі, аўтар гэтых радкоў ды іншыя. Выступленні былі настолькі шчырымі, сардэчнымі, хваляючымі, што выклікалі слёзы як у саміх прамоўцаў, так і ва ўдзячных слухачоў. Вы іначай і не магло быць: В. Варатнікоў, які быў дырэктарам ДМШ № 2 на працягу 25 гадоў, умеў пераадоўваць усялякія "нельга", калі была

сёды зараджаў сваіх супрацоўнікаў, якіх лічыў па-сапраўднаму творчымі асобамі, упэўненасцю, энергіяй і аптымізмам.

Творчы вечар суправаджаўся выкананнем класічнай, народнай і сучаснай музыкі — з любімых твораў В. Варатнікова. У фае школы размясцілі фотакспазіцыю, якая выклікала цікавасць і здзіўленне: яна адлюстроўвала бурлівае жыццё і сапраўды інавацыйную дзейнасць сціплага чалавека, які здолеў сваёй любоўю звычайны будні вучэбнага працэсу ператварыць ва ўрачыстыя святыя пазнання мастацтва Музыкі.

Вялікая роля ў падрыхтоўцы і правядзенні імпрэзы належыць дачцы Васіля Мікалаевіча — Наталлі Васільеўне Варатніковай, выкладчыку Рэспубліканскай гімназіі-каледжа пры БДАМ, а таксама вядучай творчага вечара, педагогу ДМШ № 2 Веры Жыравай.

Міхаіл СОЛАПАЎ,
заслужаны дзеяч мастацтваў
Рэспублікі Беларусь, прафесар
Беларускай дзяржаўнай
акадэміі музыкі

На здымку: каля школьнага стэнда — гзеці В. Варатнікова, Наталля Васільеўна ды Ігар Васільевіч.

Свята славянскага слова

Міжнароднае свята славянскага пісьменства і культуры, прысвечанае памяці вялікіх славянскіх асветнікаў роўнаапостальных братоў Кірылы і Мяфодзія, адбылося ў Саратаве пры падтрымцы Міністэрства культуры Расійскай Федэрацыі, Рускай Праваслаўнай Царквы, урада Саратаўскай вобласці. З удзельнікам знамянальнай падзеі, членам-карэспандэнтам Кірыла-Мяфодзіўскай акадэміі славянскай асветы, паэтам Андрэем СКАРЫНКІНЫМ сустрэўся наш карэспандэнт.

— Андрэй Уладзіміравіч, урачыстасці, прысвечаныя памяці стваральнікаў славянскай азбукі, адбываюцца не ўпершыню...
 — Усё пачалося ў 1990-я гады, калі ролю «сталіцы» святоточных мерапрыемстваў у Расіі выканала старажытная Разань. Пасля эстафеты падахпілі Самара, Мурманск, Ноўгарад, Кастрэма, Уладзімір, Смаленск, Яраслаўль, Белгарад, Арол, Пскоў, Калуга, Новасібірск, Варонеж, Цвер. Сёлета апошні раз прымаў гасцей рэгіянальны горад. Надалей Дні славянскага пісьменства і культуры будуць праводзіцца ў Маскве.
 — Свята пісьменства, свята слова — гэта найперш свята духоўнасці, яднання людзей розных поглядаў і перакананняў, магчымасць судакрануцца з падзеямі «давня мінуўшых дней», узгадаць справы продкаў.
 — Сапраўды, менавіта ду-

хоўны складнік з'яўляецца тут асноватворным кампанентам. Неад'емнай часткай свята ў Саратаве былі Боскія літургіі ў саборах і храмах горада, хросны ход, уснячняя, святоточны малебен, урачыстая перадача Вечовага звона Саратаўскай вобласці ад Цвярской вобласці, музычна-драматычная дзея «В начале было Слово». У горадзе Вольску, заснаваным яшчэ Кацярынай II, адбылося асвячэнне храма ў імя Жывапачатнай Тройцы і Боская літургія, на якіх прысутнічалі Патрыярх Маскоўскі і ўсяе Русі Кірыл, мітрапаліт Круціцкі і Каломенскі Ювеналій, епіскап Саратаўскі і Вольскі Лонгін. Цёплае вітанне ўдзельнікам і гасцям свята накіраваў прэзідэнт Расіі Дзмітрый Мядзведзеў.
 — Якая «геаграфія» ўдзельнікаў урачыстасцяў?
 — У святоточных урачыстасцях

узятлі ўдзел міністр культуры Расійскай Федэрацыі Аляксандр Аўдзееў, губернатар Саратаўскай вобласці Павел Іпатаў. На свяце духоўнасці і культуры прысутнічалі прадстаўнікі Беларусі, Балгарыі, Македоніі, Сербіі, Чарнагорыі, Польшчы, Славеніі. Гасцем Саратава быў у гэтыя дні і легендарны варатар зборнай СССР па хакеі Уладзіслаў Трацяк.
 — З чаго складалася святоточная праграма?
 — Адбыўся шэраг мерапрыемстваў у бібліятэках, музеях, навучальных установах горада. Прайшлі пленарныя і секцыйныя пасяджэнні Міжнароднага сімпозіума «Русская философия: единство в многообразии», Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі «Славянский мир: общность и многообразие». Вялікую цікавасць выклікалі выстава «От истоков

русской книжности», дзе былі прадстаўлены рукапісныя і старадрукаваныя Бібліі, Евангеллі, Азбукі з фондаў абласнога музея ўнікальныя воклады, выстава «Свет дневной есть слово книжное...», на якой дэманстраваліся рукапісныя і старадрукаваныя кнігі, узоры грамадзянскага друку XVII — пачатку XX стагоддзяў, іканапіс XV — XIX стагоддзяў, выстава «Славянский мир русской музыки: истоки и образцы», перасоўная выстава кніжнай графікі «Славянские мотивы», кніжна-ілюстраваная выстава «Славянский мир», фотавыстава «Забутые фотографии русско-турецкой войны» са збору Расійскага дзяржаўнага архіва кінафотадакументаў і прыватных калекцый, канцэрты духоўнай і класічнай музыкі, канцэрт званароў Расіі. Для вучняў агульнаадукацыйных школ горада і вобласці быў праведзены адкрыты ўрок славянскага пісьменства і культуры «Учение о славянской грамоте». Адбылося ўзнагароджанне пераможцаў рэгіянальнага этапу Усерасійскага конкурсу «Лучший урок письма-2009». Паўсюдна адбываліся прэзентацыі кніг, выступленні фальклорных і інструментальных калектываў, выставы работ майстроў народнай творчасці, спартыўныя мерапрыемствы, народныя гулянні. Прапанавалі сваю прадукцыю ўвазе чытачоў і маскоўскія кнігавыдаўцы.
 — Як прымалі гасцей з Беларусі на берагах Волгі?
 — Хачу адзначыць, што многія жыхары Саратава маюць беларускія карані, захоўваюць

памяць пра вытокі. Нашу дэлегацыю, у складзе якой былі кіраўнік упраўлення ўстановаў культуры і народнай творчасці Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь Наталля Аўдзеева, а таксама кіраўнік аддзела культуры Смаргонскага райвыканкама Гродзенскай вобласці Таццяна Ражава, прымалі вельмі цёпла. Мы прысутнічалі на адкрыцці і асвячэнні помніка Кірылу і Мяфодзію, пастаўленаму на плошчы ля Саратаўскага ўніверсітэта, былі ўдзельнікамі хроснага ходу, наведалі горад Вольск, дзе ўзялі ўдзел у цырымоніі асвячэння храма ў імя Жывапачатнай Тройцы. Сярод удзельнікаў заключнай дзеі «В начале было Слово» быў і беларускі ансамбль «Сябры». У мяне надарылася магчымасць выступіць перад чытачамі ў абласной бібліятэцы горада Саратава. Ёсць агульныя інтарэсы і завязаліся шчыльныя творчыя кантакты з прадстаўнікамі блізкага і далёкага замежжа, найперш з балгарскай паэтэсай, лаўрэатам Нацыянальнай і шматлікіх літаратурных прэмій, выпускніцай Маскоўскага літаратурнага інстытута Надзея Папова, з гасцямі з Сербіі, лаўрэатам Нацыянальнай і літаратурных прэмій паэтэсай Златай Коціч, з галоўным рэдактарам альманаха «Литературная Россия» Вячаславам Агрызкам...
 — Вам упершыню давялося трапіць на саратаўскую зямлю?
 — Калісьці менавіта адсюль пачынаўся мой шлях у вялікае жыццё. Увогуле, Саратаў — адзін з найпрыгажэйшых гарадоў на Волзе, дзе ўсё дыхае гісторыяй. У Саратаўскім аэраклубе вучыўся Юрый Гагарын, каля гэтага горада ён і прыжыўся пасля свайго палёту ў космас. Для мяне, выпускніка Саратаўскага вучылішча лётчыкаў грамадзянскай авіяцыі, гэты факт надзвычай важны.

Ірына КАЧАТКОВА

Пад вокладкай «Кнігазбора»

— У асноўным гэта грунтоўныя акадэмічныя выданні. Многія з пісьменнікаў упершыню адкрыліся для беларускага чытача ў поўным аб'ёме. Возьмем апошнюю кнігу «Расстраляная літаратура» — яна ўтрымлівае тэксты 67 аўтараў, якія загінулі падчас рэпрэсій. Прозвішчаў паловы з гэтых аўтараў шараговы чытач увогуле не чуў, нават даследчыкі не заўсёды ведаюць іх імёны. Узятлі, напрыклад, Францішку Уршулю Радзівіл, творы якой упершыню з'явіліся на беларускай мове. Ігнат Дамейка, Адам Станкевіч... Можна вельмі шмат пералічваць, той жа Зарыян Далэнга-Хадакоўскі. Мы намагаемся паказаць чытачу, што беларуская літаратура шматгранная і даволі моцная. Канечне, у свой час пад уплывам рэалій, якія існавалі, многія з пісьменнікаў пачыналі пісаць па-польску творы альбо па-руску.
 — Іншамойны аўтары перакладаецца, ці яны выходзяць на мове арыгінала?
 — Справа ў тым, што ў кожнага з узгаданых пісьменнікаў ёсць і нізка беларускіх твораў. Рускамоўныя ў асноўным даём у арыгінале. З польскай прыходзіцца перакладаць. Апроч серыйных кніг, выходзіць вельмі шмат разнастайнай літаратуры. У сярэднім гэта 50—60 кніг на год.

У 1995 годзе па ініцыятыве Кастуся Цвірка былі створаны Міжнародны фонд і выдавецтва «Беларускі кнігазбор». Мэта: наладзіць выданне двухсоттомнай кніжнай серыі твораў класікаў беларускай літаратуры. Першая кніга серыі «Ян Чачот» выйшла ў 1996-м. На цяперашні дзень у «Беларускім кнігазборы» 45 серыйных кніг, сярод іх «Максім Багдановіч», «Вацлаў Ластоўскі», «Уладзімір Жылка», «Адам Міцкевіч» і інш.
 За гэты час выдавецтва перажыло некалькі метамарфоз, мянялася назва, але сутнасць заставалася — кнігі выходзяць. Наш карэспандэнт сустрэўся з дырэктарам выдавецтва Генадзем ВІНЯРСКІМ.

цыянальнай акадэміі навук Беларусі), «Казімір Сваяк». Фактычна, у падрыхтоўцы на розных стадыях знаходзіцца каля пяцідзесяці кніг. Усё ўпіраецца ў фінансавы крызіс. Цяпер шукаць спонсараў стала значна цяжэй, нават з этычнага боку. Многія мерапрыемствы скарачаюць супрацоўнікаў.
 — Колькі ўсяго выйшла кніг ад пачатку стварэння выдавецтва?
 — Пры грубым падліку — за год выходзіць каля пяцідзесяці кніг, значыць, усіх — каля шасцісот. Радуе, што аўтары самі знаходзяць нас. Мы стараемся вытрымліваць кнігі на належным выдавецкім узроўні: добрая рэдактура, граматычная карэктурка, дызайн, вёрстка. Пэўных аўтараў мы не выдаём з-з нізкай мастацкай якасці, але цяпер вельмі шмат існуе выдавецтваў, якія нічым не грэбуюць. Прышоў чалавек з тоўстым кашалком, дырэктар заплюшчыў вочы, бо яму трэба з тоўстага кашалка што-небудзь атрымаць. Вось і друкуюць. У нас існуе адбор. Калі рукапіс належнага ўзроўню — мы кнігу выпускаем. Калі не... Шукайце іншых выдаўцоў. Пакуль яшчэ пакрыўджаных не было. Магчыма, у нас няма аўтара, які выдаў у нас толькі адну кнігу. Праз гады тры-чатыры яны прыходзяць зноў.
 — На рускай мове таксама выдаецца?
 — Не толькі на рускай мове. Выдавалі нават на кітайскай мове, і на іспанскай...
 — А як жа вы ўмудрыліся выдаць па-кітайску?
 Мы яшчэ жартавалі са свайго вярстальшчыка, глядзі, калі ласка, пераносы правільна расстаўляй. Прышлі, паказалі, як іерогліфы расставіць — і мы гэта зрабілі. Магу яшчэ пахваліцца, што ўпершыню ў свеце выдалі ў гэтым годзе кнігу на каратынскай мове. Да гэтага падобныя кнігі выходзілі толькі ў Дагестане. Канечне, гэта быў больш клопат аўтара і яго асноўная праца па падрыхтоўцы выдавецкага арыгінала. Аўтар — суветна вядомы скульптар Хізры, які жыве ў Беларусі. Мы выдалі яго кнігу па заказе Упаўнаважанага па справах рэлігіі і нацыянальнасцей. Кніга выйшла на адыгейскай, каратынскай, беларускай і рускай мовах. Вось гэтым мы таксама можам ганарыцца.

Анатоль КУДАСЕВІЧ

Калі вярнуцца да гісторыі выдавецтва, то спачатку існаваў Міжнародны фонд «Беларускі кнігазбор», а пасля — Міжнароднае грамадскае аб'яднанне «Белкнігазбор», якое існуе і цяпер. Але паводле рэдакцыйных апошняга закона «Аб грамадскіх аб'яднаннях» яны не маюць права займацца фінансавай і гаспадарчай дзейнасцю. Таму было вырашана стварыць прыватнае выдавецтва «Кнігазбор», якое ўжо ніяк юрыдычна не прывязана да грамадскага аб'яднання.
 — Прыватнае камерцыйнае выдавецтва. Адкрыўце сакрэт: якім чынам не прагарэць, не «сесці» ў фінансавую яму на такім тавары як кніга?
 — Мне вядома, што ні адна кніга на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь не дае прыбытку. Дай Бог, каб акупілася. Але такое, на жаль, здараецца вельмі рэдка.
 — Вы маеце на ўвазе беларускамоўную кнігу?
 — І рускамоўную. Кнігі, што выходзяць у краіне, для таго, каб акупіцца, павінны дасягаць вялікіх накладаў, больш як дзесяць тысяч. І ў раскрутку, у рэкламу кнігі і аўтара таксама трэба ўкладваць немалыя сродкі. Вялікія наклады зніжаюць кошт кнігі, тады б яна даходзіла да спажыўцоў па нізкім адпущеным кошце. Хто ў нас купляе кнігі? Студэнты і пенсіянеры. Таму ў Беларусі прыносяць прыбытак кнігі, якія друкуюцца пад маркай расійскіх выдавецтваў ці іхніх

філіялаў і структур. Гэта значыць, што кніга будзе прадавацца не толькі ў краіне, але і распаўсюджвацца на рускамоўную частку Украіны і Расіі.
 — Кніжныя выданні не акупаюцца. Як знаходзіце выйсце?
 — Серыйныя кнігі запускаем у вытворчасць, калі на 20—40 працэнтаў кошту тыражу знаходзім фундатара. За грошы спонсараў паніжаецца сабекошт і кніга прадаецца па прымальным кошце. Пазасерыйныя кнігі — гэта львіная частка выданняў, так званыя «заказныя кнігі», калі аўтар прыватна (або прадпрыемства) укладвае грошы ў друкаванне. Выходзіць такая кніжка невялікім тыражом, і ўвесь ён перадаецца аўтару. Аўтар у асноўным дорыць кнігі сябрам, крытыкам, каб пакінуць сваё імя ў літаратуры. Яшчэ ёсць кнігі, якія выдаюцца вялікімі тыражамі, але аўтар сам займаецца зборам заказаў па бібліятэках, установах і прадпрыемствах. У адрозненне ад часоў Савецкага Саюза, калі аўтар за кніжку атрымліваў ганарар, цяпер усё наадварот: мала таго, што ганарара не атрымлівае, яшчэ і свае грошы ўкладвае. Тыражы невялікія. Аўтар можа знайсці прадпрыемствы, якія будуць купляць яго кнігі. Тады з ім падпісваецца адпаведная аўтарская дамова, і ад колькасці заказаў вызначаецца аўтарскі ганарар.
 — Якія з апошніх выданняў хацелі б адзначыць?

Усе серыйныя можна адзначыць. З апошніх — гэта «Расстраляная літаратура». Серыйныя кнігі выдаём не толькі самі, часта рыхтуем іх, а потым перадаём на выданне «Беларускай навуцы», напрыклад, «Кандрат Крапіва» і «Сярэдневяковы рыцарскі роман». Літаральна днямі павінна выйсці серыйная кніга Анатоля Вярыцінскага праз выдавецтва «Харвест». Прадаём гатовы арыгінал-макет і яны выходзяць пад нашым таварным знакам. Кнігі падбіраюцца вельмі грунтоўна, рыхтуюцца лепшымі навуковымі сіламі Беларусі, пішуцца навуковыя артыкулы і каментарыі. З пазасерыйных кніг хацелася б адзначыць аўтабіяграфічную аповесць народнага мастака Беларусі Васіля Шаранговіча «Ген жыцця». Вельмі шмат з намі супрацоўнічаюць краязнаўцы: Міхась Казлоўскі з Маладзечна, Сяргей Чырпына са Слоніма, Ігар Пракаповіч з Паставаў. Іх кнігі напісаны на добрым мастацкім узроўні. Адзначу кнігу беларускага пісьменніка з Масквы Валерыя Казакова «Цень Гобліна». Дарэчы, пісьменнік уваходзіць у кіраўніцтва расійскага Саюза пісьменнікаў, усё жыццё пісаў па-руску, а вось апошнія гады пачаў пісаць на беларускай мове.
 — А якія выданні чытач можа чакаць у бліжэйшы час?
 — З серыйных кніг у нас рыхтуюцца «Рыгор Кобец», «Рыцарскі роман» — укладальнік Алесь Бразгуноў (супрацоўнік На-

У святле Паустоўскага

Сумную вестку даслаў з Масквы супрацоўнік літаратурнага музея-цэнтра К. Г. Паустоўскага Сяргей Мурану: памёр іх дырэктар — Ілья Камароў. Абарвалася яшчэ адна сувязная нітка, што яднала, мацвала літаратурныя сувязі Беларусі з Расіяй. Дакладней — сувязі Маскоўскага музея-цэнтра Паустоўскага з Мінскам, Гродна, Брэстам...

У Камарова было шмат карэспандэнтаў з Беларусі. Што цікава, часам карэспандэнты гэтыя і адносіні ніякіх не мелі да літаратуры. У тым сэнсе, што і па адукацыі, і па характары працы былі эканамістамі, юрыстамі, інжынерамі... Але ж чаму не мелі?.. Дастаткова ўжо таго, што ўсе былі чытачамі Канстанціна Георгіевіча Паустоўскага, скажам так, аднадумцамі ў мастацкіх ацэнках рэчаіснасці. Хіба не ў гэтым выяўляецца галоўная далучанасць да мастацкага слова?!

Ілья Камароў, заўжды памятаючы пра тое, што аўтар "Залатой ружы" дарогамі Першай сусветнай вайны прайшоў праз Беларусь, нагадваў каму толькі мог пра беларускія матэрыялы для музея. Маскоўскі збіральнік памяці пра Паустоўскага ведаў пра далучанасць да пісьменніка-легенды Янкі Брыля, Васіля Віткі, Паўла Кавалёва, Барыса Сачанкі, Уладзіміра Караткевіча...

Музей-цэнтр, які знаходзіцца ў маскоўскіх Кузьмінках, выдаваў — за кошт сродкаў Камітэта па культуры горада Масквы — часопіс «Мир Паустовского». Галоўны рэдактар — празаік Галіна Карнілава. У складзе рэдактараў — Ілья Камароў. Шмат намаганняў было ім прыкладзена і для збору дваццаці пятага нумара часопіса "Мир Паустовского". Пабачыў ён свет у 2007 годзе. Сярод іншых матэрыялаў — і краязнаўчы нарыс "Беларуская зіма санітара Паустоўскага", карэспандэнцыя Пятра Даўжукі "Шукаю адказ". І хаця жыве Пётр Даўжук у Міхайлаўцы Курскай вобласці, у артыкуле сваім звяртаецца да беларускіх адрасоў у жыцці пісьменніка, расказвае пра сваю паездку ў Баранавічы. А яшчэ ў часопісе змешчаны верш К. Паустоўскага "...Ночевали в сарае. Дожди застали...", напісаны ў верасні 1915 года ў ня-свіжскім мястэчку Сноў.

З музея-цэнтра ў маскоўскіх Кузьмінках заўжды стараліся адгукнуцца на кожны запыт, на кожную просьбу. Вось і ў маёй хатняй кніжніцы — амаль тры дзесяткі нумароў часопіса "Мир Паустовского". А ў асобнай шуфляды — лісты, паштоўкі, запіскі ад Ільі Камарова, несумненна, уважлівага да літаратурнай біяграфіі Беларусі, да адрасоў Канстанціна Паустоўскага ў нашай старонцы. І цяпер гэта — памятка на гады.

Кастусь ЛЕШНІЦА

Прывітанне з Ліпецка

Для беларускай паэзіі дваццатага стагоддзя стала добрай і трывалай традыцыяй знаёмства айчыннага чытача са здабыткамі прыгожага пісьменства розных народаў. У шэрагу адкрыццяў — і шматаблічная руская паэзія... Што цікава, беларусы заўсёды былі ўважлівыя да творчага жыцця ў рэгіёнах Расіі. Да ранейшых здабыткаў дадаюцца і пераклады твораў ліпецкіх паэтаў, толькі што зробленыя Віктарам Шніпам. Варта, між іншым, заўважыць, што асаблівую ролю ў іх з'яўленні ў беларускім друку адыграў празаік і публіцыст Сяргей Трахімёнак. Ён даўно жыве і працуе ў Мінску, але сваю творчую, грамадскую энергію распаўсюджвае і на прасторы Расіі. Шмат друкуецца ў расійскіх літаратурна-мастацкіх выданнях, часта бывае ў Сібіры, на Паволжы, у Казані. І дзякуючы яму ў Беларусі выдадзена кніга вершаў народнага паэта Татарстана Рыната Харыса, таксама, між іншым, у перакладах на беларускую мову, зробленых Віктарам Шніпам. А зараз — і новая сустрэча... У верхах Міхаіла Маскаева, Алы Лінёвай, Эмы Меншыкавай імпаніруе, прываблівае ўважлівы погляд паэтаў да жыцця духоўнага, светлага, чым звычайна і каштоўна сапраўдная паэзія.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

Міхаіл МАСКАЕЎ

**БОЛЕЙ, ЧЫМ ТРЭБА,
НЕ ВОЗЬМЕ ЯНА...**

Поўны мех рыбы набраў — супакойся.
Хопіць на год табе рыбы й віна.
Рыбу ты соллю засып,
і не бойся —
Болей, чым трэба, не возьме яна.

Смейся, сумуй, і надзеямі гоіся,
Знай, за зімою прыходзіць вясна.
Толькі душы ты дай волю,
не бойся —
Болей, чым трэба, не возьме яна.

Вырас — жаніся,
а з ветрам не гоісай.
Помні пра маму, бо мама адна.
Ты ёй душу аддавай, і не бойся —
Болей, чым трэба, не возьме яна.

Злосць не любі,
і ад ласкі не тойся.
З'явіцца ж смерць праг табой,
як сцяна —
Ты ўжо зямелькі радзімай
не бойся.
Болей, чым трэба, не возьме яна.

ВЯСКОВАЯ РАПСОДЫЯ

Што, скажаш, у вёсцы?
Жыццё — забыццё,
З аўчынку ваконца...
Ды... ў кожнае вёсцы
І неба сваё,
І зоры, і сонца!

Ты скажаш: у вёсцы
Гарбець, не даспаць,
Не йсці ў нагу з векам...
У горадзе можна
Багаценькім стаць,
А тут —
чалавекам!

Няхай гараджанін
Па вуліцах мчыць
Ў таксі і ў трамваях,
Ды гораг...
На вёсцы працоўнай
стаіць,
Як замак на сваях!

А каб у гзяржаве
Ураз назаўжды
Зрабілася гола,
Не трэба тут ворагу
Браць гарады —
А вёскі і сёлы...

Ала ЛІНЁВА

А цёмны лес маўчаў і думаў.
Сасну старую калыхаў.
І ў зморку, поўным сумных
шумаў,

Прасеку мясечык шукаў.
А ў прорву, дзе раса не свеціць,
Куды сцяжына не вяла,
Гнуў асаку згурэлы вецер,
Ваўчына ягада цвіла.

Цыжка мне любіць цябе, Расія,
Ты Радзіма згорбленых кустоў.
Выдаеш цяпенне за бяссілле,
І сваіх сыноў хаваем зноў.
Жонкі-ўдовы шчасця

век шукаюць
На тваёй бярозавай зямлі...
Ды ў чырвоных хвалях
небакраю
Тонуць і ўсё тонуць караблі...

РУСЬ

Ты гзіўная. З табою добра й
блага...
Груды магіл... Калдобіны дарог...
Вандроўнік, паміраючы
ад смарі,

Памоліцца і ступіць на парог.
Вады жывой сцюдзёнае

нап'ецца
З калодзежа з глыбокага каўша
Бяздоннага. І ціха усміхнецца
Твая святая, шчодрая душа.

ГІМН СОНЦУ

Халодным золатам світання
Зноў жывіць сустрэкае гзень.
І вецер мне ў вакно загляне
І абтрасе з бярозаў цень,
Па-за якімі нам шырока
Зусім-зусім і не далёка
Нядрэмлючае Бога вока
Ўзыходзіць уладарна, лёгка.
Яно мяціць, яно гуляе,
Бушуе незямным агнём,
Яно само яшчэ не знае,
Што будзе з намі гэтым днём.
Яно само яшчэ не знае,
Ды адчувае ўжо адно,
Што ўвесь яго ўзвіхураць стаі
І ажыве нябёсаў дню...

Эма МЕНШЫКАВА

Хмурную шэрую восень
Не просім
Лес наш прыгожыць.
А размалое бярозы —
Дух замірае ў нябёсаў.

Сэрца не знае спакою —
Божа, за што мне такое?!
Не адклікаецца высь.
Кружыцца, падае ліст.

Жыццё няспынна адцякае,
Як з сэрца жар,
Як рэчкі з гораў...

Нібыта снег, жыццё знікае,
Душа глядзіць
Туды, дзе зоры...

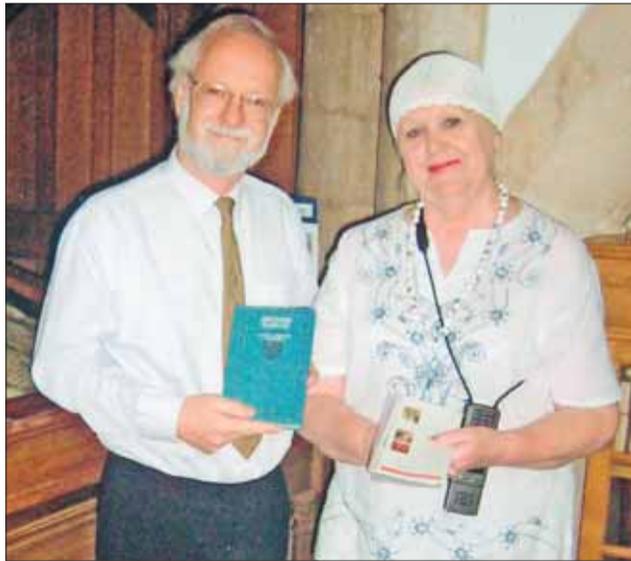
Пераклад з рускай
Віктара Шніпа

На спатканне з Джорджам Байранам

**Лета падарыла мне
шчаслівую магчымасць
наведаць Лондан.
Рыхтуючыся да паездкі,
я ў думках сваіх
шпацыравала
па знакамітай Пікадылі
і Трафальгарскай
плошчы, адпачывала
ў Гайд-парку
ля Бэкінгемскага
палаца — рэзідэнцыі
англійскай каралевы,
размаўляла з місіс
Хадсан у музеі
Шэрлака Холмса на
Бэйкер Стрыт, лічыла
непаўторныя па сваёй
архітэктуры масты
цераз Тэмзу...**

Мары здзейснілася: я ўсе ўбачыла на ўласныя вочы. І ў сэрцы застаўся шчымлівы ўспамін пра знаёмства з адной з найпрыгажэйшых сталіц свету.

Самы эмацыянальны ўспамін — дзень, калі я спыталася на спатканне з Байранам, вялікім англійскім паэтам пачатку XIX стагоддзя. Як вядома, наш сучаснік, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі Уладзімір Скарынкін пераклаў творы Байрана на родную мову. Я везла ў Лондан прыгожы зборнік, што

выйшаў у выдавецтве "Мастацкая літаратура". Везла і кветкі радзімы — васількі, зробленыя рукамі беларускіх майстрых.

Спатканне адбылося ў цэнтры Лондана, у Вестмінстэрскім абацтве, заснаваным у X стагоддзі (тут знаходзіцца пахавальня брытанскіх каралёў, дзяржаўных дзеячаў, знакамітых людзей). Да сённяшняга дня гэта месца каранацый і іншых урачыстых цырымоній каралеўства. Штодзённа тут прахо-

ру цудоўнага чалавека і паэта Уладзіміра Максімавіча Скарынкіна: пакаладу на мармуровую пліту зборнік — паэтычнае прывітанне сыну Англіі. Але ж усё не так проста: на гэта павінен быць дазвол. Да таго ж, фота- і відэаздымкі ў абацтве катэгарычна забаронены.

Зноў падыходзім да святара, тлумачым сітуацыю, прыкладна так: "У нашай краіне ёсць таленавіты паэт, які пераклаў творы вашага паэта Джорджа Байрана (паказваем кнігу). Аўтар марыць сам прыхаць сюды, але розныя акалічнасці пакуль не дазваляюць зрабіць гэта. Сяброўская місія ўскладзена на нас". Гледзячы на прыгожага служыцеля абацтва, я, стаіўшы дыханне, чакала звыкла-знаёмае: "Не пушчаць!" А тут — цёплая ўсмешка, прыветлівае "о'кэй" і перамовы па рацыі. Нам прапанавалі пачакаць, пакуль скончыцца літургія. І вось з прыступак амбона да нас спускаецца святар. Паўтарам прасьбу. Зноў прыветлая ўсмешка, разуменне нашых зычлівых пачуццяў да аўтара перакладу.

Усе разам ідзём да Байрана... Кладзём кнігу, васількі, робім фотаздымак... Кветкі дазволілі пакінуць на мармуровай пліце, а кнігу — падарыць бібліятэцы.

Там адбылася яшчэ адна кранальная сустрэча — з доктарам тэалагічных навук, захавальнікам бібліятэкі абацтва. Пацікавіўшыся творчасцю беларускага паэта і даведаўшыся, што Уладзімір Скарынкін пераклаў "Боскую камедыю" Дантэ, ён, узняўшы акуляры, прамовіў: "О-о, толькі вялікі чалавек мог перакласці такі геніяльны твор!" Зноў дазвол на фотаздымак. Шчырыя словы на развітанне. Мы вяртаемся ў галоўную залу, дзе пачалося чарговае набажэнства. Праходзячы паміж радамі парафіян і турыстаў, бачым удалечыні нашы сінія васількі... Спатканне адбылося. Я прывезла фотаздымкі Уладзіміра Скарынкіна, выканаўшы яго далікатную прасьбу. Шчаслівая, што волькі чым чынам павіншвала паэта з яго 70-годдзем.

Ніна СКВАРЦОВА,
член Саюза
журналістаў Беларусі
Мінск—Лондан

Жыццёвы мерыдыян любімай справы

Да 75-годдзя Барыса Далгатовіча

На фарміраванне характару Барыса значны ўплыў зрабілі яго бацькі і складанае ваеннае дзяцінства, якія гартавалі і вучылі жыць сумленна. Менавіта пасляваенны час і любоў да ваеннай справы, якую ён пранёс праз усё жыццё, у многім вызначылі сутнасць яго грамадзянскай пазіцыі.

Нарадзіўся Барыс Дзмітрыевіч 17 чэрвеня 1934 года ў пасёлку Шрамкаўка Чаркаскай вобласці, што ва Украіне. Ваеннае дзяцінства вызначыла не толькі яго жыццёвы, але і творчы лёс. Захапленне вайсковай справай, гісторыя Вялікай Айчыннай вайны перарасло ў прафесійны занятак. У 1953 годзе пачаў закончэння школы ён паступіў у Тбіліскае ваеннае вучылішча. Пасля яго заканчэння ў 1956 годзе служыў у Савецкай Арміі (да 1988 года), у Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акрузе, якая заўсёды з'яўлялася ўзорнай.

Прага Барыса Дзмітрыевіча да пастаяннага духоўнага ўдасканалення і пошуку новага — вызначальнага рыса яго характару. Нават знаходзіцца на адказных пасадах у войску, ён пастаянна працаваў над удасканаленнем свайго прафесійнага майстэрства. Малады афіцэр паступае і ў 1966 годзе заканчвае аддзяленне журналістыкі філалагічнага факультэта БДУ імя У. І. Леніна. Але і гэта не задаволіла яго. Бадай, адзіным выпадкам у гісторыі Беларускай ваеннай акругі з'яўляецца той факт, што страйвы афіцэр не толькі завоч-

У навуковым і грамадскім асяроддзі Расіі і Украіны імя ваеннага гісторыка, дацэнта Б. Д. Далгатовіча добра вядомае. Ён не толькі таленавіты вучоны, але выдатны выкладчык — выхавальца студэнцкай моладзі, прапагандыст і папулярны аўтар слаўных старонак айчыннай гісторыі. Яго творчая апантанасць, нават няўрымслівасць, бескарыслівае імкненне ўвекавечыць імяны лепшых прадстаўнікоў беларускага народа, якія адстойвалі нацыянальную свабоду і незалежнасць Бацькаўшчыны, заслугоўвае павагі. Яму невядомы ідэалагічны хістанні, ён цэніць людзей па зробленай ім справе. Заўсёды прамы і адкрыты, узброены разнастайнымі звесткамі, адшуканымі ў архіўных дакументах, ён здольны даказаць і адстаяць сваю пазіцыю.

на закончыў навучанне ў аспірантуры БДУ, але і абараніў у 1981 годзе кандыдацкую дысертацыю. Яго даследаванне было прысвечана тады яшчэ не распрацаванай праблеме ўзаемадзеяння беларускіх партызан з войскамі Чырвонай Арміі ў 1943—1944 гадах і выклікала вялікую цікавасць навуковай грамадскасці.

Важнай вехай творчага жыцця Б. Далгатовіча з'яўляецца яго настойлівая праца па стварэнні музея гісторыі войск Беларускай ваеннай акругі. Ён быў першым дырэктарам гэтага унікальнага музея. Фарміраванне музейнай экспазіцыі, вывучэнне, вяртанне і захаванне гісторыка-вайсковай спадчыны сталі сэнсам яго жыцця.

Барыс Дзмітрыевіч валодае найбагацейшым факталагічным матэрыялам, што дазваляе яму пастаянна выступаць у перыядычным друку, даносіць да шырокай аўдыторыі выяўленыя ім ціка-

выя гістарычныя факты і падзеі. Яго дасягненні ў журналісцкай дзейнасці (а ім апублікавана звыш 900 газетных артыкулаў, якія прысвечаны праблематыцы ваенна-патрыятычнага выхавання і маральна-псіхалагічнай падрыхтоўкі вайсковай моладзі, высока ацэнены калегамі. Ён з'яўляўся членам Саюза журналістаў СССР, сёння — член Беларускага Саюза журналістаў Беларусі.

Школай журналістыкі для Барыса Дзмітрыевіча стала газета «Во славу Родины», з якой ён пастаянна супрацоўнічае ўжо некалькі дзесяткаў гадоў. Менавіта тут з'явіліся яго першыя артыкулы. З 1957 года ён быў пазаштатным карэспандэнтам шэрага абласных і рэспубліканскіх газет і часопісаў. Ён часта выступаў з навукова-праблемнымі артыкуламі ў часопісах «Коммунист Вооруженных Сил», «Военно-исторический журнал», «Беларусь», «Рабо-

чая смена», «Политсобеседник», «Нёман», «Польмя», «Коммунист Белоруссии». І сёння Барыс Дзмітрыевіч пастаянна аўтар часопіса «Армия», «Беларуская думка», «Беларускага гістарычнага часопіса».

Барыс Дзмітрыевіч — чалавек-энцыклапедыя. Напэўна, наўрад ці ў нашай гістарычнай навуцы знойдзецца яшчэ хто-небудзь, хто так дасканала валодае біяграфічнымі звесткамі пра сотні вайскоўцаў. У коле калег-вайскоўцаў яго пасяброўску клічуць «генеральскі дырэктар». Аб кожным генерале, адмірале, маршале ён можа гадзінамі весці размову, прычым, не памыляючыся ў фактах і датах. Яго імкненне да аб'ектыўнага паказу падзей, пранікненне ў сутнасць гістарычнага працэсу, жаданне з найбольшай дакладнасцю перадаць гістарычную спадчыну выклікаюць павагу. Нездарма ён так плённа супрацоўнічае з энцык-

лапедыямі, з'яўляючыся аўтарам звыш 100 артыкулаў-персаналіяў.

Дзякуючы няўрымслівасці, апантанасці і грамадзянскай навуковай пазіцыі Б. Далгатовіча з небыццём вернуць і ўпісаны ў айчынную гісторыю сотні імянаў нашых суайчыннікаў. У адпачынку і ў выхадныя дні ён аддадзены любімай справе. У сховішчах архіваў, музеяў і бібліятэк Мінска, Масквы, Падольска, Кіева, Санкт-Пецярбурга, Смаленска ён збірае звесткі аб людзях, якія ахвяравалі сваім жыццём на карысць нацыянальна-дзяржаўнага будаўніцтва і абароны дзяржавы ад замежных агрэсараў. Барыс Дзмітрыевіч вядзе пастаянную перапіску і тэлефонныя перамовы з ваеннымі камісарыятамі, саветамі ветэранаў, пашпартнымі сталамі многіх гарадоў і населеных пунктаў Беларусі і СНД, а таксама з сотнямі людзей, што дазволіла яму сабраць багаты матэрыял пра лёс вялікай колькасці выдатных прадстаўнікоў Беларускай зямлі.

Працавітасць юбіляра па-добраму выклікае зайздасць. Вынікі яго навукова-даследчай працы і сёння ўвасоблены ў 22 кнігах, з якіх 10 падрыхтаваў Б. Далгатовіч без сааўтараў. Яго піру належыць больш як тысяча навуковых, энцыклапедычных і папулярных артыкулаў.

У выніку карпатлівай працы Барыс Дзмітрыевіч здолеў сабраць унікальны матэрыялы і ўпісаў у летапіс вайны некалькі

соцень імянаў беларускіх генералаў і адміралаў. Калі, напрыклад, у энцыклапедыях, якія выдадзены да 2005 года, ёсць звесткі толькі пра 217 генералаў і адміралаў-беларусаў, якія ваявалі на франтах Вялікай Айчыннай вайны, то ім устаноўлена ўжо каля 400 чалавек. Напрыклад, у кнізе «Военачальники земли белорусской» аўтар прыводзіць шматлікія факты аб мужнасці і гераізме прадстаўнікоў Беларускага народа, называе імяны суайчыннікаў, якія паўтарылі геройскія ўчынкі Аляксандра Матросова, Мікалая Гастэва, Аляксея Марэсэва, Івана Сусаніна, Віктара Талаліхіна.

Свой юбілей Барыс Дзмітрыевіч сустракае з аптымізмам і вялікімі творчымі планами. Займаючы пасаду дацэнта БНТУ перадае свой багаты педагагічны вопыт маладым выкладчыкам, з вялікай цікавасцю дзеліцца ведамі са студэнцкай моладдзю. Ён адзін з аўтараў падручнікаў для школ і ВУН «Вялікая Айчынная вайна савецкага народа (у кантэксте Другой сусветнай вайны)».

Творчыя поспехі Барыса Дзмітрыевіча непарыўна звязаны з яго вялікай і дружнай сям'ёй. З жонкай Юліяй Аляксандраўнай ён вырастаў чатырох дзяцей. Радуюць дзевяць унукаў, двое з іх бяруць прыклад з дзеда — хочучь прысвяціць жыццё ваеннай справе. І сёння юбіляр, як заўсёды, робіць усё неабходнае дзеля годнай сустрэчы 65-й гадавіны вызвалення Беларусі ад германскіх захопнікаў.

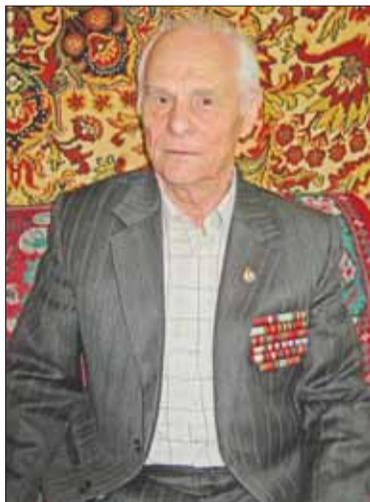
Шматлікія сябры, калегі і вучні віншуюць Барыса Дзмітрыевіча з юбілеем, жадаюць творчага плёну, здароўя і моцы духу.

Аляксандр КАВАЛЕНЯ,
доктар гістарычных навук, прафесар

«Слухаюся, сыноч!»

Сёння жывых сведкаў, а тым больш удзельнікаў той самай страшэннай вайны застаецца ўсё менш і менш. Таму кожны іх успамін набывае яшчэ большую каштоўнасць.

Напярэдадні 65-й гадавіны вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў наш карэспандэнт сустрэўся з палкоўнікам у адстаўцы, пісьменнікам Мікалаем Івановым.

да, а да таго часу я рыхтаваўся да новай ваеннай «прафесіі». Нават захварэў і трапіў у шпіталь, а потым у складзе запаснога палка пайшоў на Запад. Недаўно пад Штаргардам, каля вёскі Варніца, якая была часткова занята ворагам, нас прывялі ў нейкае падвальнае памяшканне, дзе знаходзіўся камандзір узвода. Яго памочнік пачаў называць нашы прозвішчы: нехта быў прызначаны камандзірам першага аддзялення, нехта — другога. І раптам — «Яфрэйтар Іваноў» — камандзір трэцяга аддзялення! Так я стаў камандзірам. А ў маім аддзяленні — людзі, якім пад сорок гадоў. Яны былі мне амаль бацькамі, а я, васемнаццацігадовы хлопец, павінен быў імі камандаваць! І я камандаваў, а яны — бясспрэчна слухаліся. І заўсёды

чамусьці адказвалі: «Слухаюся, сыноч!» — на вачах Мікалая Уладзіміравіча з'яўляюцца слёзы. — Сыноч! І сапраўды, я ім сынам быў. Я ўжо пазней зразумеў — чаму. Ва ўсіх гэтых сталых людзей дома засталіся дзеці амаль што майго ўзросту. Ды што там! Аднойчы адзін з іх ратаваў мяне ад гібелі. Па сутнасці, я быў яшчэ зусім хлапчуком. І таму ў сэрцы жыла безразважная храбрасць. Памятаю, як на адным з узгоркаў уздоўж дарогі знаходзілася нямецкае кулямётнае гняздо. А я падхапіў іна, крыкнуўшы: «Наперад! За мной!» — па полі кінуўся ў бок гэтага «гназда». Нехта з «бацькоў» дагнаў мяне і накрыў сабой. Я і па сённяшні дзень так і не ведаю, хто ратаваў тады мяне, — мае «бацькі» не прызналіся. Пазней напісаў пра гэта верш...

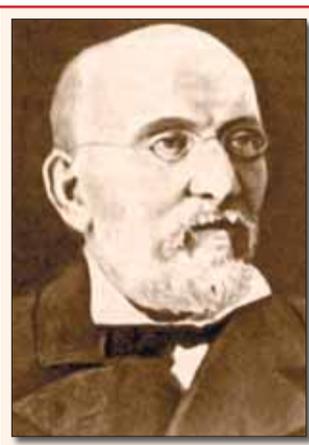
Падчас берлінскага наступлення наша задача, як мотастралкоў, была ісці як наперадзе танкаў, так і за імі, і пры гэтым сачыць, каб іх не падбілі. А калі мы ўвайшлі ў Берлін — як цяпер памятаю, што гэта адбылося 21 красавіка, — пачаліся баі на вуліцах. Дарэчы, адна асабліваць: у Берліне вельмі мудрагелісты падземныя хады — спускаешся ў падвал аднаго дома, а выходзіш недаўно праз пяць-шэсць дамоў. Так

я са сваім аддзяленнем ударыў па ворагу з тылу. Аднак, да канца прайсці ўвесь шлях не атрымалася: 26 красавіка я атрымаў раненне ў нагу і тры месяцы правёў у шпіталі. Паколькі месцаў не было, то мяне паклілі ў адной палаце з афіцэрамі. І — як ні дзіўна! — там аказаліся два афіцэры з майёй 34-й мотастралковай брыгады! А парадкі тады былі якія? Калі параненыя папраўляліся, ім выдавалі даведку аб раненні і прадатэстат. І з гэтымі дакументамі — на перасылачны пункт, а адтуль — куды загадаюць. Нам жа хацелася трапіць да сваіх — да тых, з кім мы разам пралівалі кроў. Франтавое сяброўства — гэта ўласна, чым сяброўства, бо яно ўмацавана не толькі жыццём, але і смерцю... І вось гэтыя два афіцэры абвясцілі мне: «Заўтра мы збіяем са шпіталю і бяром з сабой цябе!» І збеглі! Зразумела, нас паставілі на забеспячэнне і без прадатэстата. А праз некалькі дзён адбылася цырымонія выдачы ўзнагарод. Тады я і атрымаў ордэн Чырвонай Зоркі...

Запіс
Алены МІНЧУКОВАЙ

Кветка пад промнямі сонца

Аляксандр Ельскі нарадзіўся 4 (16) чэрвеня 1834 года ў маёнтку Дудзічы Ігуменскага павета (цяпер — Пухавіцкага раёна Мінскай вобласці). Першапачатковую адукацыю атрымаў дома. Потым бацькі ўладкавалі яго ў нямецкую школу ў Лясдэнене ў Прусіі (зараз — Красназнаменск Калінінградскай вобласці Расіі); пасля вучыўся ў Мінскай класічнай гімназіі, якую скончыў у 1852 годзе. Імя А. Ельскага, побач з імёнамі Янкі Лучыны і Ядвігіна Ш., ёсць на мемарыяльнай дошцы ў гонар Мінскай гімназіі і яе выхаванцаў. Дошка з'явілася ў 1989 годзе на будынку № 23 на плошчы Свабоды, дзе некалі, у 1803 годзе, гімназія была адкрыта. Будынак тых часоў не захаваўся, яго апісанне і здымак можна бачыць у трэцім томе "Энцыклапедыі літаратуры і мастацтва Беларусі" (Мінск, 1986).

"Як мне ясна бачыцца, і беларус, магчыма, прыйдзе да самасвядомасці", — пісаў у адным са сваіх лютаўскіх лістоў 1890 г. да Яна Карловіча Аляксандр Карлавіч Ельскі. У ім жа ён з аптымізмам дадаваў: "Беларусь, амаль некранутая, мае будучыню не народаў, што аджылі, а тых, якія цягнуцца да жыцця, як кветка пад праменнямі сонца". Менавіта яго — пісьменніка, гісторыка, літаратуразнаўца, этнографа, краязнаўца, фалькларыста, перакладчыка, публіцыста, эканаміста — лічаць адным з першых гісторыкаў беларускай літаратуры і збіральнікам беларускіх помнікаў пісьменства і гісторыі.

польскіх і беларуска-літоўскіх мастакоў, больш як 2000 гравюр (сярод іх нямала эстампаў Барталоцкі, Рос, Тэнірса). А таксама розныя нацыянальныя памятки: прадметы, якія належалі Міцкевічу, Касцюшку, іх лісты, гістарычныя рэліквіі — польскія зоркі, медалі, ордэны, слухі паясы, калекцыя фарфору, саксонскага, англійскага, венецыянскага шкла... Колькасць аўтографаў і дакументаў складае каля 20000 асобнікаў... Былі два міцкевічэўскія партфелі (аўтографы і матэрыялы, падараваныя ў Кракаў). Аўтографы Напалеона, Людовіка XVI, Марыі-Антуанеты, Жазефіны, Жозефа Банапарта...

У Замосці захоўваліся ў сістэматызаваным парадку рэдкія беларускія старадрукі, летапісы, хронікі, географічныя карты, атласы, усе выданні Статута Вялікага княства Літоўскага ды іншае.

У зборы матэрыялаў для музея з ахвотай дапамагаюць А. Ельскаму яго жонка Алена і дачка Алеся. Дарчы, Алеся захаплялася збіраннем беларускага фальклору, абыходзіла навакольных вёскі, запісвала тэксты і мелодыі народных песень.

Плён сваіх росшукаў да шырокага кола чытачоў А. Ельскі даносіў праз кнігі і перыядычны друк. У сваіх успамінах пляменнік Уладзіслаў Ельскі пісаў: "Імкнуўся бараніць люд беларускі ад русіфікацыі яго расійскім урадам, дзядзька пісаў розныя беларускія гутаркі, перакладаў цапкам такія творы, як, напрыклад, "Нядзельныя вечары" Сувінскага. Калі расійскі ўрад забараніў друкаваць па-беларуску лацінскім алфавітам, дзядзька спрабаваў ужываць адпаведную гэтай мове "гражданку" з пэўнымі значкамі. А калі і гэта не ўдалося, ён уручную адліваў шрыфты для капіравання ў маёнтках і такім чынам пашыраў свае творы па вёсках".

масвядомасці беларусаў браўся ён таксама за пераклады з польскай мовы твораў Адама Міцкевіча, у першую чаргу яго шэдэўра "Пан Тадэвуш". У 1892 годзе А. Ельскі апублікаваў першую кнігу гэтай эпічнай паэмы. Ён пераклаў і крымскі санет А. Міцкевіча "Бура на моры". Каштоўнасць перакладу у тым, што ў беларускай паэзіі з'явілася новая форма як сведчанне імкнення беларускіх аўтараў засвойваць здабыткі іншых культур. Акрамя перакладаў з Адама Міцкевіча, захаваўся яшчэ пераклад А. Ельскага на беларускую мову знакамітага ў свой час твора польскага паэта з Вальні Антонія Мальчэўскага "Марыя".

У сваім маёнтку А. Ельскі шмат намаганняў прыкладаў, каб павысіць культуру земляробства і жывёлагадоўлі. Ён ажыццявіў мелірацыю зямлі, прымаў меры для павышэння яе ўрадлівасці, займаўся развядзеннем рыбы, пабудовай цагельню. Шмат часу аддаваў таксама актыўнай грамадскай дзейнасці ў сваёй акрузе: з'яўляўся міравым суддзёю ў Ігуменскім павеце (з 1861 года), членам аляксунскага савета рэальнай гімназіі ў Мінску (1882—1887), ганаровым апекуном аднаго са страхавых таварыстваў. А. Ельскі вёў настойліваю барацьбу супраць п'янства (узначальваў павятовы рух за цярозасць), супраць заганных з'яў у побыце і паводзінах людзей, парушэння маральных норм у жыцці наогул і ў сямейных уземаадносінах.

Слава пра незвычайныя зборы культурных каштоўнасцяў у Замосці разышлася далёка за межы Беларусі. Для азнаямлення з імі соды прыязджалі знакамітыя дзеячы навукі і культуры розных краін. Імкнуўся займаць іх аўтографы, А. Ельскі завёў спецыяльную "Кнігу для запісаў асобаў, што аглядаюць зборы ў Замосці, пачатую ў 1882 годзе". Тут ёсць запісы на беларускай, рускай, французскай і дацкай мовах.

Унікальны музей і бібліятэка ў Замосці, на жаль, не захаваліся. Зберагліся толькі тры рукапісы, якія сам А. Ельскі ў 1900 годзе падарыў бібліятэцы Ягелонскага ўніверсітэта ў Кракаве, і экспанаты, ахвяраваныя ім кафедры археалогіі гэтага ж універсітэта. Нацыянальнаму музею ў Кракаве перадаў ён малонкі. Усё гэта склала каля 20000 адзінак. У 1907 годзе А. Ельскі падарыў некаторыя рукапісы архіву Таварыства сяброў навук у Вільні. Некаторыя сабраныя ім каштоўнасці загінулі ў агні Першай сусветнай вайны. Да таго ж, сын А. Ельскага, мінскі юрыст Ян Бенавентура Станіслаў Ельскі, успаміны якога выявіў у адным з віленскіх архіваў Генадзь Кісялёў, пісаў, што ў віхурныя 1917—1920 гады недзе ў Мінску прапалі два куфры з рукапісамі і кнігамі з Замосця: у адным з іх знаходзіліся творы бацькі, яго дзённік за 1876—1889 і пазнейшыя гады, а таксама "беларускія рэчы".

Распрацоўваючы агульную канцэпцыю праблем, звязаных з тагачасным станам, лёсам і напрамкамі развіцця беларускай мовы, А. Ельскі абапіраўся на вынікі даследаванняў мовазнаўцаў, гісторыкаў, фалькларыстаў, літаратуразнаўцаў, філосафаў. У Пецярбургу ў 1895 годзе пачытаў свабодна свет вершаванае апавяданне "Сьнюк" з падзагалюкам "Расказ з праўдзівага здарэння ўсім бацькам і дзецям для перасярогі!" — пра ўзаемаадносіны бацькоў і дзяцей. У 1896 годзе тройчы друкаваўся праявіны твор Аляксандра Ельскага "Выбіраймась у прочкі! Скарэй у Томск! Аб тое добра разведаў і растульчы народ А.А." ("Нашы перасяленцы. Скарэй у Томск!"). Затым з'явіліся творы "Слова аб праклятай гарэцы і аб жыцці і смерці п'яніцы. Добраму беларускаму народу на пакрыпленне яго душы і розуму расказаў прыяцель яго папачыцель трэзвасці А.А." (1900), "Гутарка аб тым, якая мае быць "Зямля і воля" сельскаму народу. Праўдзівы абразок, жыццём зняты з цяперашняга жыцця вёскі на Белай Русі, даўняй Крывічызне. Падаў А.А." (1906) і "100 прыказак, загадак, прыдумак і гавэндаў для пажытку беларускага (крывіцкага) народу. Сабраў А.А." (1908).

Дзеля абуджэння нацыянальнай годнасці і са-

пра свае пошукі помнікаў культуры і гісторыі, працікаваўся знаходкі, культурныя багаці роднай зямлі А. Ельскі паведамляе ў многіх перыядычных выданнях. Карэспандэнцы ў Замосці вельмі часта змяшчаліся ў пецярбургскім штотыднёвіку на польскай мове "Край". Свае публікацыі А. Ельскі часта падпісвае псеўданімамі Бацян з-над Піччы, Літвін-грамадзянін, Свядомы, падкрэсліваючы сваю адданасць роднай зямлі.

З цікавасцю чытаюцца нарысы-даследаванні А. Ельскага — "Ліва і піваварства ў нашым мінулым" (1883), "Заўвагі пра сялянскае пытанне ў нас і ў іншых краінах" (1884), "Нарысы гісторыі краёвай гаспадаркі ў супастаўленні са звычайнай народа ад часоў першабытных да нашых дзён" у двух тамах (1893—1897), "Гістарычныя звесткі пра развіццё аўстрыйскай ткальня паясоў у Слуцку" (1894), "Замалёўкі звычайна шляхты ў супастаўленні з эканомікай і лёсам народа ў Польшчы і Літве" ў двух тамах (1897—1898), "Карцёжніцтва і іншыя азартныя гульні і забавы ў нас у святле традыцый і айчынай літаратуры" (1899), "Гістарычныя звесткі пра фабрыку шкла і аздобных лютэраў у радзівілаўскім Урэччы на Літве" (1899) і інш. Усе гэтыя працы выходзілі асобнымі выданнямі ў Варшаве, Кракаве, Санкт-Пецярбургу і Мінску. Асобныя нарысы, ча-

сам з працягам, друкаваліся таксама ў перыядычных выданнях.

У 1880—1902 гадах для "Географічнага слоўніка Каралеўства Польскага і іншых славянскіх краёў" напісаў каля 10 тысяч артыкулаў з апісаннямі беларускіх гарадоў і мястэчак, якія дагэтуль не страцілі сваёй каштоўнасці. Што да найбольш буйных гарадоў, такіх як Мінск, Пінск, то ім прысвячаліся і манаграфічныя кшталту артыкулы, дзе і сённяшні чытач знойдзе безліч цікавай інфармацыі.

Сваёй навуковай і публіцыстычнай дзейнасцю А. Ельскі заслужыў выдому і прызнанне. Ён стаў сябрам Імператарскага Вольна-Эканамічнага таварыства ў Пецярбургу (1885), правядзеным сябрам Камісіі гісторыі мастацтва філалагічнага аддзялення Акадэміі ведаў у Кракаве і членам гістарычнай камісіі (1892). На III з'ездзе польскіх гісторыкаў у Кракаве яго абралі адным з трох старшынняў. Прымаў ён удзел у археалагічных з'ездах у Вільні (1893) і ў Рызе (1896).

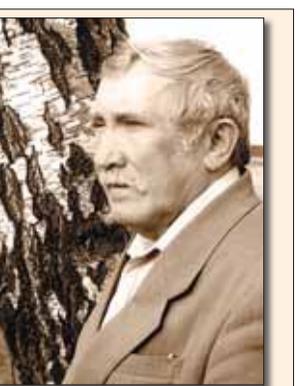
Як мог адзін чалавек адолець такую працу? У сваіх успамінах пляменнік У. Ельскі пісаў: "Сакрэт у тым, што дзядзька працаваў за пісьмовым сталом часта па дванаццаць гадзін у суткі з кароткімі перапынкамі на сілкаванне і ў сваёй працы дасягнуў выключнай дасканаласці".

Перад смерцю Аляксандр Карлавіч цяжка захварэў, але не хадзіў клікаць доктара кажучы, што ніводзін Ельскі не пражыў болей як 82 гады. Прасіў, каб пахавалі сціпла, без марнатраўства. Памёр у 1916 годзе ў маёнтку Замосце, быў пахаваны ў Дудзічах. У апошні шлях яго праводзіў мясцовы вясковы люд.

Зусім нядаўна было адноўлена захаванне А. Ельскага, дзе паставілі ды асвяцілі памятны крыж.

Асоба і творчая спадчына А. Ельскага яшчэ чакае сваіх даследчыкаў — людзей, неаб'якавых да лёсу роднага краю.

У Дудзічах і Замосці разбураны фальваркавыя дамы, знішчаны парк і сады. Захавалася старадаўняе замасцінскае алей з лістоўніцаў, але і да яе падбіраюцца сучасныя катэджы. У Пухавіцкім раённым краязнаўчым музеі, які знаходзіцца ў вёсцы Блонь, за два кіламетры ад райцэнтра Мар'іна Горка, у сядзібным доме памешчыкаў-рэвалюцыянераў Бонч-Асмалеўскіх тры пакоі адведзены матэрыялам пра сям'ю Ельскіх і Дудзічы. Разам з тым паліва Дудзічаў новую славу пухавіцкай, ігуменскай старонцы стварае стылізаваны пад мінуўшчыню музейны комплекс матэрыяльнай культуры "Дудуткі" (старадаўняе назва Дудзічаў). Канцэпцыя музея за рэкаю на ўскрайку пасёлка Піччы, па сутнасці, аднаўляе жыццё шляхецкай сядзібы XVII, XVIII, XIX стагоддзяў з усёй той дзейнасцю, якая была менавіта на той сядзібе. Ужо колькі гадоў у "Дудутках" ладзіцца "Ельскае чытанні" і "Фэсты старацвятанай культуры". Цяпер належыць узнавіць слаўнае мінулае Замосця агульнымі намаганнямі навукоўцаў і аматараў-краязнаўцаў.

Памяці паэта

*І пакуль я іду па зямлі,
І пакуль мае дыхаюць грудзі,
Мне вялікае права даі
Быць Паэтам і неба, і людзі.*
Э. Зубрыцкі

На зары 67 года жыцця ў леташнім маі спынілася сэрца таленавітага паэта, журналіста, настаўніка, члена Саюза пісьменнікаў Беларусі Эдуарда Зубрыцкага. І хоць жылі мы не ў адным горадзе, і розніца ва ўзросце ў нас — паўстагоддзя, але творчая ніва заўсёды плённая на сяброўства. Мы пазнаёміліся зусім выпадкова. Падставай таму паслужыла наша агульная шчырая любоў да творчасці. Ён быў маім хросным бацькам у паэтычным свеце, ініцыятыўным педагогам, ніколі не баўўся пакрытыкаваць мае вершы. Тады мне гэта не вельмі падабалася. Прайшло колькі гадоў, і я добра ўсвядоміла, па крупных увабрала ў сваё раскрыгае сэрца мудрасць Паэта.

Э. Зубрыцкі — аўтар кнігі "Блакiтныя казкі", "Птушка з водсветам зранкі", "Мне б хоць кропельку неба", "Рабыня астравы", "Журлівіца", "След чымяла", "Прычашчэнне", "Сцяблінка баравая". Апошнія два паэтычныя зборнікі ён мне падарваў.

Прыдаваецца наша тэлефонная размова.

— Ведаеш, Алёнка, як будзе называцца мой чарговы паэтычны зборнік? — з загадкай у голасе пыгаўся Зубрыцкі.

— Не ведаю, — сціпла адказвала я.

— "Сцяблінка баравая", — з энергічным запалам мовіў паэт.

Праз некаторы час дастаю са сваёй паштовай скрынкі вялікі канверт ад Зубрыцкага, у якім вечназьялёным ялінкавым светлам блішчыць вокладка гэтага зборніка. Я перачытваю яго вершы, і моцна б'ецца сэрца, мне вельмі шкада гэтага шчырага, разумнага, мудрага, таленавітага творцу, чалавека шырокай і чулівай душы.

Капінула з маіх вачэй сляза на аркушы паперы і ўтварыла там чарнільную плямку. На тым аркушы плакаў мой верш, складзены ў гонар светлай памяці Паэта...

*Вы пакінулі нас
І са свету
Моцным волатам
Ціха сышлі.*
*Назвалі вас горда — паэтам,
Жытнім коласам Маці-Зямлі.
Вы вучылі складалі мяне вершы
І кружылі над загаркай радка,
Шукаць слоўцы адвольныя пешшу,
Знайсці брод, калі хлыне рака.*
*Як ікада, што нястрыпная сіла
Супыніла няўрымслівы ход,
Вы ўсміхаліся гэтак жа шчыра,
Як калышыцца моцны чарот.
Вы прабачце, калі, можа, часам
Я пакрыўдзіла Вас? Не, не так!
Гаварылі пра ўсё з Вамі разам.
Я — гэты чалавек і сам вы — гэты чалавек.
Пра паром на рачуліцы бурлівай,
Пра імклівыя шчырыя палёў,
Пра шум ветру ліхі, легкакрылы.
Ваш пагляд вее ў памяці зноў.
Застаецца матчынасьць радка,
Што здзіўлялася Боскаму свету,
Хоць п'яро не трывае рука...*

Цяпер яго творчы дух з недасяжных нябёс кіруе творчымі памкненнямі сваіх вучняў і пераймальнікаў, натхнёных непайторнай моцай яго чалавечага і паэтычнага таленту.

Алена БАСІКП'СКАЯ

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА "Саюз пісьменнікаў
Беларусі"

РВУ "Літаратура
і Мастацтва"

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР
Анатоль КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная калегія:

- Анатоль Акушэвіч
- Лілія Ананіч
- Алесь Бадак
- Дзяніс Барсук
- Святлана Берасцень
- Віктар Гардзей
- Уладзімір Гніламедаў
- Вольга Дадзіёмава
- Уладзімір Дуктаў
- Анатоль Жук
- Вольга Казлова
- Анатоль Казлоў
- Алесь Карлюкевіч
- Анатоль Крэйдзіч
- Віктар Кураш
- Алесь Марціновіч
- Мікола Станкевіч
- Юрый Цвяткоў
- Мікалай Чаргінец
- Іван Чарота
- Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:

220034, Мінск,
вул. Захарава, 19

Тэлефоны:

галоўны рэдактар,
намеснік — 284-66-73

Адрасы:

публіцыстыкі — 284-66-71

крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04

прозы і паэзіі — 284-44-04

мастацтва — 284-82-04

бухгалтэрыя — 284-66-72

Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: lim_new@mail.ru

Адрас у Інтэрнеце:

www.lim.by

Пры перадруку просьба

спасылацца на "ЛіМ".

Рукпісы рэдакцыя

не вяртае і не рэцэнзуе.

Аўтары допісаў у рэдакцыю

паведамляюць сваё

прозвішча, поўнае імя і

імя па бацьку, пашпартныя

звесткі, асноўнае месца

працы, зваротны адрас.

Пазіцыя рэдакцыі

можа не супадаць

з меркаваннямі

і думкамі аўтараў

публікацый.

Набор і вёрстка

камп'ютарнага цэнтра

РВУ "Літаратура і Мастацтва".

Выходзіць раз на тыдзень

па пятніцах.

Выдавец:

Рэдакцыйна-выдавецкая

ўстанова

"Літаратура і Мастацтва".

Друкарня Рэспубліканскага

унітарнага прадпрыемства

"Выдавецтва

"Беларускі Дом друку"

г. Мінск,

пр. Незалежнасці, 79.

Індэкс 63856

Наклад 3187

Умоўна друк. арк. 3,72

Набор падрыхаваны ў друку

22.07.2009 у 11.00

Рэгістрацыйнае

пасведчанне № 715

Заказ — 3879

М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

91770024468001 0 9 0 2 7

3 дарожнага нататніка

Блаславёна ты, Індыя!

Першая спроба паехаць у загадкавую краіну Усходу была дваццаць адзін год таму, у савецкія часы, але... Прайшло тры разы па сем, пакуль ізноў склаліся абставіны, унутраныя і вонкавыя, каб здзейснілася мара. Краіна, аб якой шмат чытаў, сам выдаваў кнігі аб індыйскай філасофіі — "Будыйская мудрасць", "Вучэнне Вівекананды", бачыў шмат фільмаў, — з'явілася не ў сне, а наяве. У падарожжа паехаў з сябрамі з Украіны. Была экскурсія па Дэлі, пабывалі ў адным з цудаў свету — Тадж Махале ў Агры, і дзевяць дзён — у даліне Кулу штата Хімачал Прадэш, адной з самых знакамітых і цікавейшых у геаграфічным і гісторыка-культурным сэнсе мясцін Індыі.

Пачатак падарожжа — на самалёце "Масква—Дэлі". Авіярэйс быў начны, самалёт ляцеў пад зорамі, над аблакамі. Бы якая міфічная істота адным духам пераносіла нас праз горы, моры, лясы і палі. З таго моманту, як прызымліліся і праз хвілін трыццаць-сорак ступілі на індыйскую зямлю, кожнае імгненне стала адкрыццём іншасвету. Кажуць, пры князі Уладзіміры Красным Сонейку было падарожжа рускіх святых у Індыю. Тры гады ў тых часы спатрэбілася ім на шлях. Афанасію Нікіціну — ужо паўгода, а тут, самалётам, шэсць з паловай гадзін...

Дэлі сустрэў заўсёдным смогам, дрэвы ў пыле, усё — у пыле, бачнасць абмежаваная. Але дыхалася лёгка, ці то ад пачуццяў, ці то на самай справе. Да мусона, сезона дажджоў — некалькі месяцаў. Кожны дзень у Індыі — поўны экзатыкі і перажыванняў: у бачанні нябачанага, у аглядзе гістарычных помнікаў, у паводзінах людзей, у звычаях, у стракатасці адзенняў, у паездках на рыкшы, у саламяным жылце сялян, у невыказнай прыгажосці снегавых вяршынь, у палых рысу, у садах, у стравах — наогул ва ўсім.

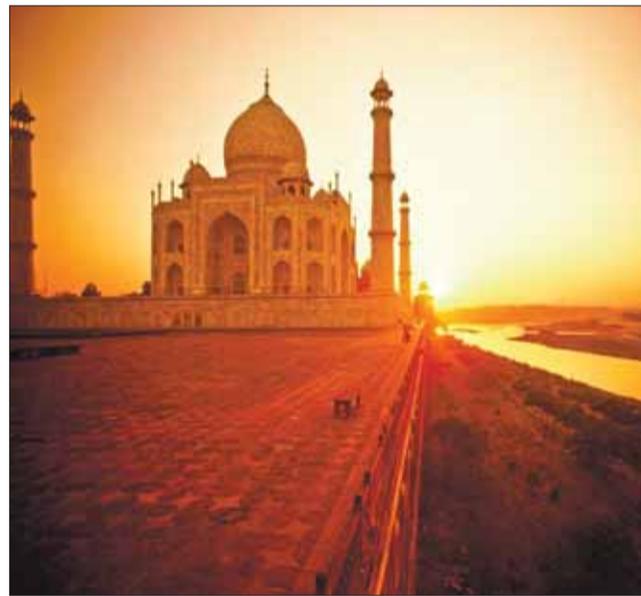
...Выходжу ранкам з гатэля, і... сустракае мяне індыйская карова! Гарадская, шэрая, худая. Звычайная рэч. Каля лаўкі спаў сабака, побач з ім — чалавек. На вуліцы цёпла, уначы нават непатрэбна коўдра. Чалавек проста стаміўся на нейкай сваёй "чорнай" рабоце, і, мабыць, у яго не знайшлося лепшага месца для адпачынку. Ён падняўся, непадалёк была агульная прыбіральня, умывальнік. Потым я бачыў яго, ён дапамагаў камусьці перавозіць цэгла, прыбіраў смецце. Калі ехаў на веларыкшы (дзіва! — не хацеў, але індус шчыра пагадзіўся паказаць так Чырвоны Форт і галоўную мячэць краіны Джама Машыд, што я не адмовіў). Рыкша амаль не глядзеў на дарогу, а ўсё расказваў пра сябе, пытаўся ў мяне, увесь час на ягоным твары была ўсмешка. Праляталі машыны, сігналілі адзін аднаму (ужо быў папярэджаны, што ў Індыі кіруюцца асобнымі правіламі дарожнага руху, галоўнае з якіх — гукавы сігнал: хто мацней "дудзіць", таму трэба

ўступаць дарогу), тут жа па дарозе пешкі цягнуць цялежкі, ідуць вазы з буйваламі, сотні мотарыкш, таксі, індусы ў чалмах і індускі ў сары, матацыклы, грузавікі, мерседэсы і... зноў каровы пераходзяць дарогу. Потым ужо зразумеў: увесь гэты магутны рух кіруецца нейкімі адмысловымі ўмоўнымі законамі. Рыкша папярэдзіў: Ганеша дапаможа ўсім і аберажэ ад усялякіх непрыемнасцяў. Але ёсць карма, інакш, лёс, і трэба аддаць нейкія даўгі, калі адбываецца сутыкненне. Ганеша — адзін з галоўных багоў індуйзму, бог шчасця, вучонасці. Паспрабаваў "выйсці" з гэтага шматмільённага патока па дарогах Дэлі, і на момант адчуў — сапраўды, немагчыма чалавечымі правіламі і законамі рэгуляваць гэты буйны рух.

Асноўная мэта нашага падарожжа — даліна Кулу, Нагар.

З невялікімі прыгодамі на кітайскім аўтобусе дабраўся да даліны, што ўжо ў Індыйскіх Гімалаях, пра-

вядзючы мы заплацілі каля дзевяці долараў на траіх. Праз паўгадзіны выйшлі... у густую ноч. Неба зіхацела зорамі. У нас і гэтыя гадыны могуць доўжыцца прыцемкі, а тут — чорная цемра за паўгадзіны. І ў гарах так заўсёды, вельмі хутка цягнецца.

Цікавы прынтцып будавання дамоў у Кулу, і можа, адзіны ва ўсім свеце. Яны будуюцца з плоскіх камянёў і абчэсаных на квадрат гімалайскіх кедраў. Сцяна дрэва, за ёю — каменне, потым зноў дрэва і зноў каменне. Ніякага цэменту ці спецыяльнага раствору, каб умацаваць каменныя рады, не ўжывалася. Такія дамы пераносілі землятрусцы, дрэва захоўвала цяпло ўзімку, а летам каменныя сцены бераглі пакоі ад гарачыні. Стрэхі — каменныя. Так. У гэтых мясцінах знаходзіцца камень, які лущыцца тонкімі скібамі, і кладзецца на дах дома, як чарапіца.

ўда, на дзень пазней, чым па раскладзе руху. Гэта звычайна для Індыі. Але да Нагара, месца, дзе жылі ў 1928—1948 гадах Рэрыхі, прыехаў як зачараваны. У гатэлі пад назвай "Кастэл" ("Замак") уладкаваліся адразу, таму што турыстычны сезон толькі пачынаўся. Шмат людзей прапаноўваюць свае пакоі для турыстаў — за 4—5 долараў можна знайсці добры "гэстэрхаўз" — гасцявы дом. І наогул — у Індыі хвалявацца залішне не трэба. З любых абставін заўсёды знойдзецца добрае выйсце.

У першы вечар у гарах убачылі адметную прыродную з'яву. Сонейка бліснула апошнім промнем і зайшло за лягоды хрыбет, калі мы вырашылі павячэраць. Да слова, амаль уся ежа вегетарыянская, ёсць страней "дудзіць", таму трэба

Шмат гадзін прайшло за дні падарожжа пад зорным небам Гімалаяў, шмат невядомага было сярод зор. Інакшае, зусім інакшае паўднёвае неба. Было вельмі цікава назіраць, як доўгімі іголкамі зіхаціць Сірыус, самая вялікая зорка, як раскрываецца ў сваёй прыгажосці сузор'е Арыёна, быццам крылаты матылёк, як вакол Палярнай Зоркі ездзіць Вазок, кажучы па-індыйску, хоць сузор'е Сапта Рышы, Сямі Настаўнікаў. Існуе паданне, што яны заўсёды з людзьмі, якія імкнуцца да спасціжэння таямніц Сусвету, да пазнання законаў жыцця. Настаўнікі — Гуру, і яны дапамагаюць духоўнай эвалюцыі чалавецтва. Бачылі, як зоры падаюць прама на снегавыя хрыбты, асвечаныя поўняй. Аб чым марылася?

Пра што думалася? Калі скажу, што пра каханне, пра прыгажосць душы, пра згоду ва ўсім свеце, — хіба што новае адкрыццё? Але было адчуванне, што тут думкі як бы гучаць у прасторы, з'яўляюцца сапраўднай стваральнай сілай. Тут — праўда, што "думка

яблынямі іграў на флейце Крышна. Праз даліну Кулу праходзіў Буда. І яшчэ шмат найцікавейшых фактаў ужо не толькі з індыйскай, а з сусветнай гісторыі чалавецтва. Можа таму сям'я Мікалая Рэрыхы, вялікага рускага мастака і даследчыка, навукоўца, абрала Нагар у даліне Кулу сваім месцам жыхарства і навуковай працы. Нагар знаходзіцца сярод трох Гімалайскіх хрыбтоў на вышыні каля 1800 метраў. Галоўным з'яўляецца паўночная горная града Ратанг. На ёй ва ўсю сваю бялюкую моц зіхаціць Гепанг, двайная вяршыня, падобная да буквы "М". Звыш 5000 метраў над узроўнем мора. Яна стрымлівае паўночныя хмары, ветры, ахоўвае даліну. Мікалай Рэрых і яго сын Святаслаў прысвяцілі не адну карціну гэтай прыгожай вяршыні. Мы жылі ў сярэднявечным замку, якому больш як 500 год — Замак Раджы Нагара, "Кастэл". Дзяржава ахоўвае гэты помнік культуры, і цяпер у ім невялічкі гатэль. Цікавы прынтцып будавання дамоў у Кулу, і можа, адзіны ва ўсім свеце. Яны будуюцца з плоскіх камянёў і абчэсаных на квадрат гімалайскіх кедраў. Сцяна дрэва, за ёю — каменне, потым зноў дрэва і зноў каменне. Ніякага цэменту ці спецыяльнага раствору, каб умацаваць каменныя рады, не ўжывалася. Такія дамы пераносілі землятрусцы, дрэва захоўвала цяпло ўзімку, а летам каменныя сцены бераглі пакоі ад гарачыні. Стрэхі — каменныя. Так. У гэтых мясцінах знаходзіцца камень, які лущыцца тонкімі скібамі, і кладзецца на дах дома, як чарапіца.

Наша Евангелле ад Іаана пачынаецца падобнай па сэнсе думкай: "Напачатку было Слова...". Слова, Логас, Гук, Энергія, Думка, Сіла — сінонімы не толькі ў філасофскім сэнсе, але і ў агульначалавечым. І гэта рэальнасць, сіла думкі адчувалася сярод дэдаўраў, гімалайскіх кедраў, на срэбнай зямлі даліны Кулу, зямлі, авянянай шматтысячагадовай гісторыяй.

Ёсць гіпотэза, што тут была свяшчэнная зямля арыяў — Ар'яварта. У гэтых мясцінах жыў Ману, Настаўнік, які склаў першыя запаведы на дабро. Тут жыў В'яса, складальнік Махабхараты. Тут праходзіў Буда, калі ішоў на Поўнач у святыя Гімалаі. Да даліны падыходзіў Аляксандр Македонскі. Каля ракі Біас знаходзіцца храм з імем Гессэр-Хана. Тут быў Акбар Вялікі. Прапаведаваў Падмасамбхава, адзін з вялікіх настаўнікаў будызму. Тут свае духоўныя падзвігі тварыў Арджуна, герой Махабхараты. Жылі браты Пандавы. Тут пад

Уладзімір ЛОБАЧ